

QOSTANAI DARYNY. KZ

«Қостанай дарыны» өңірлік оқу-әдістемелік орталығы

№3
Шілде, 2024

АҚПАРАТТЫҚ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ

«QOSTANAI DARYNY. KZ»

№3 (20), 2024 шілде, Қостанай

2019 жылғы шілдеден бастап шығарылады

Журналдың құрылтайшысы: Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Қостанай дарыны» өңірлік оқу-әдістемелік орталығы» КММ

Бас редактор

Г.К. Укина, магистр

Бас редактордың орынбасары

Л.Б.Байтенова

Ақылдастар алқасы:

Н.М. Рябина - бұқаралық-ұйымдастыру жұмыс жөніндегі директордың орынбасары

В.В. Башкатов - ақпараттық-баспа бөлімінің аға әдіскері

С.К. Жакибаева - әдістемелік-ұйымдастыру бөлімінің әдіскері

А.О.Каримова - әдістемелік-ұйымдастыру бөлімінің әдіскері

Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің

Ақпарат комитетінде тіркелген, Нұр-Сұлтан қ.

Қайта есепке қою туралы куәлік 04.08.2022 жылғы № KZ01VPY00052876

Бастапқы есепке қою 11.07.2019, 177786-Ж

Басылым мерзімділігі – тоқсанына 1 рет.

Редакцияның мекенжайы:

110005, Қостанай қ., Я. Гашек, 1

тел: (714-2) 26-77-09, факс: 26-77-09

e-mail: kostdaryn@mail.kz

Редакцияның пікірі авторлардың пікірімен сәйкес келмеуі мүмкін.

Редакция қабылданған материалдардың стилистикалық түзету және қысқарту құқығын өзіне қалдырады.

Автор өзінің барлық құжаттық деректерін, толық тегін, атын, әкесінің атын, мекенжайын, телефонын, жұмыс орнын және атқаратын қызметін көрсетуге міндетті. Бұл біздің ынтымақтастығымызды жеңілдетеді және тиімдірек етеді.

2024 ж. 26.07 теруге тапсырылды.

Басылымға қол қойылды 2024 ж. 30.07

Пішімі 60x88, 1/16, Шарттық б. 10,00

Қағаз ВХИ 80 гр. Цифрлы басып шығару.

Таралымы 200 дана.

Тапсырыс №3

«Қостанай дарыны» ӨОӨО баспаханасында басылып шығарылды. Гашек көшесі, 1

тел. 39-20-58

МАЗМҰНЫ/СОДЕРЖАНИЕ

Бас редактордың бағаны/ Колонка главного редактора	4
Тулегенова А.Т., Зулгариев Р. Д. Ұлы ұстаздың мұрасы - Ыбырай Алтынсарин мектебінің тарихы.....	6
Булекбаева Ж.С. «Байыпты басшы – мектеп мәртебесі» Ыбырай атаның өз қолымен қалаған мектебіне 140 жыл.....	10
Абикенова Г.А. Направление, в котором человек начинает свое образование, определит его будущую жизнь.....	15
Байсингирова С.М. Мәнмәтіндік оқыту - ағылшын тілін үйретудің тиімді әдісі.....	19
Булекбаева Ж.С., Мағзұм Г.Ә. Мамандандырылған сыныпта әдебиетті оқытудың ерекшеліктері.....	24
Досжанова Ж.Т., Тулегенова А.Т. Өз өлкеміздің тарихи тұлғалары....	28
Ермагамбетова М.К. Эссе жазу – сауаттылықтың басы.....	32
Жумагулова К.Ж. Таңдау курстары арқылы оқушылардың таным белсенділігін арттыруды ұйымдастыру жолдары.....	36
Жумагулова К.Ж. Химия сабағында сандық білім беру ресурстарын қолданудың тиімділігі.....	40
Касыбаева А.Т. Математика сабақтарындағы зерттеу қызметі.....	45
Келинбердиева Ы.С. Білім алушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыру жолдары.....	50
Манасбаев Ш.И. Веб жобалау.....	57
Нугуманов А.К. Эссе жазу сауаттылығы.....	61
Сейтқожина Ш.К. Текст как средство формирования функциональной грамотности.....	65
Тасанова Г.М. Оқу сауаттылығын арттырудың жолдары мен әдістері	70
Алпысбаева А.Т. Актуальность использования проблемного обучения в современной школе.....	74
Атоварова Ю.А. Билет в будущее: система профориентационной работы в современной школе (из опыта работы).....	78
Ахметова М.С. Фасилитация проектной деятельности как механизм формирования исследовательского поведения личности одаренного школьника.....	83
Вайсман В. О., Кононцева А.В. Формирование функциональной грамотности на интегрированном уроке химии и биологии.....	91
Камалова Г.М. Төле бидің нақыл сөздері мен мақал - мәтелдердің	

байланысын салыстырып талдау.....	100
Куренова Н.К. Интерактивы и их использование на уроках математики.....	107
Мегильбаева А.А. Использование платформы izi.TRAVEL в проектной деятельности учащихся.....	111
Нугуманова К.А. Развитие экологической компетентности при обучении химии посредством научно-исследовательской деятельности.....	115
Омирбаева Ш.О., Хамитова Н.Е. Мектепке дейінгі балаларды халық педагогикасы негізінде тәрбиелеудегі бөбекжай мен ата-аналардың өзара байланысы.....	120
Орлова И.А. Внеклассная деятельность как средство развития творческой активности учащихся в условиях детской музыкальной школы.....	125
Сеитова Е.Г., Шагабутдинова Н.С. Использование современных методов и стратегий в работе школьного педагога-психолога в рамках инклюзивного образования.....	130
Смагулова Г.Г. Білім беруді өзгерту: мектеп жағдайында кайдзен принциптерін қолдану.....	135
Форицова Т.Л. Восприятие общечеловеческой ценности ненасилие современными подростками.....	140
Хамзина А.Ж. Іс әрекетті зерттеу - білім сапасын арттырудың кепілі	145
Юркова Е.А. Игры с асыками - средство всестороннего развития личности.....	156

Бас редактордың бағаны/ Колонка главного редактора

Құрметті әріптестер!

Ағартушы Ы.Алтынсарин іргетасын қалаған көне мектептердің бірі – Қостанай қаласындағы Ыбырай Алтынсарин атындағы мамандандырылған мектеп-гимназия-интернатының құрылғанына биыл 140 жыл толады. Тамырын тереңге жайған бұл білім ұясының тарихы өте бай. Сонау 1884 жылы ашылған білім ордасына 1952 жылы тұңғыш ұстаздың есімі берілді.

«Мектеп – қазақтарға білім берудің басты құралы. Біздің барлық ұлтымыз, қазақ халқының келешегі осы, тек қана осы мектептерде» деген ағартушы-педагог қазақ даласында тұңғыш халықтық мектептер ашып, ағарту саласына ұшан-теңіз еңбек сіңірген, есімі ұлы Абаймен қатар аталатын және бар саналы ғұмырын білім саласына арнаған тұлға. Бүгінде мектеп табалдырығын аттаған әрбір бала білім жолына басқан алғашқы қадамын ұстаздың «Кел, балалар, оқылық!» сөзімен бастайды. Себебі, Ыбырай Алтынсарин - қазақ даласындағы алғашқы мектептің іргетасын қалаған тұңғыш ұстаз, жаңашыл педагог, этнограф-ғалым, ақын және прозашы, қазақ жазба әдебиеті мен әдеби тілінің негізін қалаушы.

140 жыл бұрын тұңғыш соғылған қоңырау үні өшпей, қайта жаңа заманға сай жаңғырып, бабамыздың жағып кеткен жарық шамы бүгінгі таңда мәңгі өшпестей шыраққа айналып отыр. Өйткені, бұл киелі шаңырақтан еліміздің тарихында есімдері алтын әріппен жазылған тұлғалар, көптеген

танымал ғылым және мәдениет қайраткерлері, тамаша түлектер шықты. Олар еліміздің түкпір-түкпірінде түрлі салаларда жемісті еңбек етуде.

«Мектептің жаны - мұғалім» деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай, қай мектепте болсын, негізгі тұлға - ұстаз. Мұғалімі қандай болса – мектебі де сондай болмақ. Ыбырай Алтынсарин атындағы мамандандырылған мектеп-гимназия-интернатының ұстаздары шәкірттерге сапалы білім берумен қатар түрлі жарыстар мен сайыстарда кәсби жетістіктерге жетіп келеді. Атап айтатын болсақ, Тасанова Гульмира Мухаметжановна республикалық «Үздік педагог» және «Үздік авторлық бағдарлама» конкурстарының республикалық кезеңінде I орындарға ие болды. Байтасова Ботагоз Шаяхметовна республикалық «Педагогикалық идеялар фестивалі» конкурсының облыстық кезеңінде III орын иегері атанды және республикалық орыс тілі мұғалімдерінің «Study Innovation» кәсіби конкурсында да жүлделі III орынды иеленді. Республикалық «Дарынды балаларға - талантты ұстаз» педагогикалық олимпиадасының республикалық кезеңінде Зулгариев Риза Дуйсенбайұлы жүлделі I орынды жеңіп алды. Республикалық «Үздік авторлық бағдарлама» конкурсының облыстық кезеңінде Абикенова Гульбану Абдырзақовна I орын иегері атанса, республикалық «Педагогикалық идеялар фестивалі» конкурсының облыстық кезеңінде III орынға ие болды. Республикалық «Дене тәрбиесінің үздік мұғалімі» байқауының республикалық кезеңінде Абдигалиев Нұрбол Умирзакович гран-при иегері атанды.

Қасиетті шаңырақтан білім алған әрбір оқушы ұлы ұстаздың есімін жоғары бағалайды. «Ұстаз бақыты - шыңдаған шәкірті» демекші, жыл сайын олар облыстық және республикалық пәндік олимпиадалар мен түрлі конкурстардың жеңімпаздары атанып келеді. Шәкірттерін білім додасына дайындаған ұстаздардың бірқатарын атап өтетін болсақ, Сейтқожина Шолпан Курманғалиевна, Нугуманов Ағыбай Карынович, Мағзұм Гүлнұр Әмірханқызы, Манасбаев Шотбай Имашевич, Жаппасбаева Гүлбаршын Айтқуловна, Еслямғалиева Зоя Сейсембаевна және т.б.

Журналдың осы санында 140 жылдық тарихы бар Ыбырай Алтынсарин атындағы мамандандырылған мектеп-гимназия-интернатының ұстаздары өз педагогикалық тәжірибелерімен бөліседі.

Мектеп-гимназия ұжымын мектептің 140 жылдық мерейтойымен құттықтаймын. Сіздерге зор денсаулық, отбастарыңызға бақ пен береке, жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеу жолындағы еңбектеріңізге табыс, шығармашылық жетістіктер тілеймін!

Бас редактор

Г.К. Укина

ҰЛЫ ҰСТАЗДЫҢ МҰРАСЫ - ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН МЕКТЕБІНІҢ ТАРИХЫ

*Тулегенова Айгуль Тулегеновна,
Зулгариев Риза Дуйсенбайулы,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
тарих пәнінің мұғалімдері*

Қостанай қаласының орталығында орналасқан Ыбырай Алтынсарин атындағы мамандандырылған мектеп-гимназия-интернаты - ұлы педагог, ағартушы Ы. Алтынсариннің баға жетпес күшімен ашылған мектептерінің бірі. Қостанай шаһарындағы қара шаңырақ халқымыздың талай ұл-қыздарын білім бұлағымен сусындатқан, облыс көлемінде ғана емес, республика көлемінде аты белгілі білім ордасының құрылғанына биыл жүз қырық жыл толғалы отыр. Осы талай қазақ баласының тағдырындағы шамшырақ, білім мен ғылымның ордасы болған бір жарым ғасырлық мектеп тарихына шолу жасайық.

1879 жылы облыс орталығы Қостанай қаласын құру туралы мәселе тұрған кезде, бір мезгілде мектеп үйінің іргетасын қалау жөнінде мәселе шешілді. Қостанай қаласында мектеп құрылысы 1882 жылы салына бастады, ал 1884 жылы Троицк орыс-қазақ мектебі осы ғимаратқа көшірілді. Мектепке «екі сыныптық орыс-қырғыз (қазақ) мектебі» деген атау берілді. Кейін ол «Қостанай екі сыныптық орыс-қазақ училищесі» болып аталды [1].

Бұл оқу орнының түп-төркіні мынадай. 1850 жылдары Орынбор шекара комиссиясының жанында қырғыз балаларына арналған мектептер болды. Осындай мектептерді облыстың басқа аймақтарында да ұйымдастыру қажет деген сенім Торғай, Ырғыз, Перовский елді мекендерінде мұндай мектептердің ашылуына себеп болды. Сауат ашу үшін жергілікті қырғыздар (қазақтар) балаларын Троицк қаласындағы татар молдаларына оқуға жіберуге мәжбүр болатын, сондықтан осындай мектептер ашу мәселесі сол уақыттағы қоғам үшін өте маңызды болды. Қазақтардың қамқоршысы және сенімді өкілі Жуковский бұл ұсынысты қолдап, Петербургке мектеп ашу туралы өтініш хат жіберді. Патша үкіметі өтінішті мақұлдап, 1861 жылы 15 маусымда Ішкі істер министрлігі император ІІ Александр Троицк қаласында мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен «қырғыз ұлдарына арналған мектеп» ашуға рұқсат бергені

туралы хабарлады. Мектептің ашылуы аймақтық басқарушы Василий Васильевич Григорьевтің қатысуымен салтанатты жағдайда өтті.

Жылдар өте келе, 1879 жылы жаңа қала ашылады деп жатқанда Орынбор оқу округінің қамқоршысы осында мектеп ашу үшін тас үй салу туралы ұсыныс жасайды. Жағдай әлі белгісіз болғандықтан, әскери губернатор құрылысты уақытылы емес деп санады. Тек 1882 жылы қазіргі Қостанайда ғимараттың құрылысы басталып, 1884 жылы аяқталды. Мұнда Ы.Алтынсариннің күшімен Троицк қаласынан орыс-қырғыз екі жылдық мектебі (кейінірек ол училище деп аталды) дайын үй-жайға көшірілді. Ы.Алтынсариннің өзі Торғай облысындағы мектептердің инспекторы бола тұрып, Орынбор оқу округі сенімді өкілінің бұйрығымен Торғайдан Қостанайға ауыстырылды.

Мойындау керек, жаңадан бой көтерген, қарапайым ғимараттары бар қаланың аясында жаңа мектеп өзінің ауқымдылығымен және ыңғайлылығымен сол кезде-ақ ерекшеленді. Ғимарат Қостанай қаласының орталығында ХХ ғасырдың 60-жылдарына дейін қазіргі Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған мектеп-гимназия-интернаты орналасқан жерде тұрды.

Ғимарат, 3 сынып бөлмесінен, екі жатын бөлмесінен, кітапхана, асхана, ортақ бөлме, емхана және шеберханадан тұрды. Мектеп мұғалімдерін екі пәтермен қамтамасыз етті, мұнда монша, жертөле және бақша болды. Мектеп өміріндегі барлық оқиғаларды тұңғыш педагог өзі мұқият бақылап отырды.

1885 жылы аралас мектеп бола бастады. Мектепте 30 қазақ интернат-оқушыларынан басқа орыс ұлдары да оқи бастады [2].

1897 жылы 22 наурызда бір қуанышты оқиға орын алды, халық ағарту министрі бұл мәселені мемлекеттік кеңес бекіткеннен кейін Қостанайлық 2 сыныптық орыс-қырғыз мектебінің жанынан Педагогикалық сынып ашуға рұқсат берді.

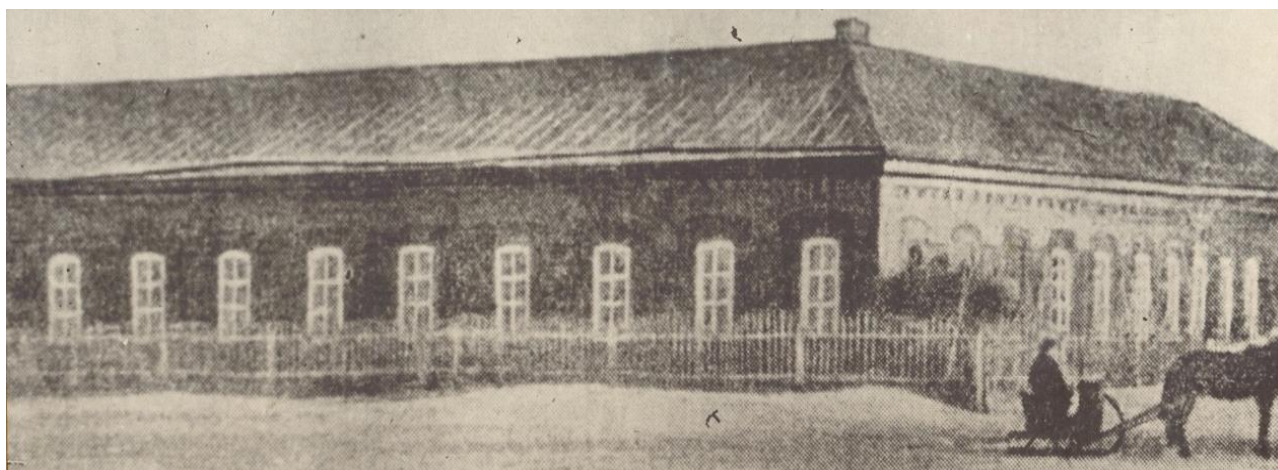
Мемлекет педагогикалық сыныптың 11 білім алушысын толықтай өз қамқорлығына алды. Оқу жылының бірінші жартыжылдығында білім алушылар педагогика және дидактика пәнінің мұғалімі М.Н.Греховодовтың жетекшілігімен жергілікті мектептерге барып, сабақтарға қатысып, жан-жақты талдау жүргізді. Оқу жылының екінші жартысында Педагогикалық сынып жанынан уақытша мектеп ашылып, М.Греховодовтың жетекшілігімен сынып білім алушылары өз бетінше сабақ берді. Оқуды аяқтаған түлектерге ауыл мектебінің мұғалімі атағын беру туралы куәлік берілді [3].

1908 жылы екі жылдық педагогикалық курс интернаты болып өзгертілді. Курстар «жеңілдетілген түрдегі» мұғалімдер мектебі болып есептеліп, бастауыш училище және ауыл мектептерінің мұғалімдерін дайындады. Педагогикалық сынып қабырғасынан кейін мұғалім атанған Мұхамеджан Сералин, Спандияр Көбеев, Бекет Өтетілеуов сынды тұлғалар білім алды.

Мектеп училищесі өзінің бастапқы калпында Қазан төңкерісіне дейін өмір сүрді, ал 1917 жылдан бастап қазақ балалар коммунасы, алдымен бастауыш, содан кейін жеті жылдық (1923 жылдан) болып өзгертілді.

Азаматтық соғыс пен құрғақшылық халықтың білім алуына әсерін тигізді. Халықтың сауатсыздығына және жетімдер санының артуына байланысты қазақ кедейлерінің балалары он жастан интернатқа қабылданып, толықтай мемлекеттің қамқорлығында болды.

*Қостанайдағы екі сыныптық орыс-қазақ училищесінің суреті
XX ғасырдың басы, 30-жылдар*

1933 жылы мектепке Қазақстанның саяси және мемлекеттік қайраткерінің құрметіне Левон Мирзоян есімі берілді. Саяси қуғын-сүргенге ұшыраған Л.Мирзоян есімін алып тастап, мектепке 1938 жылы Жамбыл Жабаев атындағы №1 орта мектеп-интернаты деген атау берілді [4].

1939 жылы облыста ашылған мұғалімдер институтының оқу корпусы 1943 жылдан бастап мектеп ғимаратына орналасты. 1950-ші жылдары мектеп-интернаттың ескі ғимаратында жетім балалар мен шалғай аудандардың балалары білім алды, ал оқу корпусына №13 қазақ орта мектебі (№22) орналасып, онда қалада тұратын балалар оқыды. 1960 жылы орта мектеп Ыбырай Алтынсарин атындағы қазақ мектеп-интернаты болып өзгертілді. Арада бес жыл өткен соң № 22 орта мектеп

№ 1 мектеп-интернатымен біріктірілді. Осы уақыттан бастап жаңа оқу ғимаратының құрылысы қолға алынды. Ал мектептің ескі үйі біртіндеп қирай бастағандықтан, 1968 жылы еңбекшілердің халық депутаттары Кеңесінің шешімімен түгел бұзылды.

Балаларды тәрбиелеуде жеткен жетістіктері үшін КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының 1971 жылғы 11 ақпандағы Жарлығымен Ы.Алтынсарин атындағы мектеп-интернаты «Құрмет белгісі» орденімен марапатталды.

Мектеп 1992 жылы Ы.Алтынсарин атындағы мектеп педагогикалық лицей болып қайта құрылды. Екі жылдан кейін, 1994 жылы Ы. Алтынсарин атындағы №1 педагогикалық лицей-интернаты болып аталды.

Ы. Алтынсарин атындағы №1 педагогикалық лицей-интернатына 1997 жылы мемлекеттің дарынды балаларға арналған мектептерді ашу туралы бұйрығына сәйкес 2000 жылы Ыбырай Алтынсарин атындағы дарынды балаларға арналған мектеп-интернаты атағы берілді [5].

Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі Қостанай облысының Әділет департаменті Қостанай қалалық Әділет басқармасында 2019 жылдың 4 желтоқсан айынан бастап қайта тіркеуден өтіп, Ыбырай Алтынсарин атындағы мамандандырылған мектеп-интернаты атауын алды.

«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған мектеп-гимназия-интернаты» КММ 2024 ж.

2022 жылы мектеп-интернатқа гимназия атауы беріліп, мектеп «Ы.Алтынсарин атындағы мектеп-гимназия-интернаты» болып қайта тіркелді.

Бүгінгі күні Ыбырай атамыз қалаған мектепте 372 білім алушы бар. Мектебімізде 39 ұстаз, 16 тәрбиеші қызмет атқаруда. Оқушыларымыз Халықаралық, республикалық деңгейдегі олимпиадалар және ғылыми жобалар конкурстарында жүлделі орындарға ие болып мектеп мәртебесін көтеруде. Бірнеше жыл қатарынан мектебіміз «100 үздік олимпиадалық мектеп» тізіміне еніп келеді.

Бүгінгі мектеп жетістіктері – көрнекті ағартушы-педагог Ыбырай Алтынсариннің арманының орындалғанының белгісі. Осы алтын ұядан қанатын қомдап ұшып, үлкен өмірге жолдама алған талай шәкірт еліміз бен халқымыздың мақтан етер ұл-қыздары болатынына сенімдіміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кустанай – Костанай: очерки истории. Кустанай с древнейших времен до 1936 года / Под редакцией проф. И.К. Тернового. – Костанай: ТОО «Костанайполиграфия», 2012. – 608 с.
2. Тургайская газета. Оренбург, 1896.
3. Тургайская газета. Оренбург, 1898.
4. Из истории города Костаная (к 130-летию). Сборник материалов и документов, издание второе, дополненное, Костанай, 2009, с. 719.
5. Журкабаева Г.С., «История школы - интерната имени Ибрая Алтынсарина» <https://allib.kz/>.

«БАЙЫПТЫ БАСШЫ – МЕКТЕП МӘРТЕБЕСІ» ЫБЫРАЙ АТАНЫҢ ӨЗ ҚОЛЫМЕН ҚАЛАҒАН МЕКТЕБІНЕ 140 ЖЫЛ

*Булекбаева Жумаиш Советовна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі*

Қазақ елінің арасында тұңғыш халықтық мектептер ашып, ағарту саласында ұшан-теңіз еңбек сіңірген, есімі кеменгер Абаймен қатар

аталатын Ы. Алтынсариннің есімі берілген бұл білім ордасы кірпішінің қаланғанына 140 жыл толып отыр. Кезінде Ғ.Қайырбеков ағамыз мектебіміздің 100 жылдық мерейтойында:

«Кел, балалар, оқылық!

Академиктер, ғалымдар!

Дәл бүгінгі далаға біткен дарындар!

Қолдарыңды Қостанайға созыңдар!

Қол жетпес аяқ жетер, өзің бар!

Алтынсарин мектебінің басына

Бұл сағатта жүз қоңырау тағыңдар!

Тағыңдар да жер жаңғыртып қағыңдар!», - деп жыр-шашуын шашса, бүгінгі күні 100 қоңырау емес, 140 қоңырау тағылғалы тұр. Осыдан тура 140 жыл бұрын тұңғыш соғылған қоңырау үнін өшіріп алмай, қайта оны жаңа ғасырға жаңғыртып, бабамыздың жағып кеткен жарық шамы бүгінгі таңда мәңгі өшпестей шыраққа айналғаны бәрімізге мәлім. Осынау кең байтақ қазақ елінің солтүстік өңіріндегі балаларды білімге шақырған көне қоңыраудың сыңғырын жер жаңғыртып, үзіліссіз соғылуына атсалысқан аға-апаларымызды бұл күнде халқы ұмытар емес. Мектеп үшін жанын беріп, үздіксіз ұстаздық қызмет істеген, бұл күндері есімдері алтын әріппен жазылатын мектеп басшыларының орасан зор еңбектері жайлы айтқым келеді. Тамырын тереңге жайған бұл білім ұясының тарихы өте бай. «Азаматына қарай ауылы, басшысына қарай қауымы» демекші, бұл қасиетті шаңырақты өте тәрбиелі, дарынды және ұлтжанды абзал ағалар мен жаны жайсаң апайлар басқарып, шәкірттеріне жан-жақты тәлім-тәрбие берген.

«Жақсы басшы елге пана, үлкен-кішіге ақылы дана» дегендей, Ыбырай атамыздың өз қолымен қалап кеткен мектебіне 20-30-40 жылдары Мұхаметжан Құсайынов, Жұмағали Нұрмұхамбетов, Доскей Құлшықов сынды ағаларымыз басшылық жасап, мектебімізге елеулі еңбектерін сіңірген.

Мектеп өмірінің қиын-қыстау кездерінде 1949-1961 жылдар аралығында ең ұзақ басшы болып қызмет жасаған Дәулет Ибраевтың тұсында 3 қабатты оқу орны мен 3 қабатты жатақхана салынып, іске қосылған еді. 1960 жылы мектебімізге «Ыбырай Алтынсарин атындағы № 1 қазақ орта мектеп-интернаты» атағы берілді.

Әрбір басшының өз ұстанымы, жауапкершілік міндеті, біліктілігі мен білімділігі болғандықтан, мектептің оқу-тәрбие процесіне зор үлес қосқан Сағымбай Ешімханов 1961-1963 жылдар аралығында мектеп директоры

болды. Ол орта біліммен қатар, кәсіптік білім алып шыққан бірінші мектеп түлектерін 1963 жылы қанаттандырған еді.

1964-1969 жылдары мектептегі басқару жолында бар мүмкіндігі келгенше сапалы еңбек сіңірген Садық Жаукин 1970 жылы 7 мамырда Ыбырай атамиздың ескерткішінің қойылуы мен мұражайдың бой көтеруіне зор үлесін қосқан.

«Іскер басшысы бар ұжым озбақ, жақсы дәстүрді жалғастырып созбақ» деп даналарымыз айтқандай, мектебіміздің іскер басшыларының бірі болған, Ұлы Отан соғысының ардагері Көкжанов Болат Асмаханұлы 1969-1975 жылдар аралығында мектебімізге басшылық жасаған еді. Қазақ балаларының болашағын ойлап, халық үшін саналы өмірін сарп еткен Болат Асмаханұлы басшылық еткен кезеңде мектебіміз 1971 жылы коммунистік оқу-тәрбие жетістіктері үшін «Құрмет белгісі» орденімен марапатталды. 1972 жылы мектеп ұжымы Мәскеудегі Бүкілодақтық халықшаруашылық жетістіктері көрмесіне қатысып, оның жүлдегері атанды.

1975-1977 жылдары Қасымжан Рахымжанов, 1977-1978 жылдары Мұса Шожанов, 1978-1983 жылдары Ырысалды Өтеновтар мектеп үшін аянбай, қажырлы еңбектерімен танымал болған басшылар.

Мектеп үшін қажымай еңбек етіп, өз ісін өзінен кейінгілерге үлгі еткен, 1975 жылдан бастап 1983 жылға дейін оқу ісінің меңгерушісі, ал 1983-1990 жылдар аралығында мектеп директоры болып қызмет жасаған Көпешов Беген Қаженұлының ұлтына жасаған еңбегін сөзбен айтып жеткізу мүмкін емес. 1975 жылы мектептің осы күнгі басты оқу ғимараты мен төрт қабатты жатақханасының құрылуына және 1984 жылы мектебіміздің 100 жылдық мерейтойы қарсаңында Әл-Фараби даңғылы бойындағы жатақхана мен асхананың іске қосылуына зор еңбегін тигізіп, мектебіміз 1984 жылы «Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасына» ие болды. Сонымен қатар облыс әкімдігінің басшысы Укин Кенжебек ағайдың үлкен көмегімен Беген Қаженұлы Ы. Алтынсарин атамиздың басына мавзолей салып, мұражай ашу тәрізді игі істерді тындырған еді. Осылайша алғашқылардың бірі болып, жаңа үлгідегі мектеп-интернатымыз жас жеткіншектерге білім беретін ұяға айналды. Мектеп мәртебесі жылдар сайын өсіп, өркендеп қанатын жайды. Директор - өзі секілді білімді, тәжірибелі мұғалімдермен күнделікті өмірде бірге қызмет атқарып, өз жұмысына жан аямай құлшына кірісетін адал жан деп ойлаймын.

Ыбырайдың өз қолымен қалаған қара шаңырақта еңбек еткен аяулы да ардақты Жаркенов Кәрім Жаркеноұлы 1990 жылдан 2003 жылға дейін

басшылық қызметте болды. «Мұғалім – мектептің жүрегі. Мұғалім қандай болса, мектебі сондай болмақшы» деп Ы.Алтынсарин айтқандай, Ыбырай мектебіне Кәрім Жаркенұлының сіңірген еңбегі шексіз. Осы кісінің тұсында 1992 жылы «педагогикалық мектеп-интернаты» болса, 1994 жылы «лицей-интернаты», ал 2000 жылдан бастап «дарынды балаларға арналған мектеп-интернаты» атағына ие болды. Кәрім Жаркенұлы осындай атына заты сай мектеп болу үшін қаншама терін төгіп, қиын жолдан қорықпай, қиындықтан тайсалмай, табандылық танытып, тегеурінді қимыл-әрекет жасай отырып, мектептің басқару жүйесін дұрыс жолға қоя білген.

Ыбырай мектебінің дамуына үлес қосумен қатар ағартушы, педагог Ыбырай Алтынсариннің атын ұлықтауға сансыз еңбек етті. 1991 жылы Кәрім Жаркенұлының бастамасымен Республика көлемінде Ыбырай Алтынсариннің 150 жылдығына арналған үлкен іс-шара өтті. Бұл мерейтойға Қазақстанның түпкір-түпкірінен танымал кісілер, зиялы қайраткерлер, атақты мектеп түлектері қатысты.

Еліміз егемендікті алып, етек-жеңімізді жиып жатқан заманның қиын-қыстау кезі еді. «Намыс – адамзаттың алтын туы» дегендей, Кәрім ағамыздың ұлтқа деген жанашырлығы, сүйіспеншілігі өте жоғары болды. Қаламызда бастауыш қазақ мектебін ашатын орындар жоқтың қасы болды. Сол кезде Кәрім Жаркенұлы мектеп-интернаттың оң жақ қанатын бастауыш қазақ сыныптарына берген. Қазіргі «Қостанай қаласы білім бөлімінің №24 мектеп-гимназиясы» 1990 жылы Ыбырай Алтынсарин атындағы мектеп-интернатының қабырғасында ашылған №24 бастауыш мектеп ретінде жұмысын бастаған еді.

Шет жердегі қандастарымыз елімізге оралып, қазақ тілінің мәртебесін көтеруді қолға алған кезеңде алыс аймақтардан келген жас мамандардың жұмыс іздеп жүрген уақыты болатын. Өзінің көрегендігімен алысты болжай білетін Кәрім Жаркенұлы әр жерден келген жас мамандарға Ыбырай мектебінен жұмыс беріп, баспанасы жоқтарға жатақханадан жататын орын берді. Ол кісінің жақсылығы әрдайым сол маман иелерінің жадында.

Содан соң бұл мектепті 2004-2012 жылдары аралығында «Қазақстан Республикасының білім беру ісінің үздігі», «Ыбырай Алтынсарин медалінің» иегері Қайырова Сәбира Бірмағамбетқызы басқарды. Осы кісінің тұсында талай шәкірт білім алған мектеп ғимараты бүгінде күрделі жөндеуден өтіп, материалдық-техникалық базасы мықты мектепке айналды. Ыбырай мектебінің ыстығына күйіп, суығына тоңа білген абзал

басшы Сәбира Бірмағамбетқызы шәкірттердің ғана емес, осында еңбек ететін ұстаздардың да ұстазы десем артық болмас еді.

Бүгінгі жаһандану заманында білім беру ісіне, мұғалімге, жас ұрпақты тәрбиелеуге жаңа көзқарастар пайда болды. Тәуелсіз ел атанып, төбемізге ту тігіп, тіліміздің мәртебесін арттырып әлемге атымызды танытып жатқан кезеңде ұлттың, елдің болашағы - жас ұрпаққа білім беру мәселесіне ерекше көңіл бөлініп отырғаны мәлім. 2017 жылдан бастап қара шаңырағымызды «Ыбырай Алтынсарин медалінің» иегері Келинбердиева Ырсалды Сиелхановна басқарып келеді. 140 жылдық тарихы бар мектебіміз жылдан-жылға көркейіп, мықты білім ошағына айналып, көптеген білім сайыстарында толағай табыстарға жетуде. Бұның өзі мектепті басқарып отырған Ырсалды Сиелхановнаның «бір жағадан бас, бір жеңнен қол» шығаратын ұйымшыл ұжымының жемісі деп толық айтуға болады. Ы.Сиелхановна - өзінің адамгершілік, парасаттылық қасиетімен мұғалімдерге алаңсыз жұмыс жасауға жағдай жасай білетін білікті, жаңашыл басшы. Мұғалімдер мен тәрбиешілер де мектеп басшысының айтқанын бұлжытпай орындап, біліктілік көрсетумен қатар, өздерінің авторлық бағдарламаларын жазып, облыстық, республикалық конкурстардан жүлделі орындарды жеңіп алып, «Үздік педагог» деген марапатты да иеленді. Атап айтсақ, Тасанова Г.М – республикалық «2022 жылдың үздік педагогі» атағының иегері.

Республика бойынша олимпиада, ғылыми жұмыс, түрлі конкурстар, ҰБТ көрсеткіштерінен үнемі жоғары деңгейді көрсетіп жүрген Ыбырай мектебі соңғы 2022, 2023, 2024 жылдарда бұрынғыдан да биіктен көрінуде. Жалпы білім беретін пәндер бойынша республикалық олимпиаданы алатын болсақ, I орын - 1, II орын - 1, III орын - 2. Республикалық «Ясауи» олимпиадасынан - I орын. Қ.Бітібаева атындағы қазақ тілі мен әдебиеті республикалық олимпиадасы I орын -1, III орын -1. 5-6 сынып оқушылары арасында жалпы пәндік олимпиаданың республикалық кезеңі - I орын. Е.А.Бөкетов атындағы Халықаралық олимпиада III орын. Республикалық IT-жобалар - II орын. Жалпы білім беретін пәндер бойынша республикалық ғылыми жобалар конкурсы - I, II, III орын. «Әл-Фараби - 2023» халықаралық олимпиадасы - III орын. Ө.Жолдасбеков атындағы Халықаралық конкурсы III орын сынды марапаттар мектебіміздің қоржынында. Мұндай керемет жетістікке жетуге мектебіміздің көп жылдар үздіксіз жұмыс жасап келе жатқан ұлағатты ұстаздары мен мектепті басқарып отырған Ырсалды Сиелхановнаның тікелей еңбегі деп айтуға болады. Дарынды оқушыларымызды одан әрі ынталандыру үшін «Алтынсарин жұлдыздарының шеруі» атты мереке

мектебіміздің жылма-жыл дәстүріне айналды. Сонымен қатар жыл сайын облыстық деңгейде Ыбырай Алтынсариннің туған күніне орай өткізілетін «Ыбырай оқулары» атты іс-шара өз жұмысын жалғастыруда.

Әр істі тыңғылықты, үлкен абыроймен және асқан жауапкершілікпен орындайтын, үлкенге ілтипатты, кішіге қамқор бола білетін Ы.Сиелхановна, ҚР Оқу-ағарту министрлігі «ДАРЫН» республикалық ғылыми-практикалық орталығының 25 жылдығына орай «Үздік көшбасшы - 2023» марапатына ие болды. Халқымызда «Көп жас жасағаннан емес, көп игілікті ісі бардан сұра» демекші, ұжымды жетістікке жеткізуге дем беретін басшының ықпалы мен бала тәрбиесіне үлкен мән беретін жаңа жобалар мектебімізді жоғарыдан көрсететіні хақ!

Сөзімді қорыта келіп, Ыбырай мектебінің дамуына үлес қосқан, есімдері тарих қойнауында мәңгі қалатын іскер басшыларды халқы ұмытар емес. Сол себепті «Байыпты басшы - мектеп мәртебесі» демекпін. Алдағы уақытта Ыбырай мектебінен Шоқандай ғалым, Ыбырайдай ұстаз, Ахметтей дарынды кісілер тәрбиеленіп шығатынына сенемін. Қазығын Ыбырай атамыздың өзі қаққан алтын ұядан осынау мерзім ішінде талай жас қанат қомданып ұшты. Мектебі түлектеріне қанат байласа, түлектері білім ордасының мерейін өсірді. Елімізге танымал талай жандар өздерін осы мектептің түлектері екенін мақтан етеді.

НАПРАВЛЕНИЕ, В КОТОРОМ ЧЕЛОВЕК НАЧИНАЕТ СВОЕ ОБРАЗОВАНИЕ, ОПРЕДЕЛИТ ЕГО БУДУЩУЮ ЖИЗНЬ

*Абикенова Гульбану Абдырзаковна,
учитель английского языка
КГУ «Специализированная школа-гимназия-интернат
имени Ы.Алтынсарина»
Управления образования акимата Костанайской области*

Процесс образования сложен и требует усердия, настойчивости и самодисциплины. Но тот, кто научился получать удовольствие от поиска новых знаний — обречен стать успешным [1].

Древнегреческий философ Платон сказал: «Направление, в котором человек начинает свое образование, определит его будущую жизнь» [1] и это действительно так, оно оказывает огромное влияние на его будущее, формируя профессиональные навыки, интересы и возможности.

На базе КГУ «Специализированная школа-гимназия-интернат имени Ы. Алтынсарина» одним из таких направлений и формой активизации учебно-воспитательного процесса, организации самостоятельного получения знаний учащимся, а также в поисках оптимального способа изучения английского языка в старших классах становится традицией проводить в феврале месяце областную конференцию YAMUN или «Ы. Алтынсаринская модель ООН».

Ыбырай Алтынсаринская модель ООН (Y. Altynsarin Model United Nations, YAMUN) — это симуляция работы Организации Объединенных Наций, которая проводится в честь казахского просветителя Ыбрая Алтынсарина. Эта модель, подобно другим MUN (Model United Nations), направлена на вовлечение молодежи в обсуждение международных проблем и принятие коллективных решений на основе принципов и процедур ООН.

В контексте модели ООН образовательное направление играет ключевую роль в подготовке участников к глобальным вызовам и дипломатической работе. Направление образования оказывает значительное влияние на карьерный путь и личностное развитие человека. В контексте модели ООН, правильный выбор образовательного направления может стать ключом к успешной карьере в области международных отношений и дипломатии. Участие в таких конференциях не только обогащает академические знания, но и развивает практические навыки, необходимые для успешной профессиональной деятельности на международной арене.

В конференции YAMUN могут принять участие старшеклассники, учащиеся 9-11 классов образовательных учреждений Костанайской области.

Что такое MUN и YAMUN? Организация Объединенных наций (ООН) — это международная организация, важнейшая цель которой — обеспечение мира и спокойствия на всей планете. Она была создана для улучшения связей между государствами и безопасности содружества стран. Важнейшими задачами ООН также являются миротворческая деятельность, соблюдение прав человека, поддержание мира и международной безопасности, пресечение распространения оружия, сокращение и ликвидация всех запасов оружия массового уничтожения [2, с. 13].

MUN (Модель Организации Объединенных Наций) – Моделирование Организации Объединенных Наций – это ролевая игра, во время которой

имитируется работа органов системы ООН [3]. МООН это также серия программ, проводимых во многих городах Казахстана и во всем мире.

YAMUN или Ы. Алтынсаринская модель Объединенных наций – это Алтынсаринская конференция, где молодые люди нашей области (учащиеся старших классов и студенты колледжей) могут собраться вместе, чтобы обсудить глобальные проблемы.

В отличие от других моделей ООН Алтынсаринская модель ООН несет в себе просветительскую миссию: модель названа в честь Ыбрая Алтынсарина, выдающегося казахского педагога и просветителя, что подчеркивает ее образовательную направленность и стремление к развитию знаний и навыков среди молодежи. Алтынсаринская модель, в отличие от международных MUN несет в себе и культурный контекст, может включать элементы казахской культуры и истории, что способствует более глубокому пониманию местного контекста и его интеграции в глобальные дискуссии.

Участие в Ы. Алтынсаринской модели Объединенных наций способствует развитию навыков критического мышления, публичных выступлений, переговоров и дипломатии, что важно для личностного и профессионального роста молодых людей.

Тема YAMUN 2024 года: "Устойчивое Развитие 2030: Глобальные Действия для Обеспечения Будущего" была приурочена 140 летнему юбилею учебного заведения с глубокой историей, богатым настоящим и светлым будущим. Алтынсаринская модель ООН ежегодно создает платформу для диалога и сотрудничества между молодыми людьми из разных школ области и способствует обмену знаниями и опытом. Сама конференция - ролевая игра проходит в течение 2-х календарных дней: 1-й день - открытие и конференция, подведение итогов в комитетах, оформление резолюций, закрытие. 2-й день – работа оргкомитета, подведение итогов конференции. YAMUN Конференция включает в себя (Registration) [4, с.22] регистрацию участников (онлайн) и получение ими комплекта рабочих материалов Конференции (Delegate's Handbook), (Opening ceremony) Торжественное открытие, работа секций, органов, направлений ролевой игры, церемония подведения итогов (Presenting resolution) и закрытия Конференции (Closing ceremony).

В этом, 2024 году, работало 8 комитетов на трех языках. В результате работы Конференции разрабатываются и принимаются итоговые документы (Draft Resolutions [5]), которые, представляют собой согласованные решения по важнейшим проблемам жизни и развития современной цивилизации. Итоги подводятся во второй день работы

Конференции, где заседают только председатели (Committee chairs) и их заместители (press secretaries); они разрабатывают итоговые документы конференции. Всем участникам вручаются именные сертификаты Конференции, которые были разработаны активистами-организаторами, а наиболее активные и отличившиеся участники по решению оргкомитета награждаются почетными грамотами (Best Delegate and Outstanding Delegate), также награждается лучший журналист (Best Journalist) осветивший работу кабинетов.

Безусловно наша модель ООН играет большую роль в образовании обучающихся и имеет как образовательное так и практическое применение т.к. наша модель – YAMUN позволяет учащимся применить теоретические знания на практике, участвуя в дебатах, разработке резолюций и решении международных проблем, а также помогает развивать важные мягкие навыки, такие как публичные выступления, лидерство и межкультурная коммуникация. Регулярные выступления перед аудиторией помогают улучшить ораторские способности, уверенность в себе и умение выражать мысли четко и убедительно. Также участие в YAMUN способствует развитию лидерских качеств и умений работать в команде, что необходимо для успешного ведения переговоров и достижения консенсуса. Участники MUN учатся анализировать сложные проблемы, критически оценивать информацию и находить решения, что важно для академической и профессиональной карьеры.

Учащиеся узнают об актуальных международных вопросах и проблемах, что способствует их общей эрудиции и гражданской активности. Все вышеперечисленное поднимает компетентность учащихся старших классов о глобальных проблемах и обстановке в мире.

Ыбрай Алтынсаринская модель Организации Объединенных наций является важным инструментом в образовании, способствующим всестороннему развитию учащихся и подготовке их к будущей профессиональной деятельности.

Популярность проведения модели ООН в мире растет из года в год. Ежегодно тысячи молодых людей со всех концов света собираются из разных стран мира, и думают, как решить ту или иную глобальную проблему человечества. Все это происходит в условиях близкой к реальной мировой политике, когда каждый участник отстаивает позицию выбранного государства. В ходе игрового процесса необходимы такие знания, как умение слушать оппонента, вести переговоры, умение убеждать, понимать, когда надо уступать, умение договариваться и отстаивать свою позицию [3].

Таким образом, Ы. Алтынсаринская модель Объединенных наций остается актуальной образовательной и практической платформой в нашей области, которая продолжает вдохновлять и обучать молодых людей, готовя их к активной и ответственной роли в глобальном сообществе и выбор образовательного направления действительно является одним из наиболее значимых решений, которые человек принимает в своей жизни. Именно этот выбор определяет не только профессиональную траекторию и финансовое благополучие, но и личное развитие, уровень удовлетворенности жизнью и вклад в общество.

Список использованных источников:

1. <https://exiterra.ru/blog/tsitaty-velikikh-lyudey/tsitaty-pro-obrazovanie-i-vospitanie-motivatsiya-i-vdokhnovenie/>
2. Юный ученый Международный научный журнал № 5 (25) / 2019 стр. 13
3. Исмаил Денильханов, Модель ООН. Пособие для участников и организаторов, 2019, ISBN 978-5-0050-7920-6
4. В. А. Астапенко, Н. Е. Бестолкова, Е. А. Достанко и др. Под общ. ред. В. В. Радивиновского, А. В. Селиванова/ Моделирование ООН: Метод. пособие по проведению ролевой игры;— Мн.: Асобны Дах, 2004.— 80 с. ISBN 985-6697-84-0.
5. Draft Resolutions, By David L Williams, in collaboration with the THIMUN Foundation, Adapted from Williams/Stein: Preparation and Practice-Booklet

МӘНМӘТІНДІК ОҚЫТУ- АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕТУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСІ

Байсингирова Салтанат Молдабековна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
ағылшын тілі пәнінің мұғалімі

Қазіргі уақытта ағылшын тілін білу жетістікке жетуді көздеген әр азамат үшін маңызды дағдыға айналды. Сол себепті, ағылшын тілін мектепте тиімді үйретудің қажеттілігі аса зор. Ағылшын тілі әлемнің ең жақсы білім ресурстарына жол ашатын бірден-бір құрал болып табылады. Заманауи педагогикалық тәжірибеде ағылшын тілін оқытудың түрлі әдіс-

тәсілдері кеңінен тараған. Соның ішінде оқушылардың белсенділігін арттырып, жоғары зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамытып, сабақ барысында игерген білімдерін тәжірибемен ұштастыруға ықпал ететін мәнмәтіндік тапсырмалар әдісінің орны ерекше. Ағылшын тілін үйрену оқушылар үшін күрделі болып көрінуі мүмкін, алайда мәнмәтіндік тапсырмаларды қолдану арқылы ағылшын тілін үйрену үрдісін қызықты әрі тиімді ете аламыз. Бұл әдіс оқушылардың ойлау, сөйлеу, тыңдау, оқу қабілеттерін дамытып қана қоймай ағылшын тілін «іс жүзінде» қолдануға бейімдейді. Сонымен, мәнмәтіндік тапсырмалар дегеніміз не? Мәнмәтіндік тапсырмалар - ағылшын тілін шынайы ортада қолдануды талап ететін тапсырмалар болып табылады. Мәселен, рөлдік ойындар, жағдаяттық диалогтар құру, хат немесе эссе жазу, мәтінді аудару, тіпті ағылшын тілінде блог жүргізу сынды тапсырмалар.

Қазіргі қоғамда белсенді, жан-жақты білімді, бейімделгіш азаматтардың қажеттілігі жоғары сұраныста болғандықтан, оқушының сабақ барысында игерген білімін шынайы өмірде қолдана білуі өте маңызды. Мәнмәтіндік тапсырмаларды ағылшын тілі сабақтарында қолданудың артықшылығы:

- оқушылардың ішкі мотивациясы артады: мәнмәтіндік тапсырмалар ағылшын тілін оқу үрдісін қызықты әрі тартымды етеді себебі, бұл тапсырмалар оқушының білімін шынайы мақсаттар үшін қолдануға мүмкіндік береді;

- білім алушылардың коммуникативтік құзыреттіліктері дамиды: мәнмәтіндік тапсырмалар оқушылардың сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу дағдыларын шынайы жағдайларда дамытуға көмектеседі;

- сөздік қорлары кеңейеді, грамматикалық құзыреттіліктері қалыптасады: мәнмәтіндік тапсырмалар оқушыларды жаңа лексиканы оқып-үйренуге жігерлендіреді және грамматикалық құрылымдарды шынайы тәжірибеде пайдалануға мүмкіндік береді;

- оқушылардың өзіне деген сенімділігі артады: оқушылар жұптық, топтық жұмыстар барысында өз пікірлерімен бөлісіп үйренеді, көшбасшылық қабілеттері артады;

- оқушылардың мәдениаралық құзыреттілігі дамиды: мәнмәтіндік тапсырмалар оқушыларды ағылшын тілді елдердің мәдениетімен, салт-дәстүрімен таныстырып, ағылшын тілді сұхбаттасыңды жақсырақ түсінуге көмектеседі.

Мәнмәтіндік әдіс - тәжірибеге бағытталған оқыту тәсілі болып табылады. Яғни, оқушылар ағылшын тілінің фонетикасын, грамматикасын немесе тілдік құрылымдарды теория жүзінде оқып қана қоймай, оны

өмірдің әр саласында (әлеуметтік, политикалық, экономикалық, т.б.), күнделікті тәжірибеде кездесетін әртүрлі жағдайларда пайдалана алуына негізделген. Мәнмәтіндік оқыту тәсілі конструктивті оқыту әдісіне сүйенеді және оқушылардың белсенді іс - әрекеті арқылы жүзеге асады. Сол себепті, мәнмәтіндік оқыту тәсілі арқылы оқушылардың коммуникативтік қабілеттілігі мен дарындылығын арттыру барысында оқытудың белсенді әдістері мен түрлерінің атқаратын рөлі зор. Рөлдерді сомдай отырып, тәжірибеде қолданады. Сонымен, мәнмәтіндік әдіс дегеніміз - «оқу - танымдық» іс-әрекеттен, «әлеуметтік - тәжірибелік» іс-әрекетке көшу, яғни оқушылар алған білімдерін әртүрлі деңгейде қолдана алады [1].

Ағылшын тілін үйретуде қолданылатын мәнмәтіндік әдіс-тәсілдің бірі - сабақ барысында проблемалық жағдаят туындату, яғни, мұғалім оқушыға өмірлік немесе ойдан шығарылған жағдаятты ұсынып, оқушыға алған білімі мен тәжірибесіне сүйене отырып, осы жағдаятқа атсалысуға ұсыныс білдіреді. Бұл сынды тапсырмалар оқушыларға игерген білімдерін пайдалана отырып, шынайы өмірде кездесетін әр түрлі жағдайлардан шығу жолдарын табуға бағыттайды. Оқушылардың ағылшын тілінде диалогтік және монологтік сөйлеу қабілеттерін арттырады.

Мәнмәтіндік тапсырмаларды құрастыру барысында оқушылардың жас ерекшелігі, қызығушылығы мен тапсырмалардың өзектілігі, оралымдылығы, жағдаяттардың күнделікті өмірмен және оқушылардың игерген білімі және тәжірибесімен байланысты болуы ескерілген жағдайда әдіс тиімді болмақ.

Мәнмәтіндік сабақтың негізгі мақсаты оқушыларды тиісті кеңістікке енгізу арқылы оқуды оңай әрі тиімді ету. Бұл сабақтарда саябақта, кинода, қалада, туристік агенттікте, көрмеде, Лондонда деген сынды кәдімгі ағылшын тілді ортаны құру, оқу теориясын тәжірибемен ұштастырып, сабақ сапасын және оқушылардың тілдік құзыреттілігін арттырады. Осылайша, оқушы ағылшын тілі мен бұрыннан білетін білімінің арасында тығыз байланыс орнатады. Бұл игерген білімнің тәжірибелік құндылығын арттырады. Мәнмәтіндік тәсіл арқылы:

- күрделі ақпарат оқушыларға түсінікті болу мақсатында шынайы өмірмен байланыстырып беріледі. Бұл оқушының ішкі мотивациясын арттырады;
- оқушылардың қызығушылығына қарай тапсырмалардың икемділігі мен бейімділігі ескеріледі;

- тілді оқып - үйрену қызықтырақ бола түседі және оқушыларды оқуға оңай жігерлендіреді. Себебі, оқушылар тілді шынайы мақсаттар үшін үйренуде екенін түсінеді;

- оқушылардың қоршаған әлем туралы танымдары және жалпы білім дағдылары артады;

- топтық жұмыстар оқушылардың көшбасшылық қабілеттерін дамытып, топта жобамен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастырып, болашақта әлеуметтік ортаға тез бейімделуіне көмегін тигізеді [2].

Мәнмәтіндік тапсырмаларды қолдануда оқушылардың жас ерекшеліктері мен қызығушылығы ескеріледі. Бастауыш буындарда оқушыларды ойын, қызықты иллюстративті құралдар, түрлі сайыстар арқылы қызығушылығын оятуға болады. Орта буын оқушылары үшін шынайы жағдаяттық тапсырмалар, рөлдік ойындар, мәселелік жағдаяттар, сахналық қойылымдар сынды тапсырмалар тиімді болмақ. Мәселен, 9 сыныпта «Қайырымдылық» тақырыбы аясында оқушылар әртүрлі әлеуметтік мәселелер, шетелдегі және еліміздегі қайырымдылық қорлары туралы ақпаратпен танысып, кейін оларға өз проект жұмыстарын жасауға ұсыныс жасалады. Оқушылар өз қайырымдылық қорларының проектісін жасап, оның мақсат, міндеттерімен, қызмет түрлерімен таныстырады. «Саяхат және туризм» тақырыбы аясында оқушыларға Лондон және Астана қалаларының көрікті жерлері туралы ақпараттар беріліп, оларға гид рөлі ұсынылады. Оқушылар карта немесе суреттерді пайдаланып, Лондон немесе Астана қаласының көрікті жерлерін таныстырады. «Қоршаған орта» тақырыбы бойынша оқушыларға елімізде жиі қайталануы мүмкін табиғи апаттар кезінде қажетті «Дайындық жоспарын» құрауға тапсырма беріледі. Сонымен қатар, әртүрлі тақырыптарда шынайы жағдаяттарға негізделген рөлдік ойындарды ұсыну оқушыларды ағылшын тіліндегі сөйлеу қабілеттерін дамытып қана қоймай, олардың тілді шынайы тәжірибеде қолдануға бағыттайды. Мысалы, 6 сыныпта «Shopping» тақырыбы бойынша «Өзіңізді дүкенге бардым деп елестетіңіз және сатушыдан өзіңізге керек заттардың сапасы мен бағасы жайлы сұраңыз», немесе 9 сыныпта «The Age of Cybernetics» тақырыбы бойынша «Қаладағы ең атақты мейрамханалардың біріне барғаныңызды елестетіңіз, ол жерде сізге киборг-даяшы қызмет көрсетті. Өз реакцияңызды сипаттаңыз. Киборг-даяшымен диалог құрыңыз, бірінші, екінші тағамға тапсырыс беріңіз. Тағамның құрамы мен дәмі туралы сұраңыз» сынды қарапайым жағдаяттарды шешу арқылы оқушылар білімдерін кәдімгі ортада қолдануға дағдыланады. Сонымен қатар мәнмәтіндік тапсырмалардың мысалы ретінде хат немесе эссе жазу тапсырмасын да

қарастырамыз. Оқушыларға ағылшын тілді досыңа немесе туысыңа хат жазып, «өз жаңалығыңмен және болашаққа жоспарыңмен бөліс» немесе өз пікіріңді білдіру эссесін жазу тапсырмалары арқылы олардың жазу дағдыларын қалыптастырып қана қоймай, сонымен бірге білімді тәжірибеде қолдануға үйретеді.

Мәнмәтіндік сабақтарға мұғалім тиянақты дайындалғаны дұрыс және мәнмәтіндік сабақты өткізілген материалды бекіту барысында қолданған тиімдірек болмақ. Себебі, оқушылардың берілген тақырып туралы негізгі түсінігі, білімі, сөздік қоры жеткілікті болады. Сол себепті, оқушылар өздерін еркін сезінеді, тапсырмаларды белсене орындайды. Сонымен қатар мәнмәтіндік тапсырмаларды құрастыру барысында жеңіл тапсырмалардан бастап, күрделілік деңгейін бірте-бірте арттырған тиімді [3]. Тапсырмаларды құрастыру кезінде сөздік, оқулық, онлайн репетитор, т.б. сынды әртүрлі қосымша дереккөздерін пайдалануға болады. Мәнмәтіндік тапсырмаларды ағылшын тілі сабақтарында жиірек пайдалану нәтижелі болмақ.

Мәнмәтіндік тапсырмалар - білім сапасын арттырудың тиімді құралы болып табылады. Заманауи ағылшын тілі сабақтарын қызықты әрі тиімді ету жолында мәнмәтіндік тапсырмалардың көмегі айтарлықтай болмақ. Мәнмәтіндік тәсілді ағылшын тілі сабақтарында қолдану тәжірибесінен кейін, бұл тәсілдің мектеп оқушыларын шетел тілін шынайы жағдаяттарда пайдаланып, қоғамға бейімделуінің тиімді жолдарының бірі екенін байқауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. М.А. Айсаева, Р.Б. Жусупова «Шет тілдік білім беру үдерісіндегі мәнмәтіндік оқыту амалының теориялық мазмұны» Абай атындағы ҚҰПУ, Алматы қ.

2. С.Авдарсоль «Информатикадан критериялық тәсіл негізінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын бағалау жүйесін дамыту» Абай атындағы ҚҰПУ, Алматы қ.

3. <https://infolesson.kz/kontekstnie-zadachi-i-sposobi-ih-resheniya-na-urokah-angliyskogo-yazika-1353041.html>

4. <https://grade.ua/blog/how-to-set-context-for-an-english-lesson/>

5. <https://cyberleninka.ru/article/n/kontekstnyy-metod-izucheniya-instrannogo-yazyka-kak-put-razvitiya-odarenyih-detey>

МАМАНДАНДЫРЫЛҒАН СЫНЫПТА ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

*Бүлекбаева Жумаш Советовна,
Мағзұм Гүлнұр Әмірханқызы,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімдері*

Еліміздегі білім беру жүйесіне кірген жаңалықтардың барлығы педагогтер мен бүгінгі мектеп алдында үлкен жауапкершілік жүктеп отыр. «Қазақ әдебиеті» пәнінің білім беру жүйесіндегі басты пән ретінде алдыға қойған мақсаты мен көтерер жүгі заман талаптары деңгейінде болуы керек. «Қазақ әдебиеті» пәнінің негізгі міндеті – оқушылардың рухани әлемін байытып, адамгершілік, азаматтық тәрбие беру, биік талғам, эстетикалық дүниетанымын қалыптастыру, ой-өрісін дамытып, сөйлеу мәдениеті мен тілдік тұлғаларды дұрыс қолдануға үйрету. Осы оқу мақсаттарын орындау арқылы олардың өзін-өзі дамытуына үлес қосу. Білім бағдарламасында мамандандырылған мектепте әдебиетті оқу пән шеңберінде оқушылардың зерттеушілік іс-әрекет негіздерін меңгеруін көздейді, білім беру деңгейлерінің сабақтастығын қамтамасыз етеді. Гуманитарлық бағыттағы қазақ әдебиетінің тарихы мен теориясы саласындағы білімдерін пайдалана отырып, көркем мәтінді талдай білуге баса назар аударылады. Әдеби-көркем материалда жалпылау жасай білу, әр дәуірдегі әдеби шығармаларды салыстыра білу де маңызды. Пәнді оқытудың мамандандырылған деңгейі бар сыныптар үшін міндетті минимум оқытылатын шығармалар тізімін біршама кеңейтуге мүмкіндік береді. Жалпы, бейіндік деңгей жазушының есімдері мен шығармаларының шеңберін кеңейтуді ғана емес, әдеби материалды басқа, тереңдетілген деңгейде меңгеруді көздейді [1, 60-б.].

Әдебиетті оқыту мәні жағынан нақтырақ, филологиялық сипатқа ие болады. Ал әдебиет курсы оқытудағы ең маңызды міндет-түсіну міндеті ретінде анықталады. Осылайша, әдебиет арқылы тұлғаны тәрбиелеу сияқты білім берудің жаһандық мақсаты оқушының оқу мәдениетін қалыптастыру арқылы шешіледі. Оқу мәдениетін дамыту, әрине, бұл дағдылардың барлығы мектептегі әдебиет сабағында талданатын шығармаларды оқу кезінде ғана емес, сонымен қатар кез келген басқа көркем әдебиетті оқу кезінде де көрінетінін болжайды. Сонымен,

мамандандырылған мектептің түлегі көркем мәтіннің әр түрлі деңгейлерінде көрінетін көркем шығарманың өзіндік ерекшелігін де, оның дәстүрлілігін де көреді (тек сөз қолданысы мен стилінде ғана емес, сюжеті мен композициясында, кейіпкерлер жүйесінде, кеңістік пен уақыт сияқты категориялардың ерекшеліктерінде); шығарманы әдеби, тарихи-мәдени және тарихи-әлеуметтік контексте, оның тарихи-әдеби және тарихи-көркемдік байланыстарында түсінуге ұмтылады [2, 91-б.].

Блум таксономиясындағы білім, білу аталған стандарттарда оқыту мақсаттары жүйесіндегі бастапқы саты ретінде қабылданған. Білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарында анық көрсетілген танымдық сипаттағы дағдылардың біразы «Қазақ әдебиеті» пәнінің бағдарламаларында қолданылмай, олардың орнына жауап беру, интерпретация, салыстыру дегендер қосылған. Оқу мақсаттарының жүйесін өзіміз жасай алмадық, мемлекеттік стандарт деңгейінде Блумның таксономиясын қабылдадық. Білім мен ғылым саласын басқарушылар оқу мақсаттарының жүйесін өздері жасай алмай, Блумның таксономиясын мемлекеттік стандарт деңгейінде қабылдап отырып, Блумның таксономиясын да дұрыс қолдана алмады. Жаңартылған бағдарламаларда оқыту мақсаттары: 1) «Түсіну және жауап беру», 2) «Анализ және интерпретация», 3) «Бағалау және салыстыру» деп, үш топқа бөлініп жүйеленді. Бұлардың алғашқы сыңарлары Блумның таксономиясындағы басты құрамдастар, қалған үшеуін бағдарламаны құрастырушылар мен бекітушілер қосқан. Бұл – білім берудің тарихы мен теориясында, оқыту мақсаттары бойынша ғылым мен білім қорында қалыптасқан, білім беру өндірісінде стандарттық деңгейде кеңінен қолданылып отырған ғылыми-әдістемелік, психологиялық, танымдық, нормативтік жүйе негізінен ауытқудың көрінісі [3].

Бүкіл оқу үдерісі тұлғаның көзқарастарының кеңдігін тәрбиелеуге, оның эмоционалдық аясын қалыптастыруға, толеранттылыққа, ізгілікке, өзін-өзі сынауға тәрбиелеуге бағытталған. Оқытудың белсенділік принципі оқушының белсенді оқу ұстанымын және оқуға деген дамыған мотивациясын қалыптастыруға көмектеседі. Ол мектеп оқушыларының терең және нәтижелі оқу іс-әрекетінде ғана емес, сонымен бірге олардың әдеби-көркем шығармашылығында да көрініс табады. Бұл дегеніміз, аналитикалық сипаттағы жұмыстардан басқа, оқушылар шығармашылық тапсырмаларды да орындайды, соның ішінде рецензия жанрында жұмыс істеуге үйренеді. Дәл осы бағытта олар әдеби құбылысты дайын схемалар мен стереотиптердің ықпалына түспей-ақ еркін бағалау қабілетін барынша көрсете алады.

Мектептегі әдеби білім беру барысында іс-әрекеттік тәсілді жүзеге асыру баланың жеке басының күшті жақтарын дамытуға және әлсіз жақтарын теңестіруге ықпал етеді; оқытудың бастапқы кезеңдерінде дарындылықты анықтауға мүмкіндік береді. Оқу-зерттеу жұмыстарына мамандандырылған мектептің жоғары сынып оқушылары тартылады. Бұл әрбір қарастырылып отырған тақырып бойынша оқыту мектеп бағдарламасында оқытылатын құбылыстардың шеңберінен шығып, оқушыларды өз бетінше оқуға, рефлексияға және бағдарламадан тыс материалдарды (ең алдымен мұғалімнің жетекшілігімен) тартуға ынталандырады дегенді білдіреді. Оқушылардың жеке және ұжымдық оқу-зерттеу іс-әрекеті сыныптан тыс жұмыстарда жалғасады және проблемалық оқу-зерттеу жұмыстарында жүзеге асырылады [4, 73-б.].

Гуманитарлық бағыттағы жоғары сыныптарға арналған әдебиет курсы көркем шығармаларды барынша тереңдетіп оқытуға негізделген. Мұндай зерттеу шығарманың тілін жан-жақты қарастыруды көздейді (дыбыс пен стильден бастап көркем тіл мен стильдің өзіндік ерекшелігіне дейін), оның көркемдік формаларының мазмұндылығы және сайып келгенде, жазушының дүниетанымының өзіндік ерекшелігі, зерттелетін шығарманың көркемдік әлемінде, осы шығарманың дәстүрлілігі мен көркемдік жаңашылдығында көрініс тапты. Жалпы орта білім беру саласы бойынша жаңартылған білім бағдарламасында мамандандырылған 10-сыныптар үшін қазақ әдебиеті пәні бойынша екі сағат қосымша берілген. Осыған орай 10-сыныпқа арналған «Оқу құралы» жаңартылған білім бағдарламасы негізінде жасалынып шыққан болатын. «Оқу құралының» өзектілігі әр бала тақырыпқа қосымша берілген әдеби шығармаларды оқу арқылы өзінің көркем ойлау санасын және әдемі сөйлеу дағдысын қалыптастырады. Сонымен бірге әдебиетті өмірмен байланыстыра оқыту арқылы көркем шығармадан тәлім алуға, шәкірттердің оқырмандық мәдениетін, қызығушылығын қалыптастырып олардың әдеби қабілетін дамытуда жеке тұлғанын жан-жақты дамуына зор үлес қосады.

Қалай болған күнде де көркем әдеби шығарманың қоғамдық, тәрбиелік маңыздылығымен белгілі бір деңгейде эстетикалық сезімімізге әсер ете алатындығы турасындағы зерттеулер мен мамандар пікірі бір арнаға тоғысып отыр. Демек, әдебиеттің құдіретін, әлеуметтік мәнін күллі қоғамды өзгертушілік күшін осы тұрғыдан тану шарт. Әдебиет ескірмейді. Оқушы бойында эстетикалық талғамды дамытып, көркем туындыдағы имандылық пен ізгілікті ой көзімен қарап терең пайымдауға жол ашу; әдеби білім мазмұнын оны анықтайтын ұстанымдармен өмір талабына сай

оқыту; оқушылардың өздігінен ізденуіне, шығармашылықпен әрекеттенуіне жол ашу; әр оқушыға өзінің қоғамдық рөлі мен жауапкершілігін сезіндіру, шығармадағы үйлесім мен әсемдікті танып ұға білу – «Оқу құралының» басты мақсаты болмақ [5, 14-б.].

Оқу құралы бөліктерінде қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы бағдарлама мазмұнына сәйкес тақырыптар жасай отырып, оларға қосымша дидактикалық материалдар құрастырылып берілген. Оқушыларға пәнді терең ұғындыру үшін тақырыптық жоспар бойынша жүргізілетін ақын-жазушылардың өмірбаяндары мен шығармаларына ерекше мән берілген. Анықтамалық материалдарды тереңнен зерттеуге, ізденіс пен белсенді танымдық қызмет жасауға мүмкіндік бере алатындай тапсырмалар тізбегі оқушы деңгейіне сәйкес жасалынған.

Әдеби үрдісте қай кезде де маңызын жоймайтын, әр дәуірді ерекшелеп тұратын және сол қоғамның болмысын әйгілейтін тақырыптар болатыны рас. Күні кеше тарих қойнауына кеткен толайым бір ғасырда қоғам қалай құбылса, «заманына қарай амалы» демекші, тақырыптар да түрленумен болды. Құралдың мазмұндық ерекшеліктеріне мән берсек, пән арқылы берілетін білім оқулық көлемімен шектелмей, қосымша, ғылыми-танымдық әдебиеттердің айналасына шоғырландырылған. Оқу құралы, оқулық, хрестоматия аудиоқосымша бір-бірімен өзара тығыз байланыса келіп, тұтас кешенді құрайды. Осы тұтас кешенде нақты тақырыптар шеңберінде берілген мәтін үзінділері бойынша болжам жасау, тиісті ақпаратты анықтай білу, толықтыру сынды ерекшеліктері көзделген. Оқу құралында қазақ тілінің шешендік өнер, сөз, пікірталас мәдениетіне қатысты теориялық тұжырымдармен ұштастырыла берілген [6, 36-б.].

Әдебиет пәні оқушы бойында биік эстетикалық талғамды дамытуды, өнер туындысындағы, табиғаттағы, адамдар қарым-қатынасындағы үйлесім мен әсемдікті танып ұға білуге, дұрыс бағалауға, әсерленуге, терең пайымдауға үйретеді, сонымен бірге ол көркем әдебиетке деген сүйіспеншілікті, ынта-ықыласты оята отырып, оқырман мәдениетін қалыптастырады. Жеке тұлғаның, адамның рухани әлемін, оның адамгершілігін, ойлауын, көңіл-күй сезімін, тілін, шығармашылық әрекет-бастауларын дамытуда ерекше орын алады.

Оқу құралын пайдалана отырып: оқушы өз ойын еркін түрде ауызша және жазбаша білдіре алады, пікір білдіргенде нақтылы дәлелдер тауып айтады, өмірдегі белгілі бір құбылыстар мен жағдайларды салыстыра алады, баға береді анализ жасау сияқты қабілеттері арта түседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Байтұрсынов А. Қазақтың бас ақыны// Қазақ газеті 1913 ж.
2. Байтұрсынов А. Ақ жол. Алматы: Жалын, 1991. - 464 б.
3. <https://aqiqat.kazgazeta.kz/news/10607>.
4. Шәкәрім шығармашылығының дәстүрлік және көркемдік негіздері. – Алматы: Кенже-пресс баспасы, 2000. – 214 б.
5. Нұрышева Г.Ж., Адам өмірінің философиялық мәні.– Алматы: Рауан баспасы, 2001,-21 б.
7. Шәбжантайқызы М. Ана тілім – азығым, адастырмас қазығым // – Көкшетау, 2002 ж.

ӨЗ ӨЛКЕМІЗДІҢ ТАРИХИ ТҮЛҒАЛАРЫ

*Досжанова Жанагуль Темировна,
Тулегенова Айгуль Тулегеновна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Б.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
тарих пәнінің мұғалімдері*

Қазіргі таңда өмір үнемі өзгеріп, қоғам үздіксіз дамып отырған шақта ақыл-ойы озық, білімі мен біліктілігі жоғары, ұлттық рухы күшті жастарды тәрбиелеу қажеттілігі күн сайын артып отыр. Туған халқымыздың өткен тарихына көз жіберсек, ерекше ізгі қасиеттермен қатар Отансүйгіштіктің де керемет үлгілерін көреміз. Бүгінгі күні егеменді ел болып, қазақ деген ұлт болып отыруымыздың өзі ата-бабаларымыздың теңдесі жоқ ерлігінің арқасы. Отансүйгіштік сезімді, білім мен біліктілікті, дағды мен шеберлікті, адамгершілік қадір-қасиеттерді қалыптастыру үлкен қажеттілік. Қай кезеңде, қай қоғамда болмасын жеке тұлғаның қалыптасуы ұстаздан басталады.

Сондықтан ұстаздың алдында жас ұрпақты адал, шыншыл, сергек, өмірге құштар, көзі ашық, өз Отанын сүйетін, өз жерінің, елінің иесі бола алатын, мәдениетті азамат тәрбиелеу міндеті тұр. Биікке жетудің бірден-бір жолы - ұлт тәрбиесі. Батырлықтың бастауын балалық шақтан бастап, өскенде Отанына адал қызмет ететін патриот болуға итермелеу керекпіз.

«Туған жерге туынды тік!» - деген дана халқымыз. Бұл - әрбір адамның кіндік қаны тамған жеріне ерекше сүйіспеншілікті білдіреді.

Туған жері мен Отаны бар азамат өз ұлтының тарихына, мәдениетіне, салт-дәстүріне арқа сүйеп қалыптасады. Туған жерге сүйіспеншілік туған тарихынды тереңнен білуден басталады.

Қазақстан тарихында өшпес мұра қалдырып, есімдерін тарих беттеріне жазған атақты тұлғаларымыздың көпшілігі Қостанай өңірінен шыққан. Сондықтан оқушылардың өз өлкесіне деген сүйіспеншілік қасиеттерін арттырып, Қостанай облысындағы тарихи тұлғаларға арналған тақырыптарды тереңдетіп меңгерту нәтижесінде Қазақстан тарихы пәнінен 8 сыныпқа арналған факультатив курсының бағдарламасын құрастырып, мұғалімдерге және оқушыларға арналған оқу құралын жасап шығардық. Оқу құралын құрастыру мақсатымыз *туған өлкемізден шыққан батырлар, қоғам қайраткерлері, ғалымдар, өнер және мәдениет қайраткерлерінің мұраларын ұрпаққа ұлықтап, тарихты таныту арқылы* оқушылардың интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетін дамытып, ғылыми ізденіске баулу.

Қазақстан Энциклопедиясында: «Патриотизм (грек сөзі Patriotes - отандас, Patris - Отан, туған жер) - Отанға деген сүйіспеншілік, бойындағы күш-қуаты мен білімін Отан игілігі мен мүддесіне жұмсау. Туған жер, ана тілін, елдің әдет-ғұрпы мен салт-дәстүрін құрмет тұту сияқты патриотизм элементтері ерте заманнан бастап-ақ қалыптаса бастайды», [1, с. 82] - деп көрсетілген өзінің ізгілікті мәнін сақтайды.

Туған өлкеге, өзінің кіші Отанына деген сүйіспеншілік балада өздігінен пайда болмайды. Қазақстан мен туған өлке тарихына қызығушылық туғызу аса маңызды. Болашақ ұрпаққа туған өлкесі, оның атақты адамдары туралы білімі неғұрлым толыққанды және мазмұнды болса, олар туған табиғат пен жерге деген сүйіспеншілікті тәрбиелеуде, өз халқының салт-дәстүрін құрметтеуде неғұрлым пәрменді болады. Сондықтан оқушыларды кіші Отанынан шыққан ұлы тұлғалармен тереңірек таныстырып, олардың мұраларын насихаттау арқылы елін, жерін өркендеуіне үлес қосады деген оймен осы оқу құралын құрастырған болатынбыз.

Оқу құралы, ең алдымен, мұғалімдерге әдістемелік көмек ретінде ұсынылып отыр. Бұл құралда Қостанай өңірінен шыққан тарихта өшпес із қалдырған батырлар - Шақшақ Жәнібек, Барақ батыр, Кейкі батыр [2], С.Баймағамбетов, қоғам қайраткерлері - А.Байтұрсынов, А.Бірімжанов, Ы.Алтынсарин, ғалымдар - Ш.Уәлиханов, Ө.Сұлтанғазин, М.Қозыбаев, өнер қайраткерлері- Қ.Бадыров, Е.Өмірзақов, ақын-жазушылары - М.Хакімжанова, Н.Наушабаев [3], тұңғыш қазақтан шыққан кәсіби дәрігер Мұхамеджан Қарабаев [4] тағы да басқа тарихи тұлғалар туралы

мәліметтер жинақталған. Сонымен қоса, тарихи тұлғаларға анықтамалық ақпарат беріліп, бекіту ретінде өзін-өзі бақылау сұрақтары ұсынылады.

Ұсынылып отырған оқу құралда оқушыға арналған тапсырмалар бүгінгі күнгі білім саласындағы талаптарға сай құрастырылған. Оқушыны өз бетімен білім алуға бағыттайтын әр түрлі деңгейдегі сұрақтар, ойландыратын, ізденетін тапсырмалар жинақталған. Сонымен қоса, жаңа озық технологияларды қолданып, оқушыға өз ойын, білімін көрсетуге жағдайлар жасалған. Туған өлкемізден шыққан дана тұлғалардың жетістіктерін зерделеу арқылы оқушылардың Қазақстан тарихына, мәдениетіне деген қызығушылығы және шығармашылық қабілеті арттады. Берілген тапсырмаларды орындау барысында оқушы мұражай, мұрағаттардағы жәдігерлермен жұмыс жасауға дағдыланады. Қосымша материалдарды қолдану нәтижесінде оқушы ғылыми-зерттеу бағытында тәжірибе жинақтайды. Туған өлкедегі тарихи, мәдени мұраларды зерттеп, өз жеріне деген сүйіспеншіліктері арттады.

Бағдарламаға сай құрастырылған тапсырмалар мен өзін-өзі тексеру сұрақтарын Қазақстан тарихы, қазақ әдебиеті, география, дүние жүзі тарихы, ән-күй сабақтарында және факультатив курстарында қолдануға болады. Өлкеміздегі тарихи тұлғалар туралы анықтамалық ақпарат беріліп содан кейін әр түрлі тапсырмалар беріледі. Оқу құралы мұғалімге үлкен көмегі бар, себебі мұнда қамтылған тақырыптар мазмұны оқу бағдарламасында аз қамтылған немесе мүлдем кездеспейді. Сондықтан Қостанай өңіріндегі ұлы тұлғаларды тереңірек танып білу, тарихи тұлғалар жайында білімдерін кеңейту мақсатында бұл жинақтың маңызы зор.

Күтілетін нәтиже:

- мұғалімдер өздерінің оқыту тәжірибесінде тиімді қолдана алады;
- оқушылар өз өлкеміздің ұлы тұлғалары туралы қосымша мағлұматтар алады;
- оқушылар тарихи дерек көздерімен жұмыс жүргізуге дағдыланады;
- оқушылардың ғылыми жұмыстарды орындауға икемділіктері қалыптасады;
- өлкетану тарихына деген қызығушылықтары арттады.

Өзіндік тарихы жоқ өлке болмайды. Адамзат алдында тұрған міндет-өзінің өмірін жалғастырушы саналы ұрпақ тәрбиелеу. «Мемлекеттік идеологияның бізге аса қажет бір ірі бұтағы, қомақты тармағы - халықты, ұрпақты патриотизмге, отаншылдық, елжандылық рухқа елді, жерді сүйуге, қорғауға жұмылдыру» - деп айқын жол көрсеткен Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев. Осы мақсатта туған елінің, жерінің қадір-қасиетін

ұғындырып, ерекшеліктерін дәріптеп, туған жер тұлғаларына деген құрметтерін арттыру үшін «Тарихыңды таны - тұлғаңды құрметте» бағдарламасының орны ерекше. Бастауыш сыныптан бастап олардың санасына «Туған жер» деген ұғымды тереңірек сіңірсе, келешекте олардың арасынан елжанды тұлғалар қалыптасуына уақтылы үлес қосқанымыз. Өз өлкесінің танымал адамдарының өмірі жайлы білуі оқушының ой өрісін кеңейтеді. Отансүйгіш ұрпақ тәрбиелеу үшін Отан тарихын сапалы, әрі тиімді оқыту қажет. «Өзгені тану үшін, алдымен өзіңді тани біл!» деген жалпыадамзаттық қағиданы басшылыққа ала отырып, өз өлкеміздегі ұлы тұлғалар мен атақты адамдар жайлы білу біздің міндетіміз болу керек. Ел өмірінің тікелей жалғастырушысы, еліміздің тірегі, мызғымас болашағы осы - жас ұрпақтар. Сондықтан оларға тарихи тұлғаларды танытсақ, өз көшелеріне берген есім қандай адам туралы екенін білдіртсек, олардың ой-өрістері кеңейе түседі. Халықшылдық идея, елжандылық сезім жастардың жүрегінен терең орын алып, оларды белсенді іс-әрекетке тәрбиелейді. Туған елінің, жерінің қадір-қасиетін ұғынады, туған жер тұлғаларына деген құрметтері, мақтаныш сезімдері арта түседі. Туған жерді, өлкені зерттеу, талдау, зерделеу мен өлкетану материалдарын пайдаланудың құндылығы зор.

Бұл мақалада көрсетілгендей, мектептің міндеті - берген баланы ата-анасының үміті мен мемлекеттің мақсатындағы көздеген түрде адам қылып шығару [5,с.17]. Аталған міндет негізінде түбінде мемлекетінің мүддесін ойлайтын, нағыз отаншыл ұрпақ тәрбиеленіп шығатыны айдан анық. Біздің әрқайсымыздың өз Кіші Отанымыз бар. Біздің барлық жұмысымыз осы жерде тұратын адамдарға деген сүйіспеншілікке, өз өлкеміздің мақтанышына толы. Ал біз өткенге қызығып, өз тарихымызды зерттеп жүрсек, ұрпақтар сабақтастығы үзілмейді.

В.В.Сухомлинскийдің балалық шақ дүниенің күнделікті ашылуы, сондықтан оны ең алдымен адам мен Отан, олардың сұлулығы мен ұлылығы туралы білімге айналдыру керек деп бекер айтпаған. Өз туған жерінің тарихымен кітап арқылы ғана емес, тарихи ескерткіштерді өз көздерімен көріп, таныс болып, аты аңызға айналған адамдармен таныс болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан ұлттық энциклопедиясы. - 5-т. - Алматы: Қазақ энциклопедия. 1998 ж. 82 б.
2. Кейкі батыр [Электрондық ресурс] <https://ortalyq.kz/kejki-batyr>.
3. Тарихи тұлғалар. Алматы кітап. А 2006 ж. 376 б.

4. Мұхамеджан Қарабаев [Электрондық ресурс] <https://bilim-all.kz/article/>

5. Байтұрсынұлы Ахмет. Алты томдық шығармалар жинағы. Алматы: «Ел-шежіре», - 2013 ж. 17 б.

ЭССЕ ЖАЗУ – САУАТТЫЛЫҚТЫҢ БАСЫ

*Ермагамбетова Меруерт Кайыркенқызы,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия интернаты» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі*

Эссе жазу сауаттылығының өзектілігі қазіргі таңдағы басты жазба жұмыс түрлерінің бірі болып отырғандығында. Заман талабына сай оқушылардың жазбаша шығармашылығын арттыру жолында мектеп бітіруші түлектердің қорытынды аттестаттауында жазбаша емтихан жұмысы – эссе жазатыны белгілі. Сондықтан да пән мұғалімдерінің алдынан «Эссе жазба жұмысын қалай жаздырамыз?», «Эссені жазуға қалай үйретеміз?» деген сұрақтар туындайды. Жоғарыдағы сұрақтарды қарастыра келе, 9-10-сынып оқушыларына арналған «Эссе жазу сауаттылығы» атты қолданбалы курс жұмысы жазылған болатын.

Бұл курстың мақсаты да жоғары сынып оқушыларының ойын, пікірін әдеби тілмен жатық, сауатты жаза білуге, шығармашылық ізденіске баулуға, логикалық ой-өрісін кеңейтуге үйрету.

Абай атамыз «Мақсатым – тіл ұстартып, өнер шашпақ ...» деп бекерден-бекер айтпаса керек. Ана тілімізде өз ойымызды анық жеткізе білгенге, сауатты жазылған сөздерді орынды қолдана білгенге не жетсін, шіркін?!

Жазба жұмысына деген сүйіспеншілікті арттыру, ізденіс жолдарын арттыру, оны дамыту, алған білімдерін өмірде қолдана білу, сауаттылықты арттыру – қазіргі заманғы мұғалімге қойылып отырған басты талаптардың бірі. «Эссе жазу сауаттылығы» авторлық жұмысы жыл бойы мектебімізде қолданбалы курс ретінде оқытылып, оқушыларымыздың білімдерін шыңдауға көмегін тигізіп жатыр [1, 15-б.].

Эссе жазу – сауаттылықтың басы. Күнделікті өмірде жан-жағымызды барлайтын болсақ, сауатты жазатын адамдар өте аз кездеседі. Сауаттылық - көрсеткіш, сапа. Пунктуациялық, құрылымдық қателерге кешіріммен қарауға болады. Алайда, орфографиялық қателерге жол беруге болмайды. Жоғары сынып оқушылары – ертеңгі күннің болашағы. Олар жаңа өмірге қанат қағады, ал сауатты жазу – олар үшін басты қажеттілік [2, 29-б.].

Эссе жазуда ескеретін 7 мәлімет:

- Эссе – оқырманмен диалог. Ол түсінікті, айқын, қарапайым әрі мәнді болса тез қабылданады.

- Эссе – жазба иесінің жеке пікірі, азаматтық көзқарасы, ойын жеткізуде ешкімге ұқсамайтын ерекшелігін танытаын «пікір білдіру алаңы».

- Эссе жазудан тартынба: тек эссе жазу қадамдары мен тәсілдерін танып білуге зейін қою керек.

- Әр бөлімде ой жинақылығы, дәлдік және «ой сүзгісінен» өткен тұжырымды пікірлер басымдыққа ие болады.

- Эссенің мақсаты – тақырыпты ашу, мазмұн дәлдігі, мәтін логикасы және қойылған талаптар үдесінен шығу.

- Эссенің құрылымдық талаптарын сақтай отырып, тақырыпқа қатысты пікірлер негізінде өзіндік тұжырымын жасай білген, тың ой, ерекше идея, парадокс-сауалдар туындататын еңбек – бағалы туынды.

- Эссе жазуда тұжырымды пікір айту осы тақырыпқа қатысты деректер көзі, материалдар және жан-жақты мәліметтермен барынша таныс болуды қажет етеді.

Эссе жазу шеберлігін қалыптастыру қадамдары:

1. эссе тақырыбының ерекшелігі мен мәнін анықтау;
2. оған қатысты теориялық материалды зерделеу;
3. тақырыптың бүгінгі күнде маңызды тұсын анықтау;
4. бөлімдерге қатысты ойларыңды шағын мәтінмен жазып шығу;
5. пікіріңнің қаншалықты мәнді екенін (теориямен үйлесуі, ғылыми негізі, жаңашыл идея немесе өміршең тәжірибелілігі) ойластыру;
6. пікірлеріңді тағы бір толықтырып өту, терминдер мен лексикалық қолданыстарды реттеу;
7. алдымен эссенің алғашқы нұсқасын жазып шығу. Ойланып, қайта қарап, толықтырып жазып шығу. Тыныс белгілерін қоюды ұмытпау [3].

Эссе құрылымында мынадай бөлімдер міндетті болуы тиіс:

1. Кіріспе.
2. Негізгі бөлім (жиналған материал негізінде тақырыптар дәлелді ашып көрсету).

3. Қорытынды (жалпылау және қорытындылар).

Эссе жұмысы жүйелі жазылу үшін жазба жұмысының құрылымы нақты жоспарланған жөн.

I. Кіріспе бөлім.

Кіріспе – тақырыпты таңдау, себебі және мәні, логикалық және стилистикалық байланысқан бірқатар компоненттерден құрылады. Бұл кезеңде өз зерттеу барысында жауап іздеген сұрақты дұрыс құрастыру өте маңызды, ал әрі қарай жауапты растайтын дәлелдердің реттілігі қажет.

II. Негізгі бөлім.

Бұл бөлімде негізгі идея мен көтерілетін мәселесі аясында шоғырланған дәлелдер мен сараптамалар, негіздемелер болу керек. Тақырыпты тақырыпшаларға бөліп, алға тартатын дәйектерді, сараптама жоспарын жүйелі түрде құрып алған жөн. Аналитикалық материал ретінде графикалар, сызба, тірек-схемаларын да қолдануға болады.

Эссе құрастыруда бір параграф тек қана бір дәлелдемеден тұратынын естен шығармаған дұрыс. Жоспар құрып, бөлімдерді тақырыпшаларға ажыратқанда, осы ережеден ауытқымау қажет. Сонда жоспар бөліміндегі тақырыпшалардан қарастырылатын тақырып дәлелдемелері қаншалықты жүйеге сай екендігі бірден байқалады.

III. Қорытынды бөлім.

Бұл бөлімде тақырып бойынша қорытынды ой түйіні көрсетіледі. Қорытынды құрастыру үшін қажетті әдіс-тәсілдер:

- қайталау,
- цитата,
- сенімді дәлелдер қажет.

Қорытындыда осы дәлелдеме қажет болатын жағдай немесе мәселелерге байланысы да көрсетілуі мүмкін. Қорытындыда «Эссенің басында айтылған мәселе бойынша не деуге болады?» деген сұраққа жауап болу қажет. Эсседе зерттеген мәселе бойынша қатысы, оны дәлелдеу, өзіндік қасиет және жаңаша ойлау бағаланады [5, 45-б.].

Талапты шәкірт – мектеп мақтанышы, ұстаз еңбегінің жемісі. ҚР Оқу-ағарту министрлігі «Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығының ұйымдастыруымен жалпы білім беру ұйымдарының 9-11-сынып оқушылары арасында өткізілген «Мен Қазақстанды не үшін сүйемін?» атты республикалық шығармашылық байқауында 10-сынып оқушысы Исламбекова Зарина оза шауып, бәйге алып, II дәрежелі дипломға ие болды. Оқушы жазған жолдарға көз жүгірте кетейікші.

Туған жерім! Сен туралы өлең шығармаған ақын, шығарма жазбаған жазушылар кемде-кем шығар?! Кіндік қанымыз тамып,

топырағыңда аунап, көліңе шомылып өскен, Туған жерім, сен не деген керемет едің?! Сенің асқар тауларың, мөлдір таза ауаң, сенің еліңде тұрып жатқан халқың да маған шабыт, күш-қуат береді. Бұл – сенің құдіреттілігің деп білемін, Туған жерім! Жерің қандай кең болса, пейілің де сондай зой, шіркін! Жері жоққа жер беріп, елі жоққа ел болып, құшағыңды айқара аштың. Сенің атың алтын әріптермен жазылып, көк туымыз аспанда мәңгілікке желбірей берсінші. Еліміздің жетістігімен мақтанған, қуанған сәттеріне куә болшы, Туған жерім! Сәбилік жүрекпен «бар бала бақытты болса екен, ата-анамыз жыламаса екен, еліміз, жеріміз аман болса екен» деп тілеймін мен, Туған жерім!

«Эссе жазу сауаттылығы» бойынша облыс көлемінде семинарлар ұйымдастырылып, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімдеріне эссе жазудың жолдары мен шарттары туралы сөз болған болатын. Айта кетсем, «Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы» ММ мектепке дейінгі және жалпы орта білім беру әдістемелік кабинетінің ұйымдастыруымен қазақ тілі мен әдебиеті пәні педагогтері үшін 2022 жылғы 28 сәуірде «Қазақ тілі мен әдебиетінен қорытынды аттестаттауға дайындық кезіндегі өзекті мәселелер» тақырыбында облыстық вебинар өткізілді. Осы вебинарда эссе жазудың қыр-сырына тоқталып, әріптестермен тәжірибе алмастық десек те болады [4].

«Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы» ММ 2022 жылғы 04 қарашада «Қостанай ауданы білім бөлімінің Тобыл қаласының № 2 жалпы білім беретін мектебі» КММ базасында Қостанай ауданының 9,11 сынып мұғалімдеріне қазақ тілі мен әдебиетінен қорытынды аттестаттауға дайындық бойынша семинар өткізіліп, әріптестерге баяндама оқылды.

«Дәстүр өзгереді, салт жаңарады», - дейді дана халқымыз. Сондықтан да қазіргі заманның басты талабы болып отырған эссе жұмысын үйретудің бірден-бір жолын үйрету үшін осы бұл авторлық жұмыстың пайдасы ұшан-теңіз. Эссені жазуды үйрету – мектеп ұстаздары үшін басты міндет. «Ойдың көркі – тіл, тілдің көркі – сөз» демекші, «Эссе жазу сауаттылығы» оқушының орасан ойы мен мақсатын айтар көмекші құрал екені даусыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Шәжбантайқызы М. Шығарма - Тілі дана, іші сара бабалар мұрасының айнасы. - Көкшетау: Келешек баспасы. 2010. – 54 б.
2. Арын Е.О., Аққұлова А. Ж., Махамбетова Г.Ж. Диктанттар мен мазмұндамалар жинағы (9-10 сыныптарға арналған) - Алматы: Рауан баспасы. 1997 ж.

3. Тіл-құрал. Қазақ тілін меңгеру деңгейін тестілеу әдісімен бағалау емтиханына дайындық үшін оқу-әдістемелік құрал. – Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2011- 268 бет.

ТАҢДАУ КУРСТАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

*Жумагулова Куралай Жумановна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Б.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
химия пәнінің мұғалімі*

Химия - жай және күрделі заттарды, олардың құрамын, құрылысын, қасиеттерін, химиялық өзгерістер мен оған әсер ететін жағдайлар мен өзгерістер кезінде байқалатын құбылыстарды зерттейтін ғылым.

«Алғашқы химиялық ұғымдар» таңдау курсы 7 сынып оқушыларына ұсынылады, себебі осы мерзімде жалпы жаратылыстану-математикалық бағытынан физика және химия пәндерінің жүйелі оқытылуы жүзеге асырылады.

Алайда, жаратылыстану-математикалық пәндерін біртіндеп емес, жүйелі әдістемелік пен мазмұнды тәсілді қолдана отырып, бір мезгілде енгізу, баланы неғұрлым заманауи талаптарға сай, қоршаған әлемге қатысты танымдық ұстанымы бар іске мотивацияландыратын жаңа даму сатысын ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл пәнаралық байланыстың нәтижелі болуына алып келеді.

7 сыныпта химиялық түсініктермен танысу үшін аптасына 1 сағаттан беріледі. Бұл уақыт негізгі дағдылар мен оларды шоғырландыру үшін, сондай-ақ химиялық заттардың құрылымы мен қасиеттері туралы қызықты фактілермен танысу үшін жеткіліксіз. Сонымен қатар білім алушыларға жаңа пәнге бейімделуге, оған қызығушылықты сезінуге, оның қазіргі әлемдегі маңыздылығын түсінуге уақыт қажет. Бұл мәселені шешудің бір жолы-химиялық білімді, яғни білім алушыларды осы таңғажайып ғылым әлеміне біртіндеп енгізу [1,4-б.].

Курстың мақсаты: химия пәнінен негізгі ұғымдарды оқыту арқылы жаратылыстану саласы бойынша оқушылардың бойында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру.

Таңдау курсының міндеті – білім алушылардың химияға танымдық қызығушылығын қолдау және дамыту.

«Алғашқы химиялық ұғымдар» таңдау курсы оқу нәтижесінде білім алушылар білуі қажет:

- химиялық таңбаларды, кейбір химиялық элементтердің белгілерін, маңызды химиялық ұғымдар: химиялық элемент, атом, молекула, салыстырмалы атомдық және молекулалық масса, заттың агрегаттық күйін білуі керек;

- кейбір химиялық элементтер мен зерттелетін химиялық кластар қосылыстарының атауларын білуді;

- физикалық құбылыстар мен химиялық айырмашылықтарын түсіндіруді;

- қоспаларды бөлу әдістерін, химиялық реакциялардың белгілерін сипаттауды;

- ғалымдар, элементтер мен заттар туралы әңгімелер құрастыруды;

- химиялық ыдыспен және зертханалық жабдықпен жұмыс жасай білуді;

- сапалы реакциялар арқылы оттегі, көмірқышқыл газы, әк суы және басқа да заттарды тәжірибе жолымен анықтай алады;

- химиялық элементтің массалық үлесін, газ қоспаларының көлемдік үлесін, қоспалардың массалық үлесін есептей білуді.

Алынған білім мен тәжірибелік дағдыларды күнделікті өмірде төмендегідей мақсаттарды қамту үшін пайдалануы керек:

- заттармен және материалдармен қауіпсіз жұмыс жасау;

- қоршаған ортаға экологиялық сауатты іс-әрекет жасау;

- қоршаған ортаның химиялық ластануының адам ағзасына әсерін бағалау;

- тұрмыста қолданылатын химиялық заттарды сыни тұрғыдан бағалау;

- берілген концентрацияда ерітіндіні дайындау [2,104-б.].

«Алғашқы химиялық ұғымдар» таңдау курс бағдарламасы курстың мазмұнына, құрылымына және мақсаттарына сәйкес белгілі бір оқу нәтижелеріне қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Курс бағдарламасын игерудің негізгі жеке тұлғалық қасиеттер нәтижелері ретінде мыналарды бөліп көрсету қажет:

1) тұрақты танымдық қызығушылықтарды ескере отырып, мамандықтар мен кәсіби мамандық әлемінде бағдарлау негізінде білім алушылардың оқуға деген жауапты көзқарасын оқуға және танымға деген қызығушылық негізінде білім алушылардың өзін-өзі дамытуға және өз бетінше білім алуға дайындығы мен қабілетін, саналы таңдауын және білім берудің одан әрі жеке траекториясын құруды қалыптастыру;

2) ғылым мен қоғамдық практиканың қазіргі даму деңгейіне сәйкес келетін тұтас дүниетанымды қалыптастыру;

3) жеке таңдау негізінде моральдық мәселелерді шешуде құзыреттілікті дамыту, адамгершілік сезімдер мен қасиеттерді қалыптастыру, өз іс-әрекеттеріне саналы және жауапкершілікпен қарау;

4) жоғары және кіші жастағы балалармен, құрдастарымен, ересектермен білім беру үдерісінде, оқу-зерттеушілік, шығармашылық және басқа да қызмет түрлері барысында қарым-қатынас пен ынтымақтастық құзыреттіліктерін қалыптастыру;

5) салауатты және қауіпсіз өмір салтының құндылығын және экологиялық мәдениет негіздерін қалыптастыру болып табылады.

Таңдау курсы бағдарламасын игерудің *негізгі пәндік нәтижелері* ретінде мыналарды бөліп көрсету керек:

1) заттар, олардың өзгеруі мен практикалық қолданылуы туралы алғашқы жүйеленген түсініктерді қалыптастыру; ұғымдық аппаратты және химияның символикалық тілін меңгеру;

2) химия ғылымы негіздерінің қазіргі жаратылыстану саласында объективті маңыздылығын түсіну;

3) микроәлемде болып жатқан нақты байқалатын химиялық құбылыстар мен үрдістер арасында байланыс орнату дағдысын қалыптастыру, заттардың алуан түрлілігінің себептерін, олардың қасиеттерінің құрамы мен құрылымына тәуелділігін түсіндіру;

4) заттарды зерделеудің әртүрлі әдістерін пайдалану тәжірибесін алу: зертханалық жабдықтар мен аспаптарды пайдалана отырып, күрделі емес химиялық эксперименттер жүргізу кезінде олардың өзгеруін бақылау;

5) қазіргі заманғы экологиялық мәселелерді шешуде химия ғылымының маңызы туралы түсінік қалыптастыру [3,11-б.].

«Алғашқы химиялық ұғымдар» таңдау курсы 4 тараудан тұрады:

Таңдау курсының бірінші «Жаратылыстану және химия» тарауы білім алушылардың жаратылыстану, биология, география, физика және басқа жаратылыстану ғылымдарын оқып үйрену кезінде алған химиялық білімдерін өзектендіреді.

7 сыныпта жаңа пәннің пайда болуымен туындаған психологиялық жүктемені азайтады. Сонымен қатар жаратылыстану ғылымдары жүйесіндегі химияның интеграциялық рөлі, осы пәнмен байланысты пәндерді сәтті игерудегі маңызы туралы ой жасалады. Мұндай пәнаралық интеграция химияны зерттеудің бастапқы кезеңінде әлемнің біртұтас жаратылыстану бейнесін қалыптастыруға ықпал етеді.

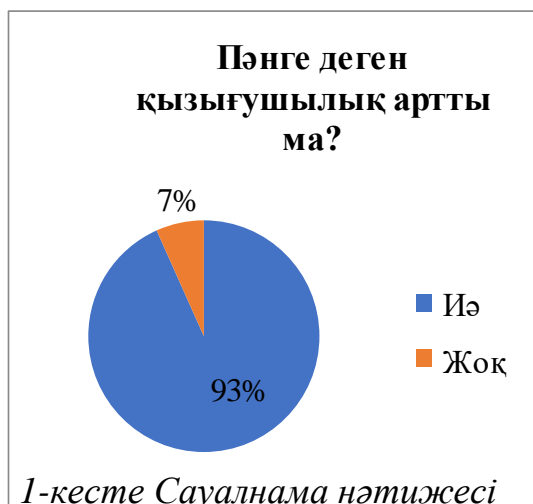
Мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес таңдау курсына химия эксперименттік ғылым екендігі баса айтылған. Сондықтан эксперимент, байқау, өлшеу, сипаттау, модельдеу, гипотеза, қорытынды сияқты ұғымдар қарастырылады.

Оқушылардың практикалық дағдыларын дамыту үшін жетінші сынып оқушыларына күрделі емес және психологиялық тұрғыдан қол жетімді зертханалық және практикалық жұмыстар таңдалды, олар жаратылыстанудың бастапқы курсы мен басқа да табиғи пәндер бойынша таныс: қарапайым зертханалық жабдықтармен танысу (штатив, қыздыру аспаптары, олар бұрын қолданған химиялық ыдыстар), жабдықтармен және заттармен қарапайым операцияларды жүргізу (қыздыру ережелері, бақылау нәтижелерін белгілеу және оларды талдау және т.б.). Бұл мақсатқа қосымша курста қарастырылған үйдегі химиялық эксперимент ықпал етеді, ол оны орындау кезінде қауіпсіздік талаптарына толық сәйкес келеді [4].

Ұсынылған таңдау курсы зерттелеу білім алушылардың өзіндік жұмысының үлес салмағын арттыруды көздейді. Мысалы: үйдегі химиялық тәжірибе жүргізу және оның нәтижелерін талқылау, эссе, рефераттар, постерлер, жобалар дайындау, жобаларды қорғау, постер немесе жоба дайындау үшін объектіні таңдау және т.б. Курс талдау және синтез негізінде салыстыру, гипотезаларды жалпылау, ұсыну және растау немесе теріске шығару және т.б. сияқты логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Оқу жылы соңында таңдау курсы бойынша білім, білік және дағды сапасына, пәнге деген ынта мен қызығушылық әсеріне 7 сыныпқа сауалнама жүргізілді.

Сауалнама нәтижесі бойынша таңдау курсы арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылықтары артты. Курсты өткізуде практикалық бағытқа аса назар аударылды. Күнбе-күнгі сабақ барысында

да лабораториялық, практикалық жұмыстарды орындаумен қатар, практикалық біліктіліктерін таңдау курсына дамытты. Жаңа ақпараттық технология бойынша өз беттерімен электрондық сайттармен, виртуальды тәжірибелер, электрондық дискілер арқылы курс барысында білімдерін тереңдетуге мүмкіндік туғызды. Шығармашылық деңгейде жұмыс жасайтын оқушылар саны артты.

Қорытындылай келе, таңдау курсы пәнге деген қызығушылықты арттырып қана қоймайды, оқушыларды жоғары ынталандырады, білім, білік пен дағдылардың сапасын арттыруға ықпал етіп, кәсіби бағдарлайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Оспанова М., Белоусова Т., Аухадиева К. «Химия» жалпы білім беретін мектептің 7 сыныбына арналған оқулық. Алматы: Мектеп баспасы, 2018 ж.
2. Баешова А.К., Едигеева А.О. Химия пәні бойынша лабораториялық жұмыстарға әдістемелік нұсқаулар: 2017 – 104 б.
3. Т.Абдрахманова, З.Адиканова, Г.Алтаева, Ж.Джакупова, А.Рсымбетова, К. Уралбаева. «Химия» NIS-Programme – 2017 ж.
4. Штремплер Г.И. Домашняя химическая лаборатория/ [Электр.ресурс] URL:http://strempler.ucoz.ru/load/domashnjaja_khimicheskaja_laboratoria
//Штремплер Г.И. Учебный химический эксперимент / [Электронный ресурс] URL: http://strempler.ucoz.ru/load//uchebnyj_khimicheskij_eksperiment/

ХИМИЯ САБАҒЫНДА САНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

*Жумагулова Куралай Жумановна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
химия пәнінің мұғалімі*

Сандық білім ресурстары білім беру мазмұнын ақпараттандыратын электрондық оқыту жүйесі компоненттерінің бірі болып табылады. Білім берудің жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін, оқу үдерісінде өскелең ұрпақтың сандық білім ресурстарын белсенді қолдану, бүгінгі таңда берілген бағдарлама аясындағы педагогикалық қоғамдастықтың алдында

өзекті мәселелердің бірі болып табылады [1,б.2]. Ақпараттандыру жағдайында оқушылар меңгеруге тиісті білім, білік, дағдының көлемі күннен-күнге артып, мазмұны өзгеріп отыр. Қазіргі заманғы ғылыми техникалық үрдістің қарқыны білім беру жүйесінің алдында жаңа міндеттер қойып отыр. Сондықтан қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің оқу-тәрбие үрдісін жүйелі ұйымдастыруына көмектеседі. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани азаматтық және басқа да көптеген адами келбеттерінң қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Пәнді оқыту бастағаннан кейін біраз уақыттан кейін, оның күрделілігіне байланысты, теориялық материалдың үлкен көлеміне және практикалық жаттығулардың көп мөлшеріне байланысты оқушылардың белсенділігі, қызығушылығы мен білім сапасы төмендейді, олардың әртүрлілігін оқушыларға тақырыптарды зерттеуге жеткілікті уақыт болмағандықтан түсінуге уақыт жоқ. Химия сабақтарында оқушылардың танымдық белсенділігін қалай арттыруға болады, өйткені оқушылардың білім сапасы көбінесе олардың оқу пәніне қатынасымен анықталады. Сандық білім беру сабақта қолдануға мүмкіндік беретін ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) бұл мәселені шешуге көмектеседі. Сондықтан бүгін сандық білім беру көмегімен сабақтар өткізу қажет.

Ақпараттық-коммуникативтік технологияларды енгізе білу - шұғыл және объективті қажеттілік, өйткені біздің білім заманауи талаптарға сай ақпараттық қоғам болуы керек. Мұғалім мен оның оқушылары үшін шексіз білім ресурстары, электронды кітапханалар мен мұражайлар, ғылыми және шығармашылық зертханалар қол жетімді болады. Сонымен бірге, мұны түсіну керек интернет тек оң ғана емес, сонымен қатар теріс бастамасы да бар, сондықтан мұнда мұғалімнің рөлі өлшеусіз жоғары. Ақпараттық технологияларды пайдалана отырып сабақтар өткізу - бұл оқудағы күшті ынталандыру. Осындай сабақтар арқылы оқушылардың психикалық процестері: қабылдау, зейіні жандандырылады [2,б.32]. Химия мектептегі ең күрделі пәндердің бірі болып саналады. Пәнді оқуды бастағаннан кейін біраз уақыттан кейін, оның күрделілігіне байланысты, теориялық материалдың үлкен көлеміне және практикалық жаттығулардың көп мөлшеріне байланысты оқушылардың белсенділігі, қызығушылығы мен білім сапасы төмендейді, олардың әртүрлілігін оқушыларға тақырыптарды зерттеуге жеткілікті уақыт болмағандықтан

түсінуге уақыт жоқ. Химия сабақтарында оқушылардың танымдық белсенділігін қалай арттыруға болады, өйткені оқушылардың білім сапасы көбінесе олардың оқу пәніне қатынасымен анықталады. Оқытуда жаңа технологияларды, техникалық құралдарды сабақта жан-жақты қолдану мұғалімнің көптеген қиын қызметтерін жеңілдетіп, осы іскерліктің ұстанымды жаңа тәсілдерінің пайда болуына мүмкіндік туғызады. Осындай жаңа жолдардың біріне ақпараттық оқыту жүйесіндегі компьютерлік бағдарламалардың түрлері арқылы үйретуді жатқызуға болады. Ғылыми-техникалық прогреске ілесу үшін мұғалімдерге прогрессивті педагогикалық технологияларды меңгеру қажет [4,6.7]. Интерактивті тақтаны, электронды оқулықтар мен тренажерларды, виртуалды зертханаларды, интерактивті сабақтарды және басқа ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) құралдарын қолдану материалды түсіну мен игеруді жақсартады, іздеу қабілетін дамытады, қызықты ғылыми жобалар жасауға мүмкіндік береді және т.б.

Ақпараттық және компьютерлік технологияларды қолдану сабақты иллюстрациялық материалдармен жабдықтауға мүмкіндік береді. Оқушылар тақырыпты өз бетімен зерттеуге үйренеді. Компьютерлер мен ақпараттық технологияларды қолдану арқылы жүзеге асырылатын оқыту процесі оқушының іздену қабілетін дамытуға, жүйелік байланыстар мен заңдылықтарды түсінуге көмектеседі.

Қазіргі мұғалім тек өз пәнінің терең білгірі болу емес, тарихи-танымдық, педагогикалық-психологиялық сауатты, саяси-экономикалық және ақпараттық-коммуникациялық білімді маман болуы керек. Сабақтарда жиі пайдаланатын ең тиімді бағдарламалардың бірі - Microsoft Power Point. Ол мұғалімді қысқа мерзімде үлкен дидактикалық мерзімде дидактикалық материалдармен қамтамасыз етіп, компьютерлік білімін жетілдіруге көмектеседі. Сонымен бірге ол оқушылардың түрлі қабілеттерін ашады.

Интерактивті тақтамен бірге презентацияны қолдану оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын ерекше арттырады. Химия сабағында компьютерді, мультимедиялық және электрондық оқулықтарды, интерактивті тақтаны пайдалану:

- реакция теңдеуін дұрыс жазуға;
- әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды орындауға;
- оқу материалдарын оқушылардың есінде сақтауға көмектеседі.

Компьютердің білім беру құралы ретінде кең таралуының негізгі алғы шарттарын ғалымдар төменгідей саралайды:

1. Компьютер шексіз ақпарат әлеміне еруге және ақпаратты жүйелі түрде талдап, сараптауға мүмкіндік береді.

2. Компьютер адамның зерттеу-танымдық әрекетінің әмбебап құралы ретінде ерекшеленеді.

3. Өзге құралдардан компьютердің ерекшелігі – оның қатынас құрал бола білуі. Яғни, білімгер, ол арқылы қатынастың барлық түрлерін жүзеге асыра алады.

4. Білімгерлерге өз әрекеттерінің нәтижесін айқын көрсете алады. Білім алуда дұрыс шешім жасай білуге деген оқушылардың өзіндік тәсілін, стратегиясын қалыптастырады.

5. Компьютердің көмегімен жаттығулардың кешенді түрлерін аз уақытта орындау мүмкіншілігі туындайды

Wordwall интерактивті және баспа материалдар құру үшін қолданыла алады. Шаблондардың көпшілігі интерактивті және баспа нұсқаларында қол жетімді. Интерактивті тапсырмалар компьютер, планшет, телефон немесе тақта сияқты кез-келген веб-құрылғыда ойнатылады. Оларды оқушылардың өздері немесе мұғалімнің басшылығымен сынып алдында кезекпен оқушылар ойнай алады. Басып шығаруды PDF форматында жай басып шығаруға немесе жүктеуге болады. Оларды интерактивті қосымша материал ретінде немесе өз бетімен оқу тапсырмасы ретінде пайдалануға болады [3,б.2].

8 сыныпта химия пәнінен «Сутек, сутектің қасиеттері, алынуы, қолданылуы» тақырыбында ашық сабақ өткізілді. Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары: сутекті алу және оның қасиеттері мен қолданылуын зерттеу. Топтық жұмысты ұйымдастыру арқылы ынтымақтаса жұмыс істеу ережесін құру үшін «Gaz math» әдісі арқылы топқа бөлінді. Қызығушылықтарын ояту барысында жеке тапсырма «Топтағы ой қозғау», «Quizizz» платформасы арқылы 5 сұрақ-жауап берілді. Оқушылар сілтеме арқылы жауап берді. Оқушылар сабақ барысында берілген критерийлер бойынша бағаланды. Кері байланысты «Google Формы» платформасында оқушылар «Сабақтағы белсенділігің?», «Тиімді ақпарат» берілген ақпаратқа байланысты жауап берді. Оқушылар уақыттарын үнемдеді. Гугл-формалар - қарапайым, ыңғайлы және сенімді құрал. Бұл интуитивті, үйренуге оңай. Химия сабақтарында экспериментті үнемі қолдану құбылыстарды бақылау қабілетін дамытуға, зерттелген теориялар мен заңдар контекстінде олардың мәнін дәл түсінуге, эксперименттік дағдыларды қалыптастыруға және жетілдіруге, өз жұмысын жоспарлау дағдыларын қалыптастыруға, шекті дәлдікке тәрбиелеуге көмектеседі. Виртуалды зертханалық жұмыстар және

симуляторлар – бұл нақты зертханалық қондырғылар мен құрылғыларды тікелей пайдаланбай, эксперименттер жүргізуге және нәтиже алуға мүмкіндік беретін компьютерлік бағдарламалар. Ғылыми-техникалық прогреске ілесу үшін мұғалімдерге прогрессивті педагогикалық технологияларды меңгеру қажет.

Бағалауды Microsoft Excel таблицада «Google Jamboard» жүргізілді. Әр топ басшысы оқушыларды бағалады. Әр оқушы әр тапсырмада алған ұпай сандарын көріп отырды.

Сервис арнайы интерактивті тақтада жұмыс істеу үшін арнайы жасалған, сонымен қатар қарапайым компьютерлер мен смартфондарда жұмыс істейді.

Google Jamboard ерекшеліктері:

- нақты уақыттағы ынтымақтастықты бақылау және бағалау;
- өнді тапсырыс бойынша кескінге өзгерту;
- графикалық планшетті қолдау;
- PNG форматындағы слайдты сақтау;
- жобаны PDF форматына экспорттау.

Бұл жұмыста оқу процесінде цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану нұсқаларының аз ғана бөлігі талданды, ол іс жүзінде қолданылды және оң жағынан өз нәтижелерін көрсетті. Оқу процесінде сандық білім беру ресурсын қолдану мысалдары ұстаздар үшін пайдалы болады. Оқу жағдайларын педагогикалық іздеу және модельдеу үшін көптеген мүмкіндіктер бар, ең бастысы, олардың барлығы дәстүрлі сабақ схемасымен оңай біріктіріледі.

Қорытындылай келе, біздің ойымызша, сипатталған қолдану әдістерді орындау барысында оқу үрдісіне кіргізіп, сандық білім ресурстарды толыққанды енгізуі оқытудың дәстүрлі әдістерін жаңа ақпаратты технологияларының әдістерімен қатар пайдалануға және толықтыруға, пән бойынша оқыту сапасын объективті бағалауға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Білім беру саласындағы сандық ресурстар» (infourok.ru).
2. Осин А.В. Электронные образовательные ресурсы нового поколения в вопросах и ответах [Текст]/А.В. Осин. - М.: Агентство «Социальный проект», 2007. - 32 с.
3. Chemistry: Дәріс (срп.kz)
4. Методические рекомендации по использованию ЦОР в своей педагогической деятельности. Кунгурский Центр информационных технологий. 2006 г.

МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДАҒЫ ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІ

*Касыбаева Акерке Терекбаевна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Б.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
математика пәнінің мұғалімі*

Оқу тәрбие процесінде мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынастың атқаратын рөлі ерекше. Математика пәнінің көптеген мұғалімдері кейбір оқушылардың сабаққа деген ынтасының, қызығушылықтарының жоқтығын байқайды. Оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырып, ынтасын оятып, танымдық белсенділіктерін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасау педагогтің шеберлігі. Педагогтің міндеті – жеке тұлғаны дамыту, білімге деген сенімдерін нығайту, оқуға қызығушылығын ояту, мотивациясын арттыру. Осы мәселеге қатысты Л. М. Фридман сыртқы және ішкі мотивацияның айырмашылықтарын сипаттайды: «егер бұл әрекетті ынталандыратын мотивтер онымен байланысты болмаса, онда олар осы қызметке қатысты сыртқы деп аталады; егер мотивтер іс-әрекеттің өзімен тікелей байланысты болса, онда олар ішкі деп аталады». Ішкі мотивация сыртқы мотивацияға қарағанда әлдеқайда күшті және тиімді деп саналады, себебі қарастыратын тақырып олардың шынайы қызығушылығын тудырады, ішкі уәжін арттырып содан ләззат алатындай нәтижеге жеткізеді. Бұл жағдайда балаға сыртқы себептер қажет емес: ата-аналардың ескертулері мен сендірулері, мұғалімдердің сенімдері [1]. Психологтардың пікірінше, оқушының танымдық белсенділігі туа біткен және тұрақты қасиет емес, ол динамикалық түрде сапалы дамытылып отыратын қасиет. Танымдық белсенділік әр түрлі факторлардың әсерінен дами алады: мектептер, жолдастар, отбасы, еңбек және т.б. сонымен қатар, сабақта оқушы мен мұғалімнің қарым-қатынас стилінің белсенділік деңгейі, оқушының үлгерімі мен көңіл-күйіне әсер етуі. Сондықтан бір оқушының танымдық белсенділігі әр сабақта өзгеріп отыруы әбден мүмкін. Осылайша, оқушылардың танымдық белсенділігінің деңгейін барынша арттыратын, оларды мұқият оқуға итермелейтіндерді оқытудың белсенді әдістері деп атаймыз. Демек, сабақтағы оқушылардың белсенділік деңгейі мұғалімнің педагогикалық шеберлігінің көрсеткіші деп айта аламыз.

Оқу іс-әрекетінің мотивациясын арттырудың бір жолы - оқушыларды зерттеу және жобалау қызметіне қосу. Зерттеу және жобалау жұмыстарын

жүзеге асырудың маңызды ерекшелігі - оқушылардың белгілі бір білім саласында құзыреттілікке ие болу қажеттілігі, сондай-ақ қиялдың белсенді жұмысы-шығармашылықтың ажырамас негізі. Заманауи мектеп тек ақпарат беріп қана қоймай, онымен жұмыс істеу тәсілдерін де беруі керек деп ойлаймын, яғни білім алушылар оқуды үйреніп, жаңа білім алып, оны іс жүзінде қолдана білуі қажет. Менің қызметімнің басты мақсаттарының бірі - шығармашылық тұрғыдан ойлайтын, сауатты, жаңа өмірдің әртүрлі жағдайларына бейімделе алатын, өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі бақылауға, өзін-өзі жетілдіруге дайын, өмірді сүйетін, зерттеу және жобалау қызметі саласындағы ғылыми біліммен байытылған адамды тәрбиелеу. Мұғалім оқушының оқу үлгерімін ғана емес, түсініп оқуын ескеретін оқу үдерісі материалды терең игеруге ықпал ететін мәселелер:

Бірінші мәселе: Адамның жаңаны меңгеруі оның нені білетіні және түсінетініне байланысты болады.

Екінші мәселе: Оқу оқушының бастапқы білімі мен дағдыларын назарға алып, оларды өрістетуді мақсат еткенде мәнді болады.

Үшінші мәселе: Осы байланыстарды дамытып, нығайту үшін проблемаларды шешу үдерісін толыққанды қатыстыру қажет.

Төртінші мәселе: Оқушыларға болжам жасауға, өз ойын құруға, оны қорғауға және сынақтан өткізуге уақыт беріңіз.

Бесінші мәселе: Оқушылардың бір-бірін оқытуына мүмкіндік беріңіз [2].

Математика пәні мұғалімі ретінде оқушылардың оқуына ықпал ететіндей өз сабақтарымды қызықты, тартымды, білім алушылардың ізденіс қасиетін қалыптастыру мақсатында ғылыми зерттеу негіздерін арттыру үшін келесі әдістер мен әрекеттерді қолданамын:

Зерттеу жұмыстарын жүргізу: Оқушыларға математикалық проблемалар мен сұрақтар қою арқылы зерттеу жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік беріледі. Мысалы, оларға математикалық құбылыстар мен қасиеттерді зерттеуге, математикалық модельдерді құруға және оларды шешуге көмектеседі.

Эксперименттер мен тәжірибелер: Оқушыларға математикалық ұғымдар мен қағидаларға қатысты эксперименттер мен тәжірибелерді ұйымдастыру. Мысалы, геометриялық фигуралардың аудандарын, периметрлерін өлшеу, функциялардың графиктерін салу және оларды зерттеу.

Ғылыми баяндамалар мен жобалар: Оқушыларға ғылыми баяндамалар мен жобалар дайындауға мүмкіндік беріледі. Бұл олардың

зерттеу жұмыстарының нәтижелерін ұсынуға, қорытынды жасауға және ғылыми дереккөздерге сілтеме жасауға көмектеседі.

Мысалы 5 сыныптарда «Тікбұрышты параллелепипед», «Текше» және олардың жазбалары тақырыптарын қарастырғанда оқушыларды өз беттерінше оқуына бағыттау мақсатында келесідей тапсырмалар беріп, зерттеу жұмыстарын жүргізуге бағыттаймын: алдын ала үйге тапсырма беріледі, тікбұрышты параллелепипед пен текшеге ұқсайтын затты немесе олардың моделін, фигуралардың жазбасын алып келу, сабақ уақытында мұғалімнің тікелей қатысуынсыз, бірақ тапсырмалар беру арқылы, қолдарындағы фигуралардың атауын, элементтерін анықтап, өлшемдерін өлшеп дәптерге жазу, кейін сол өлшемдер арқылы басқа да қандай элементтерін анықтауға болатынын, оны есептеулер жүргізулер арқылы табуға бағыттаймын. Осылай эксперимент жүргізу негізінде балалар фигуралардың периметрін, аудандарын, көлемдерін есептеп терең түсінік қабылдайды. Оқушылар өздігінен жұмыс жасау арқылы, іс-әрекет барысында ақпаратты талдау және өңдеу, зерттеу, практикалық жұмыс, проблемалық жағдаяттарды шешу арқылы оқушылардың бойында білім мен дағдылар қалыптасады және дамиды. Ал жоғарғы сыныптардағы оқушыларға ғылыми баяндамалар, жобалар беру арқылы күрделі тақырыптарды жеңіл меңгертіп, түсіндіруге болады. Бұл кезде де алдын ала күрделі тақырыпты бірнеше тармақшаларға бөліп тастап топтық жұмыс ретінде ұсынамын. Мысалы, 11 сыныптарда «Дифференциалдық теңдеулер туралы жалпы мағлұмат. Айнымалылары ажыратылатын бірінші ретті дифференциалдық теңдеулер» тақырыбын өткенде бір топқа дифференциалдық теңдеулердің алгебралық теңдеудің айырмашылығын анықтау, екінші топқа дифференциалдық теңдеудің дербес шешімін қандай жағдайларда табуға болатынын, үшінші топқа айнымалылары ажыратылған дифференциалдық теңдеуді зерттеу, төртінші топқа айнымалылары ажыратылатын дифференциалдық теңдеулерді қарастыруды ұсындым. Көрсетілген сұрақтарды зерттеуге қысқа мерзімді, қол жетімді мақсат пен міндеттерді айқын қойдық. Бұл әдіс оқушылардың математикалық сауаттылығын, ғылыми сауаттылығын арттыруға, ізденімпаздық пен шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Осылайша, оқушылар өз бетінше ізденіс жасауға, зерттеу жұмыстарын жүргізуге және ғылыми дереккөздерді қолдануға үйренеді. Бұл олардың білім деңгейін жоғарылатуға және қазіргі заманғы ғылым мен техниканың талаптарына сай келетін білім алуларына ықпал етеді. Мұндай сабақтарға білім алушылар терең дайындалып, жауапкершілікті сезінеді. Сонымен қатар тақырыпты өткен соң, есептерді түріне қарай бөліп саралау

жүргіземіз. Мұны да оқушылардың өздеріне бағыттаймын. Есептерді шығармас бұрын оны оқып, талдап ауызша зерттеу жүргізіп кейін шығару жолын түсінген соң жазбаша қарастырамыз. Бұл олардың өз білімін жетілдіруге, әрі қарай үйренуге және қоршаған ортамен байланысқан ғылыми мәселелерді зерттеуге мүмкіндік береді. Ақыл-ой әрекетін белсендендіру үшін, жауапты өз бетінше іздеу үшін конструкциялы кеңестер көмектеседі: «неге?», «...Себебі неде», «... құбылысының мәні неде», «егер... болса, не өзгерер еді», «... қалай ерекшеленеді» және т. б. Зерттеу сипатындағы тапсырмалар дәстүрлі тапсырмалардан тұжырымдамасымен ерекшеленеді. Оқулықтардағы тапсырмалардың көп бөлігі келесідей тұжырымдалған: «Теңдеуді шешіңіз», «Өрнектің мәнін табыңыз», «Тепе-теңдікті дәлелдеңіз» және т.б. Ал зерттеу тапсырмаларының тұжырымдамаларында нақты жауап жоқ, оны өзіңіз тауып, негіздеу керек. Тапсырмалардың тұжырымдамалары келесідей болуы мүмкін: «зерттеу», «егер... болса, онда...», «... болатын қажетті және жеткілікті шартты табу», «өрнектердің қайсысы үлкен екенін анықтаңыз» және т.б. Зерттеу сипатындағы мәселелерді шешкеннен кейін жауап пен қорытындыны талдау қажет. Зерттеу сипатындағы есептерді шешуде оқушы математикалық білімді практикалық қажеттіліктерге қолдануды үйренеді. Мектептегі математика курсы сабақтарда ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруға үлкен мүмкіндіктер береді. Мысалы, 7 - сыныпта «Үшбұрыштың теңсіздігі» тақырыбын оқығанда оқушыларға келесідей тапсырма берілді:

Үш үшбұрыш салыңыз:

1. Қабырғалары 3 см, 4 см, 5 см.
2. Қабырғалары 8 см, 3 см, 7 см
3. Қабырғалары 9 см, 5 см, 3 см.

Балалар тапсырманы дәптерлерде орындайды, содан кейін нәтижелерін талқылайды. Үшінші жағдайдағы үшбұрышты салу мүмкін болмады. Білім алушылар бұл үшбұрышты неге сала алмағандығы туралы өз болжамдарын айтады. Нәтижесінде талқылаулар мұның бәрі қабырғаларының ұзындығына байланысты деген қорытындыға келеді. Гипотеза тұжырымдалады: «Үшбұрыштың әрбір қабырғасы өзге екі қабырғасының қосындысынан кіші болады». Гипотезаны басқа мысалдармен тексеріп, нәтижесін оқулықтағы теоремамен салыстыру ұсынылады. 7-сыныпта «Медиана, биссектриса, үшбұрыштың биіктігі» тақырыбын оқығанда сынып бірнеше топқа бөлінеді. Әр топқа үш сызба ұсынылады, біріншісінде – үшбұрыштың барлық медианалары, екіншісінде – үшбұрыштың барлық биссектрисалары, үшіншісінде -

үшбұрыштың барлық биіктігін салу. Сызбаларға барлығы белгі қояды. Оқушыларға барлық сызбаларды зерттеп, қажетті өлшемдерді орындап, биссектриса, медиана және биіктік анықтамаларын тұжырымдау ұсынылады. Әр топ өз анықтамаларын сынып алдында ұсынады. Мен 5-сыныптан бастап оқушыларды зерттеу қызметіне тарта бастаймын, баяндамалар, сабақтардағы шағын хабарламалар, математиканың тарихына экскурсиялар, зерттелетін мәселелерді практикалық қолдану, өздігінен жасалған кестелер, модельдер, кроссвордтар және т.б. балалардың зерттеу қызметі арқылы пәнді оқуға деген ынтасы бар екендігін айта аламын.

Сөзімді қорыта келе, зерттеу қызметін ұйымдастыру оқушылардың танымдық қызығушылықтарын, тәуелсіздігін дамытады, оқу пәнінің белгілі бір саласындағы білімді жүйелеуге, жалпылауға, тереңдетуге мүмкіндік береді және оларды практикада қолдануға үйретеді. Мұғалімнің басты міндеті - оқушыға білім беру ғана емес, оны оқуға үйрету. Ал оқушылардың зерттеу қызметі бұған көп жағынан көмектеседі. Көзге қиын көрінетін формулалар мен теоремаларды оңай жолдармен түсінеді. Балалар математика тек сабақта ғана емес, сәулет өнерінде, кескіндемеде, музыкада, бізді қоршаған табиғатта бар екенін түсінеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Фридман Л.М. Логико-психологический анализ школьных учебных задач. - М.: Педагогика, 1977. - 208 б.

2. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Тиімді оқыту мен оқу» Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы.

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

*Келинбердиева Ырсалды Сиелхановна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
тарих пәнінің мұғалімі*

Білім беру жүйесін модернизациялау жағдайында мектептің негізгі міндеттерінің бірі - білім алушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыру болып табылады.

Құзыреттілікке негізделе отырып, білім алушылардың зияткерлік және зерттеушілік мәдениетін қалыптастыру арқылы оқу үрдісінде баланың өзін-өзі анықтауы мен өзін-өзі жүзеге асыруы үшін жағдай жасау қажет.

Бүгінгі таңда жоғары зерттеу қабілеті, әртүрлі салаларда ойлау деңгейі қалыптасқан, жаңа жолдар мен тәсілдерді таба алатын азамат мектептегі оқу-тәрбие процесінде қалыптасады.

Ол үшін білім алушының іс-әрекетін тек дайын білім алуға ғана емес, сонымен қатар өз бетінше ізденуге, зерттеу дағдыларын дамытуға бағыттау қажет.

Зерттеу қызметінің дамуы білім алушының жаңа жағдайларға байланысты білім мен дағдыларды қолдана білуінде, белгілі объектілермен қатар мәселені шешудің әртүрлі, тиімді әдістерін іздеуде және табуда көрінеді.

Қазіргі таңда білім алушылардың бастауыш сыныптан бастап, әр білім беру сатысында ғылыми зерттеу жұмыстарын жүргізіп, «Зерде» республикалық 2-7 сынып оқушылары арасында зерттеу жобалары мен шығармашылық жұмыстардың конкурсына, жалпы білім беретін пәндер бойынша 8-11(12) сынып оқушыларына арналған республикалық ғылыми жобалар конкурсының әр деңгейіне қатысу мүмкіндігі бар.

Білім алушылардың ғылыммен айналысу үшін мектеп пен мұғалімнің рөлі орасан зор. Мұғалім білім алушылардың ғылыми зерттеу қызметін ұйымдастырмас бұрын, олардың зерттеуге деген қызығушылығын сабақ барысында ғана емес, сабақтан тыс уақытта да ұйымдастыру қажет.

Сол себебтен, мектеп жасындағы балалардың ғылымға деген қызығушылығын арттыру мақсатында құрастырылған «Ғылыми зерттеу жұмысының негіздері» таңдау курсы білім алушыларды оқу үрдісі және

сыныптан тыс уақытта ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастырудың теориясы және практикасымен, танымдылық қызметін дербестігінің қалыптасуына, ғылыми зерттеу әдіснамасының қалыптасуына мүмкіндік береді.

Білім алушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыру мақсатында курс бағдарламасы:

- ✓ ғылым туралы түсінігін қалыптастыру;
- ✓ ғылымның даму кезеңдерін зерделеу;
- ✓ ғылыми зерттеудің әдіснамалары;
- ✓ ғылыми зерттеу жұмыстарының түрлерімен танысу;
- ✓ ғылыми зерттеу жұмысында қолданатын дереккөздермен жұмыс жасау;
- ✓ ғылыми зерттеу жұмысын ұйымдастыру жолдарын меңгертуге жағдай жасайды.

Білім алушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыру үшін, бастапқы ғылым туралы, ғылымның даму кезеңдерімен таныстыру қажет.

Курс барысында білім алушылар бақылау, тәжірибе, зертхана, сауалнама, сұхбат жүргізуді үйренеді. Зерттеуді жүргізу әдістерімен танысады, зерттеу қандай мақсатта жүргізетінін түсінеді.

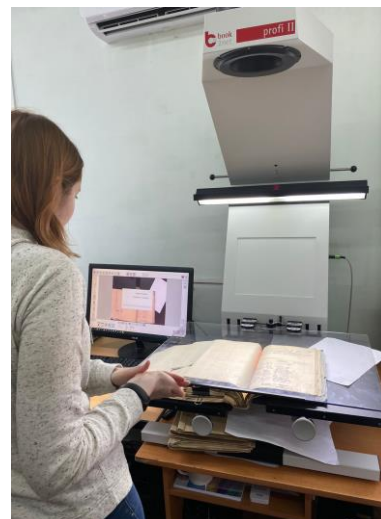
1-сурет Мұрағатқа саяхат сабағы

Мұрағат, әдеби дереккөздермен жүргізу жолдарын меңгеру мақсатында сабақтар мектептен тыс, мұражай, мұрағат, кітапханада экскурсия, саяхат сабақтары ұйымдастырылады.

Мұрағатқа саяхат сабақтарында: мұрағат ережесі, мұрағат қорлары, мұрағат құжаттарымен жұмыс жасауды үйренеді.

Кітапхана сабақтарында білім алушылар каталог және оның жұмысының ерекшеліктерімен танысады, кітапхана ережесімен, библиография құрастыру принциптері үйренеді. Кітапхана бөлімдері, кітап қорларында әдеби дереккөздермен жұмыс жасайды.

Келесі кезеңде білім алушылар өздерінің ғылыми жобаларының тақырыбы, тақырыптың өзектілігі, мақсат, міндеттері, тақырыптың гипотезасы тақырыбы аясында теориялық біліммен қатар, практикалық сабақтарда жалғасын табады.

Білім алушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын қалыптастыру барысында теория негізінде алған білімдерін практикалық жұмыстар барысында қолдану арқылы жүзеге асырады.

2-сурет. Кітапхана сабақтары

Білім алушылардың білімін жүйелеу мақсатында «Ғылыми зерттеу жұмысының негіздері» таңдау курс бағдарламасына қоса берілген жұмыс дәптерінде берілген тапсырмалар: байқау, салыстыру, синтездеу, талдау, сипаттау, жалпылау және арнайы әдістер: ғылыми дереккөздерді, ақпаратты жинау, SWOT-талдау, конспектілер, баяндамалар, эсселер жазу, жобаларды қорғау, каталогпен жұмыс істеу, ғылыми әдебиеттер тізімін жасауға бағытталған.

Тапсырмалар ғылым туралы түсініктерін тереңдетуге, өз бетімен зерттеп, оның түйінді ақпаратын белгілеуге үйрету жолдары жақсы сипатталған.

Талдау кестесі: зерттелетін тақырыптың маңыздылығын, тақырыптың мақсатына жету тиімділігін, міндеттердің орындалуын айқындау арқылы жететін нәтижелерін болжауға ыңғайлы.

Зерттеу жұмысының тақырыбы	Зерттеу жұмысының өзектілігі	Маңыздылығы бойынша аргументтер

Болжау кестесі: білім алушының зерттеу жұмысының мақсат, міндеттерін анықтау, жұмыс барысындағы қолданатын ресурстарын анықтауда тиімді.

Зерттеу жұмысының мақсаты	Мақсатқа жету қаншалықты мүмкін	Мақсат мақсатқа жету үшін қандай ресурстар қолданылады?	Мақсатқа жету үшін қандай міндеттер айқындалуы тиіс?

Ақпарат жинақтау кестесі: білім алушылардың өз ғылыми зерттеу тақырыбы бойынша әдеби дереккөздерге шолу жасау барысында ақпаратты жүйелі жинақтауға мүмкіндік береді.

	Атауы	Автор	Баспасы, шыққан жері, жылы, (кітап); Басылым атауы, жыл, нөмірі, күні (газет, журналдар);	Қарастырған беттері (басылым құжаттары); Сайтты қараған уақыт	Қысқаша аннотация (қажетті ақпарат бойынша)
Оқулық					
Энциклопедия					
Сөздіктер					
Анықтамалық кітап					
Баспасөз басылымы					
Ғаламтор					

Зерттеудің әдістері. Зерттеу жұмысын жүргізу барысында қолданатын әдіс-тәсілдерді дұрыс қолдану арқылы нәтижеге жетуге мүмкіндік береді.

Бақылау күнделіктері. Білім алушылар тапсырманы орындау барысында өздерінің жүргізген кішігірім зерттеулерін жүйелі ұйымдастыруға жағдай жасалынады.

Өсімдікті бақылау күнделігі

Бақылау уақыты _____
Бақылаудың орны _____
Бақылаудың мақсаты _____
Бақылау объектісі _____
Бақылаудың аяқталу уақыты _____

Күні	Бөлменің ауа температурасы	Өсімдік ұзындығы	Суару уақыты	Құнарландыру уақыты	Менің бақылауым бойынша қорытынды

Сауалнама жүргізу арқылы тақырып аясындағы мәселелер айқындалады. Сауалнама нәтижесі жұмыста: диаграмма, кесте ретінде қолданылады. **Сауалнама жасау үшін:**

1. Өзіңіздің проблемаңызға байланысты сауалнамға қатысушылар санатын анықтаңыз;
2. Сауалнама сұрақтарын қатысушылар санатына сәйкес құрастырыңыз;
3. Сауалнаманы өткізу тәсілін, құралын анықтаныз (электронды, қағаз ретінде, қосымшалар арқылы);
4. Сауалнаманы өткізетін орынды анықтаңыз;
5. Сауалнама өткізіп болғасын оның қорытындысын жасаңыз.

Жадынаманы қолдана отырып, «Қостанай қаласының тарихы» тақырыбында шағын сауалнама құрастырып, өткізіңіз.

Курс барысында білім алушылар үлкен көлемдегі ақпараттық материалдармен, жалпыланған ұғымдармен жұмыс істеу, жүйелеу, жіктеу дағдылары мен ғылыми стилінде ойлау, талдау, синтез, тұжырым жасау өнерін үйренеді. Осы курсты оқып-үйрену нәтижесінде балалар ақыл - ой еңбегін ұтымды ұйымдастырудың қажетті білімдері мен дағдыларына ие болады.

Халықаралық ғылыми жобалар конкурстары

- 1. Ө.Жалдасбеков атындағы Халықаралық конкурс (3-ші орын)
- 2. Республикалық IT-жобалар (2-ші орын)
- 3. «ROBOLAND-2023» VIII Халықаралық робототехника, бағдарламалау және инновациялық технологиялар фестивалі (3-ші орын)

<https://gylymizerttey.kz/>

Білім алушылар курс барысында берілген ақпаратты сараптауға, қорытынды жасауға, кез келген ситуацияда өз бетімен шешім қабылдап, өз мәселесі бойынша шешім қабылдауға үйренеді.

Сонымен қатар білім алушылардың өз ойларын жетік жеткізе білу, пікірлерімен бөлісу, сыныппен талдау, белгілі ережелерге сүйене отырып, өзінің болжамдары мен фактілерін дәлелдеуге, сұрақ қоя білуге, көпшілік алдында сөйлей алуға дағдыланады.

Жыл соңында курсқа қатысушылар арасында конференция ұйымдастырылып, білім алушылардың жұмыстары тыңдалып, қажет болған жағдайда ұсыныстар жасалынады, пән мұғалімдері ұсынылған жұмыстармен облыстық сайыстарға дайындықтарын жоспарлайды.

Курс 2019-2023 оқу жылдары аралығында мектебімізде жүзеге асырылуда.

Қазіргі таңда курсты сол уақытта бастаған оқушылар 11 сыныпта білім алуда. «Ғылыми зерттеу жұмысының негіздері» курсына қатысушылардың 2021-2024 жылдар бойынша ғылыми жобаға қатысу мониторингіне тоқталатын болсақ:

- ✓ Облыстық ғылыми жобалар конкурсына - 155 оқушы қатысып, 83 жүлделі орын.
- ✓ Республикалық ғылыми жобалар конкурсына - 18 оқушы қатысып, 12 жүлделі орынды иеленуде.
- ✓ Халықаралық ғылыми жобалар конкурсына ғылыми жобалар конкурстарынан Хасенова А. - Ө. Жолдасбеков атындағы математика

және механика бойынша зерттеу жобаларының XIII Халықаралық конкурсынан - 2 орын, Утилиева Айдана, Мырзатаев Нұралы - «ROBOLAND-2023» VIII Халықаралық роботехника, бағдарламалау және инновациялық технологиялар фестивалінен - 3 орын, Республикалық IT-жобалар – II орынды иеленді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Е.С. Асқаров, Е.Қ. Балапанов, Б.А. Қойшыбаев «Ғылыми зерттеулердің негіздері» оқу-әдістемелік құралы, 2005 жыл, Алматы;

2. Қ.О. Бітібаева «Оқушыларды ғылыми зерттеу жұмысына баулу жолдары» оқу құралы, Семей «Үш биік» баспасы ЖШС-2007, 120 бет.
Қ.О. Бітібаева «Оқушыларды ғылыми зерттеу жұмысына баулу жолдары» мұғалімдерге арналған нұсқаулық, Астана, Дарын, 2007 жыл, 259 бет.

3. Т.Р. Битуова, А.Т. Құлахметова, А.Е. Искакова «Ғылыми жобаны әзірлеу және қорғау бойынша әдістемелік құрал», Астана: Дарын-2011 жыл, 68 бет.

4. А.П. Болдин, В.А. Максимов «Основы научных исследований», Мәскеу: Издательский центр «Академия», 2012 жыл, 336 бет.

5. И.Н. Кузнецов «Основы научных исследований: методика подготовка и оформления» 2013 жыл.

6. В.М. Кожухар «Основы научных исследований», Мәскеу: Издательско торговая корпорация «Дашко и К», 2010 жыл, 216 бет.

7. Ш.Т. Таубаева, А.А. Болатбаева «Методология и методы педагогического исследования», Алматы: 2015 жыл, 214 бет.

ВЕБ ЖОБАЛАУ

*Манасбаев Шотбай Имашевич,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
информатика пәнінің мұғалімі*

Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінің өзекті мәселелерінің бірі – осы заман талабына сай білімді, білікті және компьютерді еркін түрде меңгере алатын мамандарды дайындау. Қазіргі уақытта орта білім жүйесінде программалау негіздерін оқыту әдістемесін жаңарту қажет, өйткені программалау технологиясы және тілдері динамикалық дамуда. Ақпараттық технологиялар саласы бойынша терең білім алам дегендер, тек программалар жүйесін және оны пайдаланудың бар мүмкіндіктерін ғана меңгерумен шектелмей, программалау технологиясының негізін білулері өте қажет. Осы мәселенің негізін шешу мақсатында информатикадан 10-сыныпқа арналған «Веб - программалау» атты электронды оқу құралы жасалды. Бұл - оқу құралының мақсаты, оқушыларды HTML және JavaScript тілдері көмегімен қарапайым веб-беттер, сайттар жасау арқылы шығармашылық мүмкіндігін қалыптастыру. Программалауға машықтандыру, олардың логикалық және аналитикалық, алгоритмдік ойлау қабілетін арттыру.

Бұл оқу құралы Қазақстан Республикасы орта білім жүйесін ақпараттандырудың Мемлекеттік бағдарламасының талаптарын қанағаттандырады және дарынды балаларға арналған мектеп шеңберінде оқытылатын барлық материалды қамтиды. Берілген «веб жобалау» оқу құралы бойынша теориялық және практикалық материалдармен танысуға көмектеседі. Осы құрал бойынша практикалық жұмыстарды орындау үшін қажетті материалдар қамтылып, WWW ортасында осы тілді пайдалану жолдарынан көптеген мысалдар келтіріліп, бағдарламалық кодтар берілген. Әр практикалық жұмыста өзіндік жұмыстар үшін тапсырмалар және бекіту сұрақтарымен толықтырылған.

Бүгінгі егеменді мемлекетімізде өскелең ұрпаққа тәрбие мен білім беруде, олардың өзіне тән жеке дербес ерекшеліктерін, яғни дарындылықтарын байқауда және оны жан-жақты дамытуда қомақты жұмыстар жасалуда. Осы тұрғыдан қарастыра келе, білім беруде ұлттық сипатта дарындылық қабілетін ашу, тәрбиелеу негізге алынуда. Мұғалімнің оқу – тәрбие процесін ұйымдастыруда өзіндік ерекшелігі мен

дарынды оқушылармен жүргізілетін жұмысты жүйелі ұйымдастыру бүгінгі таңның өзекті мәселесі болып отыр. Сондықтан информатика сабақтарында дарынды балаларды оқыту мәселесі «Веб - жобалау» тақырыбы мені ерекше қызықтырады. Мақсатым - оқушылардың өзіндік танымдық жұмыстарын ұйымдастыру, оқушыны өздігінен оқып, ой-өрісін тереңдетуге баулу арқылы ғылыми ізденіске жетелеу. Дарынды оқушылар шығармашылық жұмыстар арқылы өз қабілеттерін шыңдау, жаңа технологияның әдіс-тәсілдері арқылы оқушының тұлғалық әрекеті дамиды, оқушылар белсенділікке ұмтылып, көшбасшылық қабілеті қалыптасады, кез-келген мәселенің шешімін таба білуге дағдыланады.

Ұлы ұстаз Ыбырай Алтынсариннің балаларды оқыту ісіндегі алға қойған мақсаттары бүгінгі педагогиканың да негізгі мақсаттарына айналып отыр. Яғни, оқушыларды оқыта отырып, тәрбиелеу. «Тәрбиесіз берілген білім - адамзаттың қас жауы» деген ғұлама ғалым Әл-Фарабидің тұжырымдамасын бастау етіп алатын болсақ, бұл үрдісті Ы. Алтынсариннің еңбектері мен айтқан нақыл сөздерінен де анық көре аламыз. Қоғамдағы мектеп пен мұғалімнің алар орны мен мәртебесін айқындап, әрқашан білім беруші жандардың орны ерекше екенін дәлелдегісі келген бабамызды «Педагогика майталманы» десек, артық айтқандық болмас. Осы орайда, «Мектеп қабілетсіздік пен жалқаулықтың ұясына айналмауы тиіс» деген Ы. Алтынсариннің пікірінде қаншама мән-мағына жатыр [1, 33-34 б.]. Мектептің бала тәрбиесіндегі орнының қаншалықты жоғары екенін осы сөздерден-ақ көруге болады. Осы мектептің негізгі тірегі мұғалім екенін ескерсек, мұғалімнің негізгі байлығы – оқушы. Алдындағы шәкірт ұстаздың айнасы іспеттес, ол айнаның тазалығы мен анықтылығы ұстаз еңбегінің нәтижесі болып табылады. «Шәкіртсіз ұстаз тұл» дейді халық даналығы. Ал осы алдында отырған оқушының ішінен өз пәніне деген қабілеті жоғары, ерекше дарындылығы бар баланы көре білу, оның осы асыл қасиеттерін ары қарай дамыта білу үлкен еңбек пен ізденісті қажет етеді. 19 ғасырда қазақ халық ағартушылары, солардың ішінде Ы. Алтынсарин халықты сауаттандыру, жеке тұлғаның қабілетін, дарындылықты дамыту мәселелерін көтерді. Ағартушы Ы. Алтынсарин: «Табиғи ақыл өзін қоршағанды ғана құшағына ала алса, оны дамытып өзі көрмегенді де танып білуге мүмкіндік жасайтын тек қана өркениетке жетелейтін озық білім» – деген болатын. Бұл сөздердің мәні тереңде жатыр. Себебі, бала бойындағы табиғи қасиеттерді дамытып, жетілдіре алатын озық білімді бере алу мұғалімнің басты міндеттерінің бірі. Міне, дарындылықты дамытудың басты қағидасы осында жатыр [2, 56-57 б.].

Ыбырай Алтынсариннің қазақ педагогикасына қосқан ең үлкен үлесінің бірі – қазақ мектептерін ашуы. Өзі өмір сүрген өңірде білім ұяларының шамшырағын жаққан бабамыз ашқан мектептер туралы тақырып бөлек әңгіме екені сөзсіз. Мен Ыбырай бабамыздың Қостанай қаласының қақ төрінде орналасқан, бүгінгі күні «Ы. Алтынсарин атындағы мамандандырылған мектеп-гимназия-интернаты» болып табылатын білім ордасында мұғалім болып қызмет етемін. Ұлы бабамыздың қара шағырағының бүгінгі Қазақстан педагогикасынан алатын орны да ерекше. Осы алтын ұяның мұғалімі ретінде мектеп-интернат тарихына тоқталып кетуді жұмыстың басты мәселелерінің бірі деп қарастырдым. Биылғы жылы бабамыз салған білім ордасына 140 жыл толып отыр.

Осыдан дарынды оқушымен жұмыс жүргізудің негізгі мақсаты – олардың шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру деген қорытынды пікірге келдім. Ал мақсат қажетті оқу бағдарламасын тереңдетіп, оқыту және оқушының танымдық белсенділігін дамыту арқылы жүзеге асады. Шығармашылық - өзінің жаңашылдығымен, өзгешелігімен ерекшеленетін өнім алуға мүмкіндік жасайтын, жеке тұлға бойындағы қабілеттіліктің, білім мен біліктіліктің болуы. Мен өзім информатика пәнінің мұғалімі ретінде шығармашылық қасиеті мол оқушыларға ерекше көңіл бөлемін.

Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытатын информатика пәнінен жаңа технологияларын қолдану, инновациялық бағытта жұмыс жасау заман талабына сай келеді. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту үшін информатиканы оқыту процесінен тыс оқу жұмыстары ұйымдастырылуы тиіс.

Жаңа ақпараттық технологиямен орындалатын қызмет өзінің кез келген нақты формасында тиімдірек орындалады, адам өркениетті бола бастайды. Ұрпақ үшін білімнің маңызы қандай болса, ақпараттық технология да оқушы үшін қоршаған әлемді танудың құралы болып табылады. Олай болса, Ғаламтордың барлық мүмкіндігін кеңінен пайдалану – бүгінгі күннің кезек күттірмейтін өзекті мәселелерінің бірі.

Бүгінгі интернет ғасырында, web – беттер мен сайтты жасау іскерлігі ақпараттық қоғамдағы адам мәдениетінің элементі болып есептеледі. Осы себеппен web - бағдарламалау бөліміне информатиканы зерттеу бағдарламасында және ақпараттық технологияларда маңызды орын беріледі. Тап осы бөлімде әр түрлі технологиялар үлеседі, мәтінмен жұмыс, графикамен, дыбыспен және бейнеақпармен, файлдықпен жүйемен жұмыс бұның бәрі информатиканың әр түрлі бөлімдерінен білім

пайдалануға рұқсат етеді. Web – дизайн негіздерінің зерттеуі көркем қабілеттерін дамытады. Білім берудің кез келген саласында электрондық оқулықтарды пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен жұмыс істеуге жағдай жасайды.

Шығармашылық жұмыстары оқушының интеллектуалдық дамуының өсу деңгейін арттырады. Ғылыми сипаттама беруді үйренеді. Ғалымдардың тәжірибесіне негізделген материалдарды іздестіріп, танымдық белсенділігін арттырады. Ғылыми еңбектермен жұмыс жасау әдістерін меңгереді. Ғылыми жұмыстардың теориялық және тәжірибелік аспектілерін шешуде шығармашылық белсенділік көрсетіп, ғылыми нәтижесін алады. Қоғамдық өмірге бейімделген интеллектуалды жеке тұлға қалыптасады. Қай жұмысты болсын қызығушылықпен, ынтамен жасаса нәтиже шығатыны анық. Ал біздің кішкентай білгірлерімізді қызықтыру, ынталандыру өз қолымызда [3, 78-79 б.].

Ыбырай Алтынсариннің ғылымға қосқан үлесін айтатын болсақ, ол нағыз ұлылыққа тең іс екені сөзсіз. Ғалымның салған ізімен оқушыларымызды ғылыми жұмыстарға даярлайтын болсақ, ісіміз нәтижелі болары анық. Сол себепті, дарындылықты дамыту жолында ұлы ағартушы Ыбырай Алтынсариннің сара жолын жалғастыру басты ісіміз деп білемін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Жармұхамедұлы М. Ыбырай Алтынсарин тағлымы: Әдеби-сын мақалалар мен зерттеулер. – Алматы: Жазушы, – 1991. – 384 б.
2. Асқаров А. Ұлы Тұранның ұлдары – Алматы: Нұрлы әлем. –1998. – 408 б.
3. Көшімбаев А. Оқыту методикасы. – Алматы: Мектеп, –1969. – 242 б.

ЭССЕ ЖАЗУ САУАТТЫЛЫҒЫ

*Нугуманов Агыбай Карынович,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Б.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі*

Білім беру жүйесі күннен-күнге өзгеріп, жаңашылдықтары артып отыр. Оқушылардың жазбаша шығармашылығын арттыру жолында мектеп бітіруші түлектердің жазбаша емтихан жұмысы – эссе, жазбаша жұмысы болып отыр. Сондықтан да пән мұғалімдерінің алдынан «Эссе жазба жұмысын қалай жаздырамын?», «Эссені жазуға қалай үйретемін?» деген сұрақтар туындайды. Ойлана келе, осы сұрақтардың жауабын да анықтауға болады, өйткені қазіргі таңда Қазақстанның барлық мектептерінде эссе жұмысының маңызы артып отырғанын байқаймыз.

Бұл бағдарламаның ерекшелігі – заманауи жазба жұмыстарының бірі эссе жұмысын сауатты жазуға үйрету, оның жолдарын көрсету, тілдік құралдарды орынды қолдана білуге дағдыландыру, эссе құрылымын сақтай білуге үйрету [1].

Эссенің шығармадан айырмашылығы түсіндіріліп, бұл жазба жұмысына қойылған талаптар мен міндеттердің ерекшелігін айқындау. Эссе жазу барысында стильдік заңдылықтарды ұстану жолдарын ұсыну.

Бұл жазба жұмысы автордан тек өз білімін көрсетуді ғана емес, сонымен бірге өзінің сезіміне, толқу мен толғауларына және жазып жатқан тақырыпқа байланысты көзқарасына ерекше мән беруді талап етеді. Сонымен бірге шығармашылық еркіндікке қарамастан, эссе жанрында ой қозғау оңай емес екенін ұмытпаған жөн. Ең маңыздысы – басты идеяны тауып, белгілі бір мәселеге байланысты қалыптан тыс көзқарасты білдіру керек.

Эссе – ол ойлау қабілеті, талпыныс, жазушылық сынама. Ұсынылған тақырып бойынша өздік жазба жұмысы. Жадындағы көркем ойды қағаз бетіне сол қалпында түсіру, кез келген оқушының қолынан келе бермейді. Ол ерекше шығармашылықты талап ететін қиын жұмыс.

«Эссе жазу сауаттылығы» қолданбалы курс бағдарламасының мақсаты ретінде, жоғары сынып оқушыларының ойын, пікірін әдеби тілмен жатық, сауатты жаза білуге, шығармашылық ізденіске баулуға, логикалық ой-өрісін кеңейтуге, тезистер, дәлелдер келтіре отырып,

берілген тақырыпты аша білуге үйрету. Ал басты мақсат – шығармашылықпен ойлайтын парасатты тұлға қалыптастыру.

Ал міндеттеріне келетін болсақ:

- оқушылардың өздігінен ізденуіне, шығармашылықпен әрекеттенуіне жол ашу;

- әр оқушыға өзінің қоғамдық рөлі мен жауапкершілігін сезіндіру және жазуға үйрету;

- эссе жазуда оқушының ізденіс жолдарын байқау және оны әрі қарай дамыту;

- таңдаған тақырыбының оқиғалық желісін, мазмұнын аша білуге көмектесу;

- тапсырмалар арқылы оқушының сөз өнеріне деген сүйіспеншіліктерін байқау;

- эссенің өмірмен, әдебиетпен тығыз байланыста екенін ұғындыру.

Эссе дегеніміз не? Эссені көпшілігі «Бұл – қарапайым шығарма» деп ойлайды. Алайда, олай емес. Эссе – прозалық әдеби жанр. Француз тілінен аударғанда «очерк» немесе «нобай» деген мағынаны білдіреді. Эссе автордың дара әсерін, белгілі бір мәселеге қатысты көзқарасын көрсетеді. Ол белгілі бір сұраққа толық жауап бермейді, тек сол мәселеге қатысты өз ойын немесе әсерін көрсетеді. Эссені дұрыс жазу үшін алдымен оны басқа жанрлардан ажырататын ерекшеліктерді ескеру қажет. Эссе жазу оқушыны өз ойын дәл және сауатты жеткізуге үйретеді, ақпаратты жүйелеуге, таңдаудың негізгі категорияларын қолдануға, себеп-салдар байланыстарын бөлу, қажетті мысал келтіру, өз қорытындыларын дәлелдеу, сөйлеудің ғылыми стилін үйренуге баулиды. Эссе жазу – бұл дәлелдеу барысында жүйеге негізделген, сұраққа жауап немесе тақырыпты ашу болып табылады. Ойды ашық және дәл білдіруге тырысу, эсседе сөз тіркестері мен фразалар іріктелген және нақты болу қажет. Әрине, барлық жазба жұмыстардағыдай ішкі логика да болуы тиіс. Қандай да болмасын мәселе бойынша ойланып-толғану үлгісі. Эссе – бұл өз тілімен және стилімен жазылатын өздік жұмыс, сондықтан дәйексөздерді де азырақ қолданған жөн.

Эссенің негізгі белгілері:

- мәселені қамтитын және оқырманның ойлануына ықпал ететін белгілі бір қысқа тақырыптың болуы;

- эсседе күрделі тұжырымдар мен ұзақ сөйлемдер болмауы керек;

- оқырманмен байланыс орнату үшін еркін стильде жазылғаны маңызды;

- эссені іші сезімге толған сапасыз мәтінге айналдырып, артық кетудің де қажеті жоқ;

- мәтінге әртүрлі интонация қолданылған қысқа, қарапайым және түсінікті сөйлемдер жақсы эмоционалдық көрік беруі керек;

- жеке көзқарасты нақты деректерге сүйене отырып көрсетіп, дәлел келтірген жөн;

- қанша бет болатынына қатысты ешқандай шектеу болмаса да, эссе шағындығымен ерекшеленеді;

- құрылысы еркін болады. Эссе – қандай да бір нақты шеңбердің аясында жазылмайды. Мәтіннің құрылысы еркін, мәселеге әртүрлі жағынан қарауға тырысатын автордың логикасына бағынады;

- еркін құрылысқа қарамастан, жазба жұмысында ішкі тұтастық, пікірін білдіретін авторлық мәлімдемелердің дәйектілігі болуы керек [2].

Оқушының ауызша сөз тіркестерін қалыптастыруды біз қиын дейміз, ал ойын жазбаша түсіруге қалыптастыру одан да қиын. Олай болса, бұл – жүйелі түрде жүріп отыратын ұзақ еңбектің түпкі нәтижесі. Нәтиже қай жұмыста нәтижелілігімен бағалы. Оқушы ақ қағазға өз ойын, көзқарасын, пікірталасында туған шешімін түсіріп, тіпті өзіндік стиль мәнерін танытып жатса, тіл мен әдебиет сабағында эссе жаздыртудың бір жолға қойылғанын байқауға болады. Мұғалімнің педагогтік шеберлігі - еңбегін айқындап, оқушының әдебиеттік ұғымын, білімін байқатып, сынайтын көрсеткіш.

Мектептегі эссе жұмысы оқушының дүниеге көзқарасын қалыптастыруда игі ықпал ететіні сөзсіз. Бұл жазба жұмысының негізгі мақсаты – осы. Мектепте жазба жұмыстарының қай түрі болса да өте күрделі ой еңбегі, шығармашылық іс. Оқушының ақыл-ой қабілетін дамытып, белсенділігін арттыруда жазба жұмысы орасан зор міндет атқарады.

Эссе жазу дегеніміз – адам оқыған, талқылаған ақпараттардың негізінде белгілі бір тақырыпқа өз көзқарасын, ойын жазу.

Эссе түрлері:

- Сипаттамалық эссе - басты нысан кейіпкерді, оқиғаны, іс-әрекетті, т.б. сипаттау, детальдар арқылы оқырманға сипатталған затты елестету.

- Анықтамалық (түсіндірмелік) эссе - дәлелдер, терминдер арқылы берілген тақырыптың мағынасын ашу. Бұл эссенің негізгі мақсаты - түсіндіру. Белгілі бір тақырыпқа бағытталған жазылым стилі. Автордың пікірі мен көзқарасы қажет емес. Белгілі бір үдерісті, әрекетті қалай жасау керектігін түсіндіреді.

- Дәлелдеме эссе - айтылған ой арқылы оқырманды көндіру, үгіттеу. Түсіндірме жазба стилінен айырмашылығы - автордың көзқарасы мен пікірінің орын алуы. Автор өзгелерді өзінің пікірінің дұрыс екендігіне сендіруге тырысады, себеп-салдар, дәлелдер, ақпараттық мәліметтер келтіреді. Қолданылатын стиль - шағым хаттарда, жарнамаларда, басқа да бағыттағы жазбаларда жиі қолданылады.

- Аргументативті эссе - көбінесе қарама-қайшылық тудыратын тақырыптарда жазылады. Аргументтер қолдайтын себептермен бірге келуі тиіс. Қарсы ойларды көрсету немесе оларды жоққа шығару - бұл осы эссенің жалпы сипаттамасы. Аргументативтік жазба жоғарыда аталған жазбаға ұқсайды, екі стильде де бірдей функциялар пайдаланылады. Аргументативтік жазба айырмашылығы қарсы аргумент болуында. Қарсы аргумент – бұл автор өз көзқарасына қайшы келетін өзгенің пікірін ұсынуы. Бұл жазушыға өзге көзқарастағы әлсіз тұстарды белгілеуге мүмкіндік береді. Әдетте, қарсы аргумент қарсылықты шылаулармен, мысалы; қарамастан, балама ретінде, бірақ, алайда, екінші жағынан, дегенмен - деп беріледі [3].

- Келісу-келіспеу эссесі - өте жиі кездесетін жазылым түрі болып табылады. Әр адам қоғамда орын алған әртүрлі жағдайға немесе оқиғаға байланысты өз пікірін білдіре алады. Адамның айтқан пікірімен, көзқарасымен біреулер келіссе, екінші адамдар қарсы келіп жатады. Бұл – өмірдің даму заңдылығы. Алайда – пікірдің шынайылығы, сенімділігі маңызды. Ол пікірдің талданып отырған тақырыпқа сай келуіне, оны ашуына, негіздеуіне тәуелді. Келісу-келіспеу эссесін жазуда тақырыпты түсіну, оның қайшылығын анықтау, әрине, маңызды болып саналады.

«Эссе жазу сауаттылығы» мектеп оқушыларының оқу-тәрбие үдерісіндегі жазба тілін дамытуға арналған шығарма түрлеріне бағытталған. Бұл жазба жұмысына үйрету арқылы оқушының өз ойын, пікірін, логикалық ойлау қабілеттерін, әдебиетке, сөз өнеріне деген сүйіспеншіліктерін байқап, оны әрі қарай дамытуға жол сілтеуге болады.

Нәтижесінде:

- оқушылардың сөзге деген жатықтықтары байқалады;
- олар сауатты жазуға дағдыланады;
- жазуға қойылатын талаптарды меңгереді;
- орфографиялық және орфоэпиялық бірізділікті сақтайды;
- қазақ тілінің заңдылықтарына көңіл бөледі;
- сөз құдіретіне үңіледі, өз ойларын жеткізе біледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Арын Е.О., Аққұлова А. Ж., Махамбетова Г.Ж. Диктанттар мен мазмұндамалар жинағы (9-10 сыныптарға арналған). - Алматы: Рауан баспасы. 1997 ж.
2. М.Толеубай. «Эссе дегеніміз не? Эссе жазудың ережесі мен ерекшеліктері» <https://daryn.online/article/2621>
3. З.С. Советова, «Ғылыми зерттеу негіздері және академиялық жазылым: барлық білім беру бағдарламалары тобында оқитын студенттерге арналған оқу құралы» – Алматы: АЭЖБУ, 2022. – 200 б.: кесте – 11, әдеб. көрсеткіші– 22 атау. ISBN 978-601-358-029-6

ТЕКСТ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ

*Сейтқожина Шолпан Курманғалиевна,
учитель русского языка и литературы
КГУ «Специализированная школа-гимназия-интернат
имени Ы. Алтынсарина»
Управления образования акимата
Костанайской области*

Сегодня каждого учителя-словесника волнуют вопрос: как сформировать личность, развитую не только интеллектуально и творчески, но и обладающую коммуникативными навыками, необходимыми для успешной самореализации? Как достичь всеобщей читательской грамотности в ее сегодняшнем понимании?

XXI век называют веком информации. Так как мы живем в мире, где поток информации, поступающей к человеку через разные каналы, растет каждую секунду. По мнению ряда специалистов, память человека может вместить более миллиона гигабайт информации. Но это в миллиард раз меньше объема всех существующих на свете данных. Возникает вопрос: как современному человеку «не утонуть в потоке информации», как научиться использовать ту или иную информацию? Формирование навыков читательской грамотности учащихся является насущной необходимостью, которая ни у кого не вызывает сомнений. Именно поэтому сегодня формирование функционально грамотной личности стоит в центре мирового образования.

Читательская грамотность – это способность человека понимать и использовать письменные тексты, размышлять о них и заниматься чтением для того, чтобы достигать своих целей, расширять свои знания и возможности, участвовать в социальной жизни [1].

Работа с текстом на уроке и во внеурочное время – это наиболее эффективная форма для формирования навыков читательской грамотности. Работа с текстом развивает творческий потенциал учащихся, улучшает качество речи, служит прекрасным средством пополнения их словарного запаса, развивает исследовательские способности. Текст – это основа создания на уроках русского языка развивающей речевой среды. Через текст реализуются все цели обучения: коммуникативная, образовательная, развивающая, воспитательная. Один из выдающихся исследователей языка, литературовед, философ М.М. Бахтин говорил: «Где нет текста, там нет объекта для исследования и мышления» [2]. Сегодня тексты окружают человека на каждом шагу: реклама, заметка в газете или Интернете, заявление на работу, школьное сочинение.

Очень важно правильно отбирать тексты для работы. Тексты должны быть интересными с точки зрения орфографии, отличаться стилем, типом речи, лексикой, содержать различные синтаксические конструкции. Это могут быть фрагменты из произведений русской и казахской классики: А.С. Пушкин, Абай Кунанбаев, И.С. Тургенев, И.А. Бунин, К.Г. Паустовский, М. Ауезов, М.М. Пришвин и другие авторы. С точки зрения содержания очень важно анализировать тексты о языке, о слове, о необходимости бережного отношения к слову, об особенностях процесса создания произведений искусства слова, о восприятии художественного произведения как творческой деятельности. Особую роль в воспитании, развитии современного школьника приобретают тексты, направленные на духовно-нравственное развитие личности: о культуре памяти, об отношении к прошлому, настоящему и будущему, о национальных традициях, о проблемах экологии и т.п. При этом самого пристального внимания учителя требует эмоциональное звучание текста, то настроение, которое передает автор.

Таким образом, систематическая работа с текстом на уроках русского языка должна содействовать формированию коммуникативной компетенции.

Именно поэтому нами было разработано учебное пособие для учащихся 10-11 классов по курсу «Теория и практика анализа текста».

Данный курс состоит из 2 частей: Программа курса с тематическим планированием и само учебное пособие, которое включает в себя теоретический материал и практические задания.

Курс углубляет знания обучающихся по русскому языку и литературе, систематизирует теоретические сведения, полученные учащимися, закрепляет практические умения и навыки, позволяет восполнить пробелы в знаниях и подготовиться к итоговой аттестации по предмету. На занятиях курса предполагается уделять большое внимание развитию речи учащихся, развитию навыков и умений самостоятельного анализа предложенного текста, как прозаического, так и поэтического.

Цель данного курса: углубить и расширить теоретические знания, отработать навыки комплексного анализа текста.

Для достижения данной цели поставлены следующие задачи:

- развитие диалогической и монологической устной и письменной речи;
- развитие коммуникативных умений;
- развитие способностей к творческой деятельности;
- формирование навыков культуры речи;
- формирование навыков комплексного анализа текста [3].

Каких успехов добьются учащиеся, пройдя данный курс? Мы думаем, что они будут иметь:

- представление о тексте как едином целом;
- навыки определения темы, идеи текста;
- сформированные навыки читательской грамотности;
- представление о типах речи, их отличительных чертах;
- представление о стилях речи, их особенностях.

Будут уметь:

- владеть нормами литературного языка;
- правильно употреблять языковые средства в зависимости от коммуникативной целесообразности;
- выявлять особенности каждого типа речи;
- определять особенности стилей речи;
- строить монологическое высказывание на определенную тему;
- производить комплексный анализ текста в полном объеме;
- выделять в тексте главное, делить его на части;
- распространять и усложнять текст;
- пользоваться справочной литературой;
- реализовать свои знания и способности на итоговой аттестации.

Все эти знания и умения по анализу текста как основной языковой единицы напрямую связаны с обновленным содержанием образования по

предмету русский язык и литература и направлены в первую очередь на развитие читательской грамотности.

Развитие функциональной грамотности, в том числе читательской грамотности, является одной из ключевых идей программ обновленного содержания образования. В учебной программе по языковым предметам читательская грамотность обозначена через развитие следующих навыков:

- понимание информации;
- выявление структурных частей текста и определение основной мысли;
- понимание применения лексических и синтаксических единиц в прочитанном тексте;
- определение типов и стилей текстов;
- формулирование вопросов и оценивание;
- использование разных видов чтения;
- извлечение информации из различных источников;
- сравнительный анализ текстов.

Данные навыки соответствуют требованиям PISA к уровню читательской грамотности, согласно которому учащийся должен понимать тексты, анализировать содержание и давать ему оценку, излагать свои мысли о прочитанном. Для выявления уровня читательской грамотности в заданиях PISA учащимся предлагаются тексты разных жанров: отрывки из художественных произведений, биографии, тексты развлекательного характера, личные письма, документы, статьи из газет и журналов, инструкции, рекламные объявления, географические карты и др. В них используются различные формы представления информации: диаграммы, рисунки, карты, таблицы и графики [4].

Разрабатывая и составляя практические задания к данному курсу, мы постарались в полной мере охватить все требования PISA к уровню читательской грамотности.

Курс, помимо подготовки к итоговой аттестации в старших классах, можно также эффективно использовать для подготовки учащихся к олимпиадам различного уровня, т.к. дан систематизированный теоретический материал. В частности, что такое тема, микротемы, как определять основную мысль, виды художественно-изобразительных средств и многие другие определения и термины, т.е. то, что отлично должны знать участники олимпиады. Изучив тот или иной теоретический материал, учащиеся закрепляют его при выполнении практических заданий, которые даны к каждой теме. Материал для практических заданий отобран из произведений художественной литературы, научных, публицистических и деловых текстов и при их выполнении учащиеся развивают творческие способно-

сти и овладевают навыками комплексного анализа текста, что важно для участников олимпиады.

Каждый учащийся школы, который входит в олимпийский резерв по русскому языку и литературе, получает в электронном виде данное учебное пособие для самостоятельного изучения теоретического материала, выполнения практических заданий. Результаты последних 2-3 лет подтверждают правильность выбранной стратегии подготовки учащихся к олимпиадам различного уровня.

В 2022-2023 учебном году команда олимпийцев по русскому языку и литературе показала следующие результаты: 8 призовых мест на уровне области, 3 призовых места на уровне республики. В 2023-2024 учебном году – 7 призовых мест на уровне области и 4 призовых места на республиканском этапе.

Если целенаправленно и систематически использовать возможности русского языка и литературы для формирования у обучающихся коммуникативной компетенции, то это позволит им значительно повысить качество знаний по русскому языку и литературе, адекватно, корректно выстраивать отношения со сверстниками и взрослыми, выражать свои чувства и представления о мире различными способами, свободно фантазировать и направлять творческие возможности на решение различных задач, в том числе коммуникативных.

Список использованных источников:

1. Бахтин М.М. Проблемы текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. <http://www.infoliolib.info/philol/bahtin/probltext.html>

2. Киселева Н.В. Прочитать. Понять. Применить. Всё, или почти всё, о читательской грамотности : методическое пособие / Н. В. Киселева. — Электрон. текстовые дан. (1,23 Mb). – Ярославль : ГАУ ДПО ЯО ИРО, 2023. — (Федеральные государственные образовательные стандарты).

http://www.iro.yar.ru/fileadmin/iro/kgd/2023/Izdaniya/2023-Metodicheskoe_posobie

3. Методические рекомендации по развитию грамотности чтения учащихся. Нур-Султан: филиал «Центр образовательных программ» АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2020.

https://forum.cep.nis.edu.kz/wp-content/uploads/2021/02/5-pisa_gramotnost-chteniya

4. Альменова Б.Т., Сейткожина Ш.К. Программа курса по выбору по русскому языку и литературе для учащихся 10-11 классов «Теория и практика анализа текста».

ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДЫҢ ЖОЛДАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ

*Тасанова Гульмира Мухаметжановна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Ы.Алтынсарин атындағы мамандандырылған
мектеп-гимназия-интернаты» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі*

XXI ғасыр – білім, ғылым, технологияның дамыған ғасыры. Жаһандану қарқын алып, адам ресурстары басты капиталға айналған уақытта құндылықтар да өзгеріп жатыр [1]. Сондай өзгерістердің бірі – бүгінгі балалар мен жастардың арасында кітап оқуға деген қызығушылықтың төмендеуі, жастардың кітапты ұялы телефон, гаджеттермен алмастыруы. Сандық кезеңнің дамыған уақытында сұраныстың өзгергеніне қарамастан, ел ертеңі болар жас ұрпақтың кітап оқуға деген көзқарасын өзгерту қажет. Жаңартылған білім беру мазмұнына сай қазақ тілі пәні әр оқушының бойына өмірге керекті, қоғамға араласуға қажетті тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын дамытады. Бұл дағдылар оқушының өмірде өзгемен емін-еркін қарым-қатынас жасауына; өзгелермен пікір алмасып, өз ойын еркін білдіре алуына; өз көзқарасын жүйелі де нақты жеткізуіне; кез келген ақпаратты тиімді қолдануына; түрлі ақпаратты құр оқып шықпай, сараптай, талдай отырып оқуына; оқығаны бойынша өзіндік қорытынды жасап, тың идеялар жасауға жол ашары сөзсіз. Осы төрт дағдының ішіндегі ең маңыздысы – оқылым дағдысы, себебі оқудың тиімді жолын меңгеріп, оқығаны бойынша анализ жасай алған адам ойын еркін айта да алады, сауатты жаза да алады. Жеке тұлға, дарынды шығармашылық тұлға қалыптастыру – білім мен тәрбие берудегі ең маңыздысы. Оқушыларды мәтіннің мағынасын түсінуге, мәтіндегі басты мәселеге назар аударуына үйрету керек пе? Қалай оқушылар үшін оқу сабақтарын қуанышқа айналдыруға болады? Әр мұғалім осы сұрақтар туралы ойлайды және әркім өз таңдаған әдістері арқылы мәселені шешуге тырысады. Ол үшін оқырманның оқылым дағдыларын жақсарту механизмдерін жетілдіріп, оқылым стратегияларын меңгертіп, оқу барысында тиімді қолдануға жолын аша білуіміз керек. Бүгінгі жаңа форматты мұғалімдердің алдында төменгі буын сынып оқушыларына «Оқылым дағдысын қалай қалыптастыруға болады?», «Қандай әдіс-тәсілдерді қолданған жөн?», «Оны қалай үйретеміз?», «Ол үшін не істеу керек?» деген сан сұрақтар

туындайды [1]. Ол үшін әр мұғалімнің өз іс-тәжірибиесінде оқушыны қызықтыра алатын, оның қабілетін арттыратын жағдай туғызу арқылы оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру болып табылады, сонымен қатар оқушылардың оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау дағдысы мен сөйлеу дағдыларын жетілдіру барысында өз бетінше білім алу жүзінде бірлесе әрекет ету керек деп ойлаймын.

Қазақ тілін оқыту барысында қазақ тілінің қыр-сырын, табиғатын таныта отырып, ертең өмірден өз орнын таба алатын, өзіне сенімді, нағыз ұлтжанды, парасатты ұрпақ тәрбиелеу үшін педагогиканың озық үлгілерін жаңашылдықпен пайдаланып, тәжірибені байыта түсу – бүгінгі таңның басты мәселесі.

Оқу сауаттылығы дегеніміз не? Сауаттылық – адамның өз ана тілінде дұрыс оқуы мен дұрыс жазу дағдыларын білу. Оқылым сауаттылығы – интеллектуалды даму технологиясы, мәдениетті қалыптастырудың қарым-қатынас дәнекері, өмір мәселелерін шешу құралы. Оқусыз даму, білім алу мүмкін емес. Функционалдық оқу – нақты бір тапсырманы орындау үшін немесе белгілі бір мәселені шешу үшін қажетті ақпаратты іздеу мақсатында оқу. Оқушы мәтіннен ақпаратты табуы және одан үзінді келтіре алуы мүмкін. Мұнда оны ақпаратты іздеуі, іріктеуі және жинақтау дағдылары бағаланады. Мәтінді түсіну үшін оқығанын өңдейді, мағлұматтарды кіріктіреді және түсіндіреді. Оқыған мәтінге ол жердегі ақпараттан тыс өз біліміне, мәтін идеялары мен мағынасына сүйене отырып өз ойымен еркін баға береді.

Оқу сауаттылығының әр деңгейіне сәйкес оқушы білігінің 7 нақты сипаттамасы:

1. Ең алдымен, оқушы қарапайым, қысқа мәтіндегі таныс ақпаратты таба біледі.

2. Автордың мәтіндегі басты идеясын мен тақырыбын анықтайды.

3. Мәтіндегі ақпарат пен мәтіннен тыс ақпарат арасында байланыс туғызып, оларды күнделікті өмірмен байланыстыра отыра салыстырып көреді.

4. Мәтіннің бірнеше бөлімдерінің арасындағы байланысты анықтап талдайды.

5. Мәтіннің бүтіндей мазмұныны сәйкес, тілдік бірліктерді түсінеді.

6. Мазмұны таныс емес, ұзын әрі күрделі мәтіндерді түсінеді және түсіндіреді.

7. Таныс емес тақырыпқа жазылған күрделі мәтінді сын тұрғысынан бағалай алады [2].

Оқу барысында мақсатқа жету үшін әр түрлі тәсілдерді қолдану (дауыстап, ішінен, сын тұрғысынан, түртіп алу, егжей-тегжейлі, таңдап, шолу жасап) оқу керек. Оқығанды түсіну үшін не істеу керек? Мәтіннен үйренген білімді көңілге тоқу үшін, оны ықыласпен, түсініп оқу керек [4].

Мәтінді түсініп оқуға көмектесетін әдіс-тәсілдер:

- Көз жүгіртіп оқу. Мәтіннің мазмұнын түсіну үшін алдымен тақырыбымен танысу керек. Мәтіннің көлеміне, пішініне қарап, баға беріп көру керек. Мәтіннің тақырыбын түсіну үшін, сөйлемдерге тұтастай көз жүгіртіп өту керек. Сұрақ туындататын сөйлемдерді толық оқығаны дұрыс.

- Қысқаша мазмұнын жазып оқу. Мәтінді оқымас бұрын сұрақтарды дайындап алу керек. Мысалы: Мәтіндегі кейіпкерлер кімдер? Оқиға қайда және қашан болды? Мәтіннің кіріспесі мен қорытынды бөлімінде қандай өзгерістер орын алды? Мәтінді бір абзацқа сыйдырып, төрт-бес сөйлеммен қысқаша мазмұнын жазып шығару керек.

- Түртіп оқу. Мәтінді дауыстап не ішінен оқу барысында маңызды деп ойлаған сөздердің, тіркестердің, мағлұматтардың астын сызып отыру керек. Мәтінді толық оқып шыққаннан кейін түртілген жерлер не оқығаныңызды еске салатын болады. Бұл мәтіннің негізгі ойын түсінуге көмектеседі.

- Болжам жасап оқу. Мәтіннің белгілі бір бөлігіне дейін оқып, «ары қарай не болуы мүмкін?» деп, оқығаны ары қарай өз ойыңызша жалғастырып көріңіз. Бұл сіздің мәтінге көңіл бөлуіңізді нығайтады.

- Сұрақ қойып оқу. Мәтінді оқығанда ойша немесе жазбаша сұрақ құрастыруға болады. Бұл мәтін бойынша емтиханда келетін сұрақтарды алдын ала болжап, дайындалу үшін өте тиімді. Құрастырған сұрақтарды достарыңызға қойып, топпен жұмыс жасасаңыз болады.

- Пікір алмасып оқу. Мәтінді әркім әртүрлі түсінуі мүмкін. Сол себепті бір-біріңізбен немесе топ-топпен пікір алмассаңыз, мәтіннен толық қорытынды шығара алатын боласыз. Басқалардың пікірін тыңдау мәтінді басқаша қырынан түсінуге мүмкіндік туғызады.

- Сын тұрғысынан оқу. Мәтінді оқығанда өзіңіздің келісіп-келіспейтін жерлеріңізді белгілеңіз және соған байланысты сұрақ-жауап іздеңіз. Мәтіннің авторы жазған пікірге қатысты өз жеке ойыңызды айтып жеткізгеніңіз – мәтінді өте жақсы түсінгеніңіз және оны ары қарай қалай қолдану керектігін білгеніңіз.

Оқу сауаттылығының негізі - мәтінмен жұмысты толық қалыптастыру болып табылады. Қазақ тілі сабақтары тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларының ерекшеліктері арқылы іске асады. Сондықтан

күнделікті сабақты дағдылар ерекшелігін ескеріп құру, оқу сауаттылығын арттыруда маңызды роль атқарады. Оқылымның мынадай ішкі дағдыларын әр сабақ барысында қолдануға болады. Бұл дағдыларды іске асыру үшін құрылатын тапсырмалардың да өз реті болуы тиіс. Мысалы, оқылымға арналған тапсырмалар құрылымы төмендегідей:

1. Оқылым алдындағы тапсырма: мәтіннің тақырыбын ашуға бағытталған жаттығуларды, сөздерді алдын-ала үйрету, мәтін мазмұнын болжауға байланысты сұрақтар қоюға бағытталған тапсырмалар.

2. Оқылым барысындағы тапсырма: әртүрлі оқылым дағдыларын дамытуға арналған жаттығулар (сұрақтар). Алғашқы тапсырмалар жалпы мәтіннің мазмұнын түсінуге бағытталса, ал кейінгі тапсырмалар нақты ақпаратты табуға бағытталуы тиіс.

3. Оқылымнан кейінгі тапсырма: мәтінде көтерілген мәселеге, ақпараттарға байланысты талқылау сұрақтарын қою. Мұндағы сұрақтар оқушылар үйренген жаңа сөздерді, мәтінде кездестірген сөздерді қолдана отырып, жауап бере алатындай боп ұйымдастырылуы қажет. Мысалы, бір оқиғаны сипаттап беру немесе оқиғаға баға беру. Сонымен қатар сұрақтар оқушылардың өмірлік тәжірибесімен де байланысып, өз көзқарастарын білдіруге мүмкіндік бере алатындай жасалуы керек.

Бүгінгі таңда қоғамның «кітап оқитын адамға» деген сұранысы жоғары. Біз, ұстаздар, балаға үлкен ақпарат әлеміне батып кетпеуге және ақпарат теңізінде жүзуші болуға және жаңа ақпарат ағындарын түсінуге дайын болуға және оларды дұрыс бағытта бағыттауды үйретуге дайын болуымыз қажет. Оқушылардың бойында оқылым дағдыларын дамыту үшін мәтінді түсініп оқуға көмектесетін әдіс-тәсілдер мен тапсырмаларды дұрыс құрастыруымыз керек. Сонда ғана оқылым дағдыларының ерекшеліктерін меңгерту арқылы оқушылардың оқу сауаттылығын арттыра аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ұстаз – өзгертуші тұлға. Педагогтердің санасын жаңғырту, әдістемелік ұсынымдамалары – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018.-87 б.

2. Ф.Оразбаева «Тілдік қатынас». Алматы «Сөздік-Словарь», 2005 ж.

3. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы, Нұр-Сұлтан, 2019 ж.

4. Шабжанова Салтанат «Оқылым дағдыларын қалыптастыру және дамытудың әдіснамасы мен тәжірибесі», Павлодар - 2015 ж.

5. Р.Л. Дәулетқалиева «Қазақ тілі сабағында оқушылардың оқу сауаттылығын дамыту» - Астана, 2017 ж.

АКТУАЛЬНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

*Алпысбаева Айнагуль Темирхановна,
заместитель директора по НМР, учитель географии
КГУ «Общеобразовательная школа №21
отдела образования г. Костаная»
Управления образования акимата Костанайской области*

В контексте перехода Республики Казахстан к стратегии обновления во всех секторах развития, особое внимание уделяется формированию личности, обладающей конкурентоспособностью, развитым экономическим мышлением, а также творческими способностями. Это необходимо для оперативного и гибкого реагирования на сложные жизненные ситуации. В Государственной программе образования РК до 2025 года основной упор делается не только на усвоение знаний, но и на развитие социальной и профессиональной компетентности — способности самостоятельно получать, анализировать и применять информацию в быстро меняющемся мире.

Проблемное обучение, как концепция, подразумевает создание учебных ситуаций, где учащиеся активно и самостоятельно решают задачи. Это позволяет им творчески осваивать профессиональные навыки и знания, развивая при этом свои мыслительные способности. Этот подход находит отклик в современной образовательной системе, предоставляя оптимальные условия для развития способностей учащихся.

Проблемное обучение давно привлекает внимание в психологической и педагогической науке. Многочисленные исследования подтверждают, что развитие творческого мышления учащихся возможно через применение проблемного обучения. Есть разные точки зрения на этот метод: одни рассматривают его как новый тип обучения, другие — как метод, а третьи — как принцип.

Технология проблемного обучения основана на создании учебных ситуаций, где ученики сами находят решения при поддержке учителя. Это способствует развитию их мыслительных навыков и творческого мышления. Цель проблемного обучения — не только усвоение знаний, но и формирование творческой личности, способной решать нестандартные задачи. Оно также побуждает к рефлексии, помогая учащимся осознать свою деятельность и взаимодействие с окружающим миром.

Современное общество требует от системы образования подготовки

выпускников, обладающих не только глубокими знаниями, но и способных применять их на практике, адаптироваться к изменяющимся условиям и решать нестандартные задачи. В этом контексте проблемное обучение становится особенно актуальным по нескольким причинам:

Во-первых, это развитие критического мышления. Проблемное обучение способствует развитию критического мышления, позволяя ученикам анализировать информацию, формулировать аргументы и принимать обоснованные решения.

Во-вторых, подготовка к реальной жизни. Реальные и гипотетические проблемы, рассматриваемые в рамках PBL, моделируют ситуации, с которыми учащиеся могут столкнуться в жизни, что способствует развитию практических навыков.

В-третьих, повышение мотивации. Активное участие в решении интересных и значимых проблем повышает мотивацию учащихся к обучению.

В-четвертых, формирование навыков XXI века. Среди ключевых навыков XXI века, таких как критическое мышление, креативность, сотрудничество и коммуникация, многие развиваются в процессе проблемного обучения.

В центре проблемного обучения — проблемные ситуации, которые возникают, когда мысль сталкивается с неизвестным или нестандартным. Этот метод обучения способствует усвоению знаний, развитию интеллекта и формированию всесторонне развитой личности.

Действия учителя	Действия ученика
1. Создаёт проблемную ситуацию	1. Осознаёт противоречия в изучаемом явлении.
2. Организует размышления над проблемой и её формулировкой.	2. Формулирует проблему
3. Организует поиск гипотезы – предположительного объяснения обнаруженных противоречий.	3. Выдвигает гипотезы, объясняющие явления.
4. Организует проверку гипотезы.	4. Проверяет гипотезы в эксперименте, решении задач, анализе и т.д.
5. Организует обобщение результатов и применение.	5. Анализирует результаты, делает выводы, применяет полученные знания.

Как у любой педагогической технологии, у проблемного обучения есть свои достоинства и недостатки.

Достоинства: развивает мыслительные способности учащихся, интерес к учению, творческие силы.

Недостатки: не всегда можно применять из-за характера изучаемого материала, неподготовленности учащихся, квалификации учителя; требует много времени, в силу чего проблемное обучение в полном виде используется нечасто.

Требования к проблемному обучению:

I. Проблема должна быть интересной. Для этого используются следующие приёмы:

- раскрытие значения учебного материала;
- периодическая демонстрация достигнутых успехов;
- создание и использование наглядных пособий и технических средств;
- кружковая исследовательская работа, демонстрирующая возможности применения знаний.

II. Решение проблемы должно вызывать определенную познавательную трудность, требующую активной мыслительной деятельности (анализ, сравнение, поиск причинно-следственных связей). Однако трудности, связанные с восстановлением в памяти ранее изученного материала или решением простейших задач, не являются проблемными.

Система общих методов обучения (предложенная М.Н. Скаткиным и И.Я. Лернером):

- объяснительно-иллюстративный метод;
- репродуктивный метод;
- метод проблемного изложения;
- частично-поисковый метод;
- исследовательский метод.

В педагогической науке существует шесть дидактических методов организации проблемного обучения, включающих три подхода к представлению материала учителем и три способа организации самостоятельной учебной деятельности учащихся:

1. Метод монологического изложения: учитель самостоятельно объясняет новые понятия и факты, представляя готовые выводы, но в контексте проблемной ситуации, чаще всего используя рассказы или лекции.

2. Методы рассуждающего изложения: при создании проблемной ситуации учитель анализирует фактический материал, делает выводы и обобщения.

3. Метод диалогического изложения: включает в себя диалог учителя с группой учащихся, основные формы которого могут быть поисковой беседой или рассказом.

4. Метод эвристических заданий: заключается в том, что учащиеся сами открывают новые законы или правила под руководством учителя, часто через комбинацию эвристических бесед и решения проблемных задач.

5. Метод исследовательских заданий: учителем организуются теоретические и практические исследовательские задания для учащихся, такие как ученические эксперименты или подготовка проектов.

6. Структура проблемного урока: определяет логику анализа урока и включает в себя актуализацию прежних знаний учащихся, усвоение новых знаний и навыков, а также формирование умений.

Данная структура отражает основные этапы учения и этапы организации современного урока. Поскольку показателем проблемности урока является наличие в его структуре этапов поисковой деятельности, то естественно, что они и представляют внутреннюю часть структуры проблемного урока.

Структура проблемного урока создает возможность управления самостоятельной учебной деятельностью ученика.

Основные причины непроблемного и проблемного обучения выявления при анализе многочисленных источников информации.

Отличительные характеристики непроблемного (объяснительно-иллюстративного, традиционного или сообщающего) и проблемного обучения:

Проблемное обучение направлено на развитие творческой стороны личности учащихся через решение проблем. Мнения авторов по ряду вопросов проблемного обучения сходятся по следующим пунктам:

- В отличие от традиционного обучения, в проблемном обучении осуществляется через поиск выхода из возникающей проблемной ситуации и решение проблемных задач.

- Роль учителя заключается в организации проблемных ситуаций и постановке проблемных задач.

- Учащийся приобретает новые знания, решая проблемные задачи, предложенные учителем.

- Мышление активизируется в проблемной ситуации.

Использование проблемного обучения в современной школе является актуальным и перспективным направлением, способствующим подготовке учащихся к жизни в динамичном и сложном мире.

Несмотря на существенные преимущества проблемного обучения, его целесообразно использовать лишь тогда, когда это обосновано характером учебного материала. Большинство ученых признают необходимость существования как проблемного, так и непоблемного обучения.

Однако на данном этапе не решен вопрос о соотношении или удельном весе двух подходов в общей системе обучения. Это соотношение может зависеть от того, позволяет ли содержание учебного материала проводить проблемное обучение и будет ли применение данного метода более эффективным, чем других подходов (В. Оконь). Оно может определяться как содержанием обучения и возможностями учебного материала, так и временем обучения.

Список использованных источников:

1. Государственная программа развития образования и науки РК на 2020-2025 годы. Астана МОН РК.
2. Махмутов М.И. Проблемное обучение: основные вопросы теории. – М.: Педагогика, 1995. - 368 с.
3. Брушлинский А. В. Психология мышления и проблемное обучение. — М.: «Знание», 2013. — 96 с.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М., Академия, 1997. - 343 с.
5. Оконь В. Основы проблемного обучения. М., 1986.-284 с.

БИЛЕТ В БУДУЩЕЕ: СИСТЕМА ПРОФИОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ (ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ)

*Атоварова Юлия Анатольевна,
заместитель директора по воспитательной работе,
учитель русского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа № 7 отдела образования
города Костаная» Управления образования
акимата Костанайской области*

Важной задачей для любого выпускника является выбор индивидуального образовательного-профессионального пути, ведь от верного решения зависит качество профессиональной и социальной жизни человека в дальнейшем. Для школы важно суметь помочь своим учащимся выбрать

такую профессию, где они смогут максимально реализовать себя и свой потенциал.

Целостная система, которая включает в себя просвещение, воспитание, изучение индивидуальных особенностей, проведение психодиагностики – это профессиональная ориентация. Можно выделить следующие аспекты, которые напрямую влияют на выбор выпускника: экономический, социальный, медико-физиологический и психолого-педагогический.

- Процесс управления выбором профессии молодого поколения в соответствии с потребностями всего общества и возможностями личности (изучение рынка труда) заключается в *экономическом аспекте*.
- Через *социальный аспект* реализуется формирование ценностных ориентации выпускников в профессиональном самоопределении, где делается уклон на изучении требований к квалификации работника той или иной профессии.
- *Медико-физиологический аспект* реализует следующие задачи: разработка критериев профессионального отбора в соответствии с состоянием здоровья, а также требований, которые предъявляет профессия к личности соискателя.
- С формированием общественно значимых мотивов выбора профессии и профессиональных интересов напрямую связан *педагогический аспект*.
- *Психологический аспект* нужен для изучения структуры личности, формирования профессиональной направленности (способность к осознанному верному выбору).

Для построения профориентационной системы в школе важно учитывать опыт внедрения различных моделей профессиональной ориентации обучающихся, не перечеркивая его и не противореча ему, а, наоборот, способствуя обогащению и систематизации этих подходов. Кроме того, необходимо, чтобы построение образовательно-профессиональной траектории учитывало индивидуальные особенности каждого ребенка, его интересы, возможности и способности, а также особенности его возраста и состояния здоровья, имеющиеся ограничения. При этом необходимо, чтобы доступ к информационным ресурсам по профессиональному самоопределению имели не только жители крупных городов Казахстана, но и обучающиеся из отдаленных и труднодоступных территорий, вне зависимости от их социального статуса и жизненного контекста.

Профориентация в школе реализуется через учебно-воспитательный процесс, внеурочную, внешкольную и кружковую работу с учащимися, план профориентационной работы на текущий учебный год.

Созданная в школе система работы с учащимися и родителями предусматривает начало профессионального самоопределения уже в 1 классе, что позволяет осуществлять комплексный подход к созданию развивающей среды для учащихся.

Профориентационная работа в нашей школе включает четыре этапа:

1 этап – начальная школа

2 этап – 5-7 классы

3 этап – 8-9 классы

4 этап – 10-11 классы

Для осуществления грамотной профориентационной работы в школе очень важна выстроенная и стабильно функционирующая структура, в которой задействован весь педагогический коллектив. Вопросы контроля профориентационной работы для дальнейшей корректировки плана рассматриваются на заседаниях педагогического совета, заседаниях творческой группы «Твой выбор», на совещаниях при директоре, отслеживаются через проведение кружков и секций, декадников по профориентации. Профориентационная работа строится по трем основным направлениям:

- информационно-методическое обеспечение;
- психолого-педагогическое сопровождение;
- практико-ориентированная работа с учащимися школы.

Информационно-методическое обеспечение может реализовываться через работу профильного кабинета, в котором еженедельно обновляется информация на сменном стенде «Куда пойти учиться», обновления странички школьного сайта «Профориентация», методические рекомендации классным руководителям «Азбука профессий», «Календарь профессий». Психолого-педагогическое сопровождение подразумевает совместную работу педагогического коллектива с психологом школы, в рамках которой для учащихся 9 и 11 классов проводятся диагностики, беседы и анкетирование, которые ориентированы на самоопределение учащихся в выборе дальнейшей профессии. Каждый выпускник должен понимать, что важно принять на себя ответственность и проявлять активную, субъектную позицию по отношению к себе, образовательному процессу, жизни в целом. Для формирования и поддержки этих качеств необходима специальная личностно-развивающая среда, где обучающиеся превращаются из объектов в субъекты образовательного процесса, на чем основано большинство прогрессивных образовательных подходов. Несмотря на ряд содержатель-

ных различий между этими подходами, их объединяет общее понимание актуальных задач современного образования: обеспечить человека инструментами для того, чтобы он:

- был готов действовать в ситуациях неопределенности и мог адаптироваться к изменениям;
- был способен видеть альтернативные возможности и самостоятельно совершать осознанный выбор;
- ориентировался на проявление креативности в поиске нестандартных решений появляющихся новых задач;
- умел ориентироваться в информационном потоке для достижения поставленных целей;
- сохранял и развивал осознанность и рефлексивность в отношении своего личного и профессионального развития;
- был в состоянии учитывать как свои собственные, индивидуальные ценности и потребности, так и ценности, потребности и особенности окружающих, а также признавал социальное многообразие и важность толерантного отношения к различиям.

Практико-ориентированная работа с учащимися школы включает в себя следующие формы работы с учащимися:

Встречи с людьми разных профессий. В рамках Дней открытых дверей в различных образовательных учреждениях. А также в рамках школьного проекта «Формула успеха».

Встречи учащихся со студентами ВУЗов и колледжей.

Ролевые игры. День самоуправления, во время которого ребята-старшеклассники получают возможность побывать в роли учителя, заместителя, директора школы. Данное мероприятие является традиционным и всегда получает положительные отзывы учащихся.

Проведение внеклассных мероприятий и классных часов на тему «Мир моих увлечений» (1-3 класс), «Все профессии важны» (4 класс); «Работа моих родителей» (4-5 класс), «Твой выбор» (6-8 класс), цикл классных часов «Путь к успеху» (9-11 кл.). Конкурс рисунков «Кем я хочу быть» среди уч-ся 1-4 классов, игра по станциям «Дорогами профессий» (5-8 кл.), конкурс творческих работ «Востребованные профессии моего региона» (9-11 кл.).

Экскурсии.

Сотрудничество с промышленными организациями города.

Летний оздоровительный лагерь. На базе летнего оздоровительного лагеря с дневным пребыванием детей ежегодно проходит Единый день профориентации.

Профориентационная работа не должна замыкаться в рамках плана. Она гораздо шире. Это и внеурочная деятельность, и дополнительное образование: разнообразные кружки и секции, действующие в школе, позволяют выявить способности, наклонности, таланты наших учащихся и помогают им в самоопределении и в выборе профессии.

Важным звеном в профориентации является работа с родителями. Родители обычно принимают активное участие в определении жизненных и профессиональных планов своих детей. Вместе с тем, вопросы выбора профессии и определения путей образования представляет трудную задачу как для самих обучающихся, так и их родителей (законных представителей). На родительских собраниях и классных часах в выпускных классах, во время индивидуальных консультаций классные руководители поднимают вопросы о важности правильного выбора дальнейшего образования детей с учетом требований современного рынка труда. Организуются встречи с представителями колледжей и ВУЗов. Ежегодно родители (законные представители) обучающихся 8-11 классов принимают участие в анкетировании с целью изучения профильных и профессиональных интересов.

Комплекс профориентационной работы включает в себя тесное сотрудничество с учреждениями высшего и среднего профессионального образования, а также с предприятиями города. План сотрудничества реализуется через такие формы работы как: экскурсии на предприятие, виртуальные экскурсии для родителей выпускников, профпробы «Один день на производстве», круглые столы «Школьная лаборатория успеха» (встреча с выпускниками школы, работающими на данном предприятии), квест-игры «Буду профи», спортивные соревнования.

Об успешности проводимой работы свидетельствует 100% трудоустройство выпускников школы по индивидуальным направлениям.

Важно помнить, что самое главное для подростков как бы они не стремились к самостоятельности – это ощущение участия и поддержки со стороны взрослого. Для детей важно, что по трудному пути взросления и самоопределения они идут не одни, что рядом находится взрослый, который в трудную минуту поддержит, поможет, укажет нужный путь.

Список использованных источников:

1. Захаров Н.Н. Профессиональная ориентация школьников [Текст] / Н.Н. Захаров. — М.: Педагогика, 1988. — 220 с.
2. Павлютенков Е.М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе [Текст] / Е.М. Павлютенков. — Владивосток: Дальневост. ун-т, 1990. — 172 с.

3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения [Текст] / Е.А. Климов. — Ростов н/Д.: Феникс, 1996. — 512 с.

4. Электронный ресурс Власова О.В. Профориентация по-новому, или Профминимум как инструмент достижения качества образования [Электронный ресурс] <https://nsportal.ru/shkola/obshchepedagogicheskie-tehnologii/library/2024/01/19/proforientatsiya-po-novomu-ili>

ФАСИЛИТАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК МЕХАНИЗМ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ПОВЕДЕНИЯ ЛИЧНОСТИ ОДАРЕННОГО ШКОЛЬНИКА

*Ахметова Мадина Самархановна,
заместитель директора
КГУ «Специализированная школа-лицей-интернат
информационных технологий «Озат»
Управления образования акимата Костанайской области*

В КГУ «Специализированная школа-лицей-интернат информационных технологий «Озат» Управления образования акимата Костанайской области метод проектов предполагает поисковую деятельность учащихся с обязательным выходом на конкретный значимый результат. Формирование исследовательских компетенций способствует профессиональной ориентации старшеклассников и их последующего профессионального самоопределения.

В школе успешно осуществлен переход от «знаниевого» к «компетентностному» подходу при определении целей научного проекта и представляет собой длительный и сложный процесс, который связан не только с отказом от привычных методических стереотипов планирования научной деятельности, но и с изменением взглядов на смысл школьного образования и на критерии оценки деятельности учителя. В сравнительной таблице приведены слова-ориентиры, которые характеризуют целевые установки двух подходов.

Таблица 1. Фактическое сравнение традиционного и компетентностного подходов

Традиционный «знаниевый» подход	Компетентностный подход
Знать	Научить формулировать цель

Научить работать с различными источниками	Научить выбирать источники знаний
Систематизировать	Научить систематизировать
Обобщать	Научить выявлять общее и особенное
Научить выполнять определенные действия (сформировать умения)	Научить выбирать способы решения задачи
Оценить	Сформировать критерии оценки, способность к независимой оценке
Проанализировать	Сформировать способность к самооценке

Результат проведенного мною интервью с учителями-предметниками и успешными учащимися старших классов показывает четко слаженную выработанную систему подготовки учащихся к успешному участию в научном обществе учащихся (далее НОУ). На индивидуальных занятиях личностно-ориентированного компонента, во внеклассной работе с учащимися активно применяется проектная методика с использованием информационно-коммуникационных технологий. Основой метода проектов является его практическая направленность на результат, который обязательно должен быть таким, чтобы его можно было увидеть, осмыслить, реально применить в практической деятельности. Зачастую для достижения необходимого результата требуется значительное количество времени, самостоятельная серьезная работа, научное консультирование, увлеченность, иногда долгосрочность, т.е. исследование в течение нескольких лет.

Самостоятельная работа учащихся тесно связана с выполнением общешкольного плана НОУ и проводится во внеучебное время. Большой объем и разнообразные формы НОУ учащихся обеспечивает планомерную и целенаправленную работу как учителей, так и учащихся. Результаты научных исследований учащихся находят свое логическое завершение в форме научных проектов на городских, областных, региональных республиканских и международных конференциях.

Содержание и формы работы научного общества учащихся:

- разработка проектов и тем исследований;
- систематическое посещение библиотек, архивов, музеев Костанайской области;
- участие в олимпиадах, конкурсах, турнирах, выставках;
- проведение семинаров, дискуссий, научно-практических конференций;

- выступления с докладами, сообщениями, творческими отчетами;
- встречи с учеными, интересными людьми;
- подготовка творческих работ и их публикация в сборниках.

Членами НОУ являются учащиеся 7-11-х классов, изъявившие желание активно участвовать в работе научного общества.

Учащиеся - исполнители ученической исследовательской работы имеют право:

- выбрать тему в соответствии со своими интересами;
- использовать для выполнения исследования материально-техническую и информационно-справочную базу образовательного учреждения;
- получать регулярную методическую и организационную помощь от руководителей и научных консультантов ученической исследовательской работы;
- свободно использовать собственные результаты исследовательской деятельности в соответствии с авторским правом;
- представлять результаты выполнения ученической исследовательской работы для получения зачета или оценки по соответствующему предмету.

Немаловажным фактом результативности учащихся в исследовательской деятельности является работа, которая проводится в трех направлениях.

Первое направление – индивидуальная работа, предусматривающая исследовательскую деятельность одного ученика и руководителя.

Второе направление – групповая работа. Она включает работу над совместным исследовательским проектом.

Третье направление – массовая работа. В ходе нее осуществлялась подготовка и предметных недель, школьных олимпиад, и научно-практических конференций, было организовано участие ребят в конкурсах и олимпиадах различных уровней.

Как результат, формами отчетности научно-исследовательской работы учащихся являются:

- 1) реферативные сообщения;
- 2) исследовательский реферат;
- 3) проектно-исследовательская работа;
- 4) доклад;
- 5) научный отчет;
- 6) научная статья;
- 7) компьютерные программы;

- 8) видеоматериалы;
- 9) приборы, макеты и др.

Учителями-предметниками осуществлена подготовка, которая позволяет работать над проектом в несколько этапов:

I этап – подготовительно-репродуктивный, включающий элемент вхождения в поисковую, научно-исследовательскую деятельность через систему олимпиад, конкурсов; включает в себя изучение истории и теории вопроса, постановку проблемы, определение темы исследования, формулирование цели деятельности, построение задач, определение методов исследования.

II этап – работа над проектом, включающий усложнённый элемент прохождения через организацию самостоятельных исследований, теоретические выводы, полученные на основе новых фактов и знаний, оформление результатов исследования.

III этап – исследовательский, экспериментальный, включающий ещё более усложнённый элемент прохождения учащегося через спецкурсы, творческие и научные лаборатории.

IV этап – творческий, продуктивно-деятельностный, включающий самый сложный элемент прохождения учащегося через систему НОУ, творческие познавательные игры, собственно научную, исследовательскую и экспериментальную работу, связанную с конструированием, моделированием, выдвижением научных гипотез и защитой своих идей.

Работа над проектом развивает интеллектуально-творческий потенциал старшеклассников посредством постановки творческих задач, решение которых требует поиска новых подходов, переработки, осмысления и обобщения информации на качественно новом уровне.

Критерии научно-исследовательской деятельности:

- 1) актуальность выбранного исследования;
- 2) качественный анализ состояния проблемы, отражающий степень знакомства автора современным состоянием проблемы;
- 3) умение использовать известные результаты и факты, знания сверх школьной программы;
- 4) владение автором специальным и научным аппаратом;
- 5) аргументированность собственного мнения, практическая и теоретическая значимость исследования;
- 6) четкость выводов, обобщающих исследований;
- 7) грамотность оформления и защиты результатов исследования;
- 8) умение презентовать и защитить научный проект, а также культура выступления.

Знания - основа жизни общества, важнейший фактор экономического роста и стратегический ресурс. В отличие от других ресурсов (например, нефти, газа) в процессе использования «знаниевый» ресурс не исчерпывается, а увеличивается. В своей профессиональной практике определила четыре «столпа образования»:

1. Учить учиться и пользоваться знаниями, т. е. получать образование в течение всей жизни, углубленно работать в своей области при достаточно широких знаниях. Я думаю, это первый путь для создания новой школы, где мы должны постоянно развиваться и не останавливаться на достигнутом.

2. Учиться делать дело, не только пользуясь стандартными навыками, но шире, научиться в рамках как формального, так и неформального социального опыта справляться с различными ситуациями и работать в команде. Второй путь – педагогам научиться справляться с различными ситуациями как на уроках, так и вне уроков.

3. Учиться жить вместе, развивая и понимая других людей и их стремление к независимости (выполняя совместные проекты и участвуя улаживать конфликты), укрепляя плюрализм, взаимопонимание и мир. Третий путь – научиться это делать вместе с учениками, тогда результат проделанной работы будет выше и сплотит коллектив.

4. Учиться «быть», то есть в большей степени развивать и совершенствовать свои личностные качества и способность действовать с большей независимостью, руководствуясь собственными убеждениями и личной ответственностью. Образование не должно игнорировать ни одного аспекта человеческого потенциала: памяти, разума, чувства прекрасного, физических возможностей и навыков общения. Четвертый путь – развивать личностные качества, а именно ученика и вести его к этим аспектам.

Проблема внедрения новых технологий доказала свою незаменимость в школе. Они являются одной из гарантий успешной модернизации учебного процесса, будучи мощным источником информации, самообразования. Сегодня сделан акцент на совершенствовании информационных технологий в образовании, в том числе на совершенствовании технических средств дистанционного обучения и контроля знаний. Появляется возможность существенно скорректировать классно-урочную систему, отказавшись, например, частично от домашних заданий и используя освободившееся время для разнообразной творческой деятельности учащихся.

В нашей школе проводится курс «Основы научного исследования» в 7-8 классах и рассчитан на 34 часов в год. Тогда как подготовка к творческому итоговому экзамену активно и усиленно продолжает осуществляться

ся во втором полугодии. В связи с этим возникла необходимость увеличить количество часов на преподавание курса для более качественной, системной и интегрированной работы учителей-предметников и преподавателей данного курса.

Хочу отметить, что учителя-предметники рекомендуют внести в учебный план старших классов коррективы для внесения курса «Основы научного исследования» в перечень обязательных предметов. Так как учащиеся 9-10 классов на данных занятиях могут заниматься теоретической и научной частью своего проекта: оформлять актуальность, цель и задачи научного проекта, гипотезу, строить логический план работы, искать и дополнять список литературы, дополнять теоретическую часть научного исследования, вносить коррективы в оформление работы, защиты и презентации после проведенных исследований. На занятиях же личностно-ориентированного компонента (далее ЛОК) научного руководителя и консультанта заниматься исследовательской, опытно-экспериментальной, практической составляющей своей работы: проводить опыты, эксперименты, интервью, анкетирование и другие методы исследования. Необходимо учесть специфику и направление научных работ учащихся, и в классах естественно-математического направления (далее ЕМН) назначить учителя математического цикла по преподаванию курса «Основы научного исследования» и в классах общественно-гуманитарного направления (далее ОГН) – аналогично.

С 2018 года в школе «Озат» внедрен институт тьюторства и экспертов. В роли экспертов и тьюторов различных проектов выступают учащиеся старших 10-11 классов, осуществляющие координацию деятельности учащихся: сбор и обработка материала по теме исследования, работа в библиотеках, архивах, музеях, работа с научной литературой в целях накопления материала по избранной теме, подбор необходимых методов исследования и средств изучения. Учащиеся-эксперты грамотно и планомерно координируют научную деятельность младших школьников 8-9 классов в правильном направлении, используя свой опыт научного исследования.

Результаты интервью с *учителями-предметниками* ОГН и ЕМН предметов. На вопрос «Какие возникают проблемы и трудности при написании научного проекта?» научные руководители дали следующие ответы:

- поиск новых идей с четко выраженной новизной;
- выбор и формулирование темы исследования;

- отсутствие необходимых средств для практической деятельности (химия);
- отсутствие самостоятельности у учащихся, полная зависимость от научного руководителя;
- отсутствие поддержки родителей (материальная и моральная);
- узкая сфера использования научного проекта ОГН предметов;
- отсутствие научных источников на казахском языке.

На вопрос «В чем заключается ваш секрет успеха научного проекта?» были даны ответы:

- высокая работоспособность, целеустремленность, полная самоотдача;
- системность, планомерность, контроль.

Вопрос «Каковы перспективы и планы на будущее?»:

- не сбавлять темпы, продолжать в том же духу работать на результат;
- создание специальной лаборатории (химия);
- расширять сферу изучения.

Было проведено интервью с *учащимися старших классов*. На вопрос «С какими проблемами и трудностями вы сталкиваетесь при написании научного проекта?» учащиеся дали следующие ответы:

- выбор эффективных методов и средств исследования;
- выбор действительно актуальной и проблемной темы;
- поиск научной достоверной информации;
- непонимание со стороны организаций (детей не воспринимают всерьез).

На вопрос «Как вы справляетесь с возникшими трудностями?» даны ответы:

- личностные волевые качества: усидчивость, настойчивость, терпение, сплоченность, взаимовыручка, целеустремленность, высокая мотивация, амбиции, находчивость;
- упорный труд;
- самообразование.

На вопрос «В чем заключается ваш секрет успеха научного проекта?» учащимися были даны ответы:

- необходимо быть экспертом в своей области;
- высокая работоспособность;
- выработанная культура выступления;
- ораторское мастерство.

Учитель выступает как организатор и создатель условий исследования, благодаря чему у ученика формируется внутренняя мотивация подходить к любой возникающей перед ним научной или жизненной пробле-

ме с исследовательской, творческой позиции. Существенным является вопрос выбора темы и проблемы исследования. Тема должна вытекать из сферы интересов ребенка, и при этом быть интересна и педагогу. При постановке проблемы исследования важно уделять внимание ее актуальности для конкретного человека в частности, чтобы толчок к исследованию шел «изнутри» ученика, иначе творческий процесс сведется к формальному проделыванию необходимых действий, что не даст необходимых результатов. Ученики, которые вовлечены в научную работу, как правило, показывают высокие результаты на олимпиадах, конференциях, предметных конкурсах. Школа создает условия, благоприятные для развития ребенка, формирования его готовности к продолжению обучения и успешной адаптации к быстро меняющемуся обществу.

Реализация метода проектов на практике привела к изменению позиции учителя. Из носителя готовых знаний он превратился в исследователя, организатора познавательной деятельности своих учеников. Для меня, очень важна результативность и внутренние изменения ребёнка, которые будут способствовать преобразованию его эмоционально-волевой сферы, и помогать ему в дальнейшем обучении.

Список использованных источников:

1. Подругина И.А., Ильичева И.В. Проектно-исследовательская деятельность: развитие одаренности//Московский педагогический государственный университет. – 2017 г. – №2. – С.115-121.

2. Савенков А.И. Одарённые дети в детском саду и школе. – М.: Академия, 2000. – 232 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА ИНТЕГРИРОВАННОМ УРОКЕ ХИМИИ И БИОЛОГИИ

*Вайсман Виктория Олеговна,
учитель химии*

*Кононцева Алёна Валерьевна,
учитель биологии*

*КГУ «Качарская общеобразовательная школа № 1 города Рудного»
Управления образования акимата Костанайской области*

В рамках масштабного городского экологического мероприятия «Меняй себя, а не планету!» г. Рудного учителями КГУ «Качарская общеобразовательная школа №1 отдела образования г.Рудного Вайсман Викторией Олеговной и Кононцевой Алёной Валерьевной проведён интегрированный урок «Моделирование некоторых глобальных экологических проблем и пути их решения».

Мероприятие проводилось в целях реализации Концепции развития дошкольного, среднего образования РК на 2023-2029 годы развития экологического образования, воспитания и интеграции экологической культуры в образовательный процесс.

Цель городского мероприятия: формирование основ экологической грамотности, культуры и ответственности у учащихся.

Задачи:

– развивать потребности использовать свои интеллектуальные и практические умения для улучшения экологического состояния окружающей среды;

– вовлечение учащихся в реализацию деятельности по сохранению природного окружения;

– объединение детей и взрослых для совместной деятельности.

На интегрированном уроке среди учащихся был проведен ряд опытов, нацеленных на более полное понимание актуальных экологических проблем, а также на формирование основ экологической грамотности, культуры и ответственности у учащихся.

Нами разработано и использовано в рамках урока несколько заданий, которые направлены на развитие функциональной грамотности, в частности на формирование экологической культуры.

В основе их разработки лежит необходимость межпредметной интеграции: выполнение двух видов моделирования – химического и биологического, которые в совокупности дадут полное представление о влиянии

определенной экологической проблемы на окружающую среду и человека [2, стр. 8].

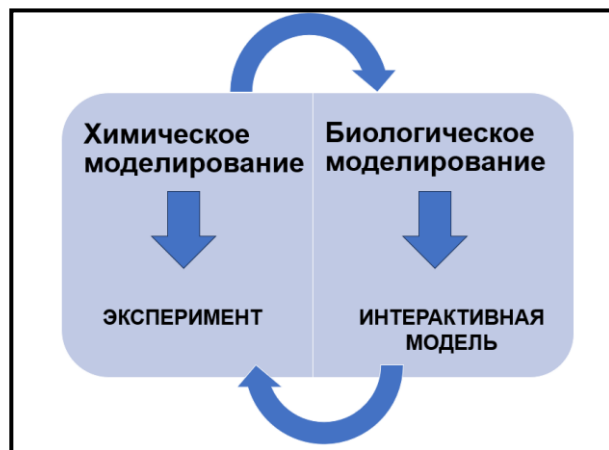

Схема 1. Взаимосвязь химического и биологического моделирования для развития межпредметных компетенций

Учащиеся были разделены на 2 группы “Биологи” и “Химики”. Для каждой из групп была определена чёткая цель, которую им было необходимо выполнить во время урока.

Группа “Химики” отвечала за непосредственное проведение нижеприведённых опытов, создание модели той или иной экологической проблемы с помощью предоставленных лабораторных инструментов, и объяснение хода и результатов проведения опыта.

Группе “Биологи” на основе полученных в итоге опытов результатов было необходимо с помощью наглядных материалов сформулировать гипотезы о влиянии данных экологических проблем на окружающую среду и здоровье человека.

В ходе урока были проведены 3 химических опыта, представляющих своеобразную модель следующих глобальных экологических проблем:

- кислотные дожди;
- парниковый эффект;
- загрязнение мирового океана нефтью.

1. Кислотные дожди.

Кислотный дождь - все виды метеорологических осадков - снег, дождь, град, туман, дождь со снегом, изморозь, - при которых наблюдается понижение водородного показателя (рН) дождевых осадков из-за загрязнений воздуха кислотными оксидами, обычно оксидами серы и оксидами водорода.

Отрицательное влияние кислотных дождей на окружающую среду является более очевидным фактом по сравнению следующим опытом, одна-

ко данное явление с точки зрения химии вызывает у учащихся гораздо больше вопросов. Откуда берётся кислота? Что это за кислота? Какой уровень Ph у этой кислоты? На эти и многие другие вопросы, предстояло ответить группе “Химики”.

После проведения двух вышеперечисленных опытов, учащиеся смогли сделать ряд выводов:

- для решения и изучения глобальных задач недостаточно одной группы специалистов, подобная деятельность требует наличия нескольких групп специалистов в своей области, а также плотного взаимодействия между ними;

- в подобных глобальных исследованиях нет универсальных специалистов, во время одних задач требуется активная работа химиков для объяснения сложных химических реакций, в других требуется более подробное изучение влияния химических реакций на окружающую среду, работа биологов. Данный вывод может быть транслирован в большинство других областей наук, например, теоретическая и экспериментальная физика.

Рисунок 1. Модель кислотных дождей. Эксперимент горения серы и образования слабой сернистой кислоты.

Характеристика частей задания и критерии оценивания на примере данного эксперимента приведены в таблице

Таблица 1 – Характеристика задания и критерии оценивания

Параметр	Часть 1	Часть 2
Содержательная	Экология, глобальные проблемы	

область оценки				
Компетентностная область оценки	Научное объяснение явлений			
Контекст	Местный/национальный, здоровье			
Уровень сложности	Средний, возраст учащихся 16–17 лет, 9–10 класс			
Формат ответа, уровень	Свободный ответ, высокий			
Объект проверки	Применять соответствующие естественнонаучные знания			
Тип знания	Содержательное			
Система оценивания	Балл	Содержание критерия	Балл	Содержание критерия
	1	Называют правила ТБ, необходимые при выполнении эксперимента	3	Создают интерактивную модель с описанием влияния кислотного дождя на окружающую среду и человека
	1	Выполнение эксперимента по инструктивной карте		
	1			
	1	Определение среды раствора по изменению окраски индикатора		
	1	Записывают необходимые уравнения реакций $S + O_2 \rightarrow SO_2$ $SO_2 + H_2O \rightleftharpoons H_2SO_3$		
	0	Другие ответы	0	Другие ответы
Общий балл	4		3	

1. Парниковый эффект.

Парниковый эффект — повышение температуры нижних слоёв атмосферы планеты по сравнению с эффективной температурой, то есть температурой теплового излучения планеты, наблюдаемого из космоса.

В результате данного опыта учащиеся наглядно увидели повышение температуры в созданной ими модели. Парниковый эффект является одной из наиболее понятных в химико-физическом плане экологических проблем, непосредственной сложностью является понимание влияния парникового эффекта на окружающую среду и здоровье человека, поэтому перед группой “Биологи” стояла особо сложная задача. После проведения опыта учащиеся вынесли свои гипотезы о возможном влиянии повышения температуры на окружающую среду.

Рисунок 2. Модель парникового эффекта. Эксперимент горения пластмассы в вытяжном шкафу.

2. Загрязнение мирового океана нефтью.

Данный опыт необходим не только для объяснения учащимся опасности взаимодействия нефти с водами мирового океана, но и для того, чтобы показать огромные объёмы нефти, которые люди используют повсеместно, начиная от бензина и заканчивая шампунем для волос. В своей основе данная проблема проста и понятна, взаимодействие жира и воды, однако человечество до сих пор в полной мере не осознаёт ужасающие последствия взаимодействия чистой нефти с животным миром. В ходе эксперимента учащиеся увидели, как нефть взаимодействует с пером птицы и сколько сил требуется для очищения всего одного пера.

В дополнение к данному опыту, учащимся был предоставлен набор из нескольких пар ежедневно используемых в быту продуктов. Детское мыло и шампунь; аэрозольный освежитель воздуха и масляный диффузор; коммерческий парфюм и масляные духи; и т.д. То есть в школе должны быть сформированы компетенции, дающие возможность использовать накоп-

ленные знания, умения и навыки для решения общего круга нестандартных задач, в том числе максимально приближенных к жизни [1 стр 10].

Рисунок 3. Модель загрязнения мирового океана нефтью. Эксперимент с пером птицы.

Перед учениками была поставлена задача по изучению состава данных вещей и объяснению преимуществ экологически чистых продуктов, на основе полученных в ходе вышеперечисленных опытов знаний

Целью данного этапа являлось научить учащихся отличать экологически чистые продукты от продуктов вредных для окружающей среды, и научить детей разбираться в основных компонентах продуктов бытового потребления и их источников возникновения, например, нефтепродукты.

Рисунок 4. Подбор альтернативных пар 1.

Рисунок 5. Подбор альтернативных пар 2.

Рисунок 6. Разливы нефти

У каждой из групп были свои инструменты по достижению цели. Группе “Химики” были предоставлены как типичное для лабораторных условий оборудование, так и особые предметы для достижения поставленной цели. Группа “Биологи” представляла свои выводы и гипотезы на общее обозрение с помощью онлайн инструмента для графического дизайна “CANVA”, в итоге работы с которым, учащиеся научились выра-

жать и представлять свои выводы с помощью понятных, а также грамотно структурированных графических слайдов и анимаций.

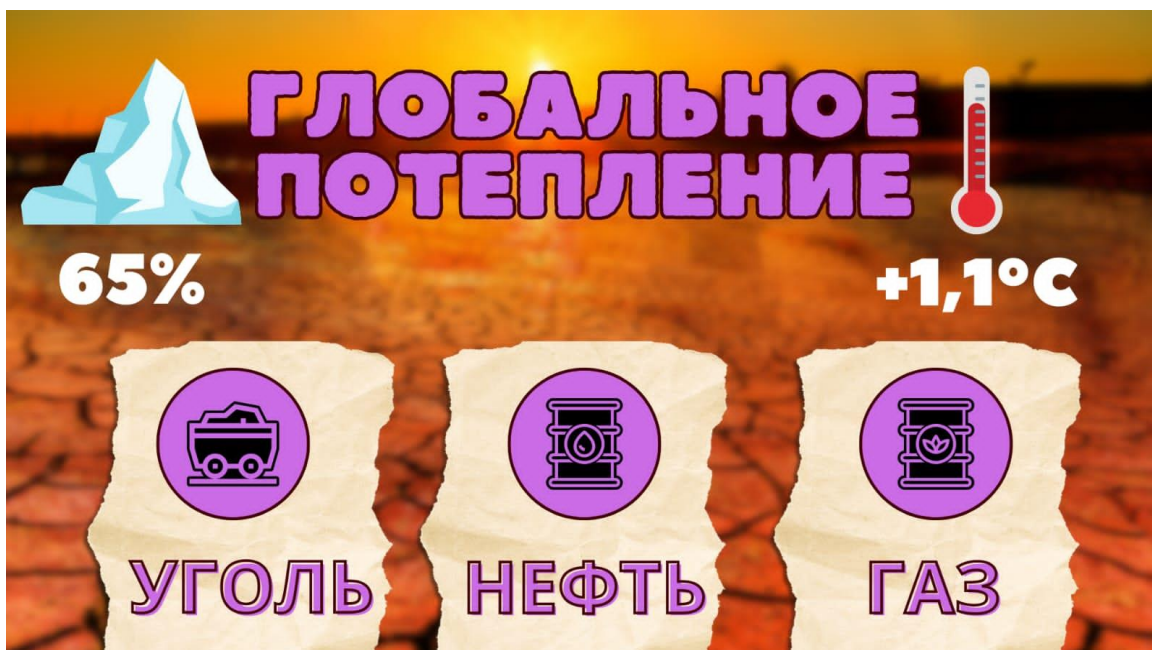

Рисунок 7. Глобальное потепление 1.

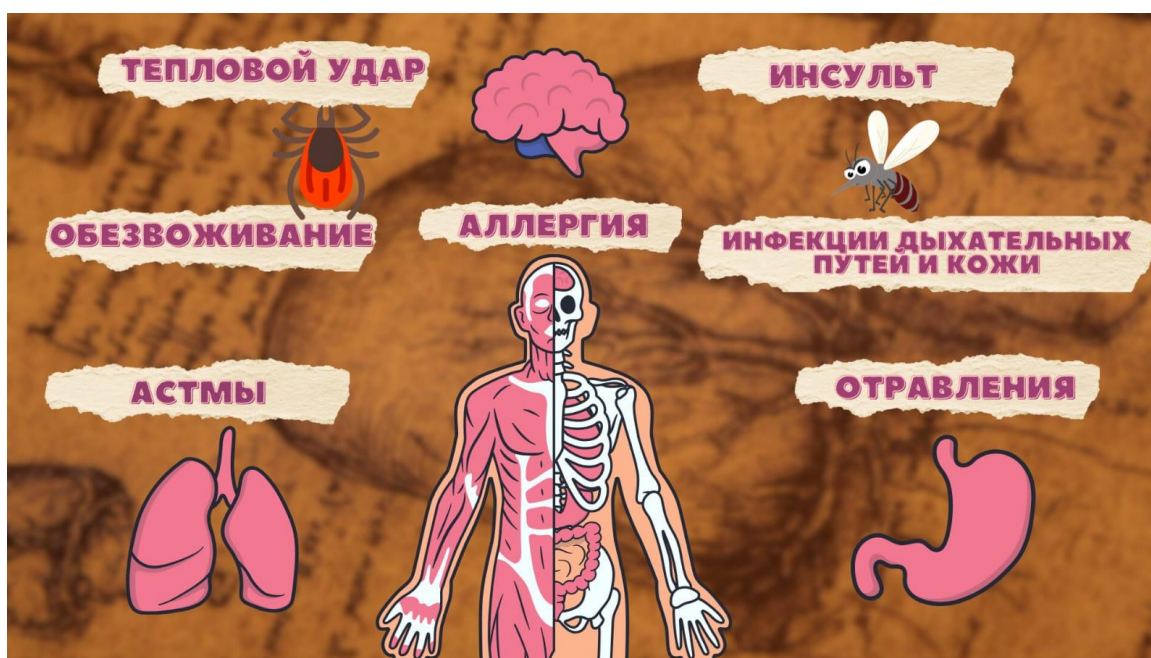

Рисунок 8. Глобальное потепление 2.

Рисунок 9. Кислотные дожди

Рисунок 10. Защита биологической модели, созданной в программе CANVA

Помимо теоретических знаний в итоге работы, учащиеся приобрели важные для повседневной жизни функциональные навыки:

1. работа в команде;
2. разделение специалистов согласно поставленной задаче;
3. доказательство тех или иных рассуждений опытным путём;
4. создание моделей определенных природных явлений;
5. работа с графическим дизайном;
6. умение разобраться в составе некоторых химических продуктов бытового потребления.

Наблюдение за участниками в рамках занятий показывает, что большинство из них с большим интересом и вниманием выполняют задания, связанные с проведением эксперимента и моделирования.

Несколько человек по итогам выполнения работ проявили желание выполнять проектные работы.

Список использованных источников:

1. Ильясов Д.Ф. Формирование функциональной грамотности учащихся. Развитие креативного мышления : учебное пособие для педагогических работников общеобразовательных организаций / Д.Ф. Ильясов, Е.А. Селиванова, А.А. Севрюкова [и др.]. – Челябинск : ЧИППКРО, 2022. – 160 с. – ISBN 978-5-503-00454-0. Стр 10

2. Актуальные проблемы математики и естественных наук : материалы X Международной научно-практической конференции, посвященной 75-летию доцента Р.А. Акбердина. – Сургут: СГПУ, 2022. – С.105–108. – ISBN: 978-601-223-510-4. Сутягин А.А. [Достижение метапредметных результатов при реализации внеурочной деятельности по химии](#) / А.А. Сутягин, В.О. Вайсман //

ТӨЛЕ БИДІҢ НАҚЫЛ СӨЗДЕРІ МЕН МАҚАЛ- МӘТЕЛДЕРДІҢ БАЙЛАНЫСЫН САЛЫСТЫРЫП ТАЛДАУ

*Камалова Гулжанат Мирашовна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Озат» мамандандырылған ақпараттық
технологиялар мектеп-лицей-интернаты» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі*

Тақырыптың өзектілігі қазіргі жас буын кітап оқуға қызықпайды, нақыл сөздерді тауып оқымайды. Жастардың оқуға деген көзқарасын жағымды бағытқа өзгертуге, қызығушылықтарын арттыруға мүмкіндік көп. Азалия мен Айару «Tole play» және «Домино» үстел дидактикалық ойынды құрастырды.

Ойынның мақсаты: Төле бидің нақыл сөздерін жинақтау, мақал - мәтелдермен үндестігін дәледеу, ортақ ой мен мағынасы табу, жас ұрпаққа нақыл сөздерін насихаттау.

Аталған мақсатымызға жету үшін алдымызға мынадай міндеттерді қойдық:

1. нақыл сөздерін тақырып бойынша жинақтау;
2. нақыл сөздердің мақал – мәтелдермен ортақ ойын анықтау;
3. жанрлық стилін сақтап, нақыл сөз шығару;

4. тақырыптық нақыл сөздерді топтастырып, көмекші құрал жасау.

Зерттеу әдістері: іздену, жинақтау, салыстыру, зерттеу, топтастыру, талқылау, сауалнама жүргізу.

Жұмыс нәтижесі: «Tole play» дидактикалық материал әдістемесі шықты. Төле «Tole play» және «Домино» үстел дидактикалық ойыны шығарылды. Қостанай «Тобыл тынысы» телеарнасына бардық.

Қазақ халқы сөзге тоқтаған халық. Яғни, «сөз қадірі өз қадірім», - деп түсінген бабаларымыз бір ауыз сөзбен дауды тоқтатып, бетін қайтарған. Елдің басына қиын-қыстау заман орнағанда би-шешендеріміз елі үшін, елдің бірлігін нығайтуға зор үлес қосқан. Сондай би-шешендеріміздің бірі -Төле би бабамыз. Төле би даналығы – биік даналық. Өткенін таныған ұрпақ қана болашақ терезесін еркін қағары сөзсіз [1].

Төле бидің даналығы, нақыл сөздері (афоризмдері) ел арасында кеңінен таралғаны белгілі. Дегенмен, оқушылар нақыл сөздерді оқу, мақал-мәтелдерді жаттауға деген қызығушылықтары аз. Сол нақыл сөздерді жаттауға, оқуға қызықтыру үшін 7 сынып оқушылары Қаби Азалия мен Сейдалы Айару ғылыми жоба зерттеу жұмысын жазған болатын.

Оқушылар көптеген тың ойларды ортаға салды. Кітапханаларға барып, ғаламтор желісінен ақпараттарды жинастырды.

Төле бидің нақыл сөздерін бөлімдерге бөлді:

Даналық, шешендік сөздер туралы;

Адамның қасиеттері, адалдық туралы;

Еңбек, кәсіп туралы;

Ағайын-туыс, бауыр туралы;

Ар - ождан, ұят туралы [4].

Оқушыларым Төле бидің нақыл сөздерін оқығандығын айтып, әсерлерімен бөлісіп отырды. Азалия «Төле би нақыл сөздерінен тілінің өткірлігін, шешендігін ерекше байқадым» десе, Айару «Төле би нақыл сөздері көркем сөзбен берілген және тәрбиелігі зор екендігін білдім», - деп өз ойларымен бөлісе келе, біз осы тақырыпта ғылыми жоба жазуды бастадық.

Төле бидің нақыл сөздерін жинастыра келе, оқушылар нақыл сөздердің мағынасына, ортақ тақырыптарына сай келетін мақал - мәтелдерді кестеге топтастырды. Екі оқушы нақыл сөздер мен мақал-мәтелдердің мағынасына сәйкес өздері де шығармашылық жұмыспен айналысты. Оқушылар Төле бидің нақыл сөздеріне және тақырыпқа сай мақал-мәтелдерінің мағынасына қарай өздері де нақыл сөздер шығарып жазды.

Нақыл сөздері мен мақал - мәтелдердің үндестігі. Кесте №1

Нақыл сөздер	Ұқсас мақал-мәтелдер	Ортақ мағынасы, негізгі ойы	Оқушылардың жанрлық стилді сақтап шығарған нақыл сөздері
Біліп айтқан сөзге құн жетпейді, тауып айтқан сөзге шын жетпейді.	Білмесең үндеме, білгенді күндеме.	Сөздің қадір-қасиетін танытып көпшілікке ой салу.	Бір сөзді мың қайталама, қайталасаң мәнді қайтала. Шын айтқан сөз бағалы.
Өзің білмесең, білгендерден үйрен, үйренгеннен ештеңең кетпейді.	Өз білмегеніңді кісіден сұра, үлкен жоқ болса кісіден сұра.	Өз тілін, әдебиетін білмеген, қадірлемеген адам толық мәнді интеллигент емес деуге болады деген мағынада.	Білмесең басқадан үйрен, көрсетсе үйреніп ал бірден.
Халқыңа адал бол, жайыңа қатал бол, досыңа адал бол!	Жақсыны халық мақтар, жаманды халық даттар.	Өзінді ғана ойламай ел, халқыңды ойлай біл.	Өз досыңды бағала, бағалай біл, халқыңды, әділетсіз іске қатал бол. Адал болсаң досыңа, Қиындықта қол созар.
Қарап отырма, бір нәрсеге жарап отыр.	Еңбексіз өмір-сөнген көмір; Еңбек ептілікті сүйеді.	Жалқау болмау, уақытты босқа өткізбеу бір нәрсемен айналысу керектігін айтады.	Бір іспен айналыс, қарап отырып жаратып отыр, бір нәрсені қаратып отыр.
Кәсіп болмай, нәсіп болмас	Еңбексіз өнбек жоқ.	Бірдеңе істеп бастамасаң, ол зат сол күйінде	Еңбек етсең егер сен қанағатты

		қалатындығын айтады.	үйренсең. Еңбек түбі - береке Еңбек етші, ерінбе
Жас адамға басты кесір - еріншектік, ортаншы кесір-ұйқышылдық, кенже кесір-тілазарлық, кежірлік.	Ауру қалса да, әдет қалмайды. Жақсыдан – шарапат. жаманнан – кесапат. Жамандық пайда етпейді, жақсылық зая кетпейді.	Адам баласының жауы– еріншектік, ұйқысыздық екенін айта отырып, жалқау болмауға шақырады.	Әдет қалып барады, жаман қасиет озып барады.
Бір үйдің баласы болма, көп үйдің санасы бол!	Атаңның баласы болма, адамның баласы бол.	Өз отбасыңның ғана баласы болма, барлық қазақ елінің тәрбиелі баласы бол деген мағынада айтып отыр.	Өз үйіңнің баласы болма, көпшіліктің панасы бол.
Басшысы болмаса, ел – жетім, Ұқпасқа айтқан сөз – жетім...	Басшысы жоқ ел жетім, тыңдаусыз сөз жетім.	Әр елді басқаратын басшысы болмаса, жетім баладай отбасы жоқ күйде болады, басшының айтқан сөзін елейтін халқы да болмас.	Ел билеушісі болмаса – елің жетім, сөзді тыңдар халқың жоқ – сөз жетім.
Досыңа өтірік айтпа - сенімің кетер. Дұшпанға сырыңды айтпа - түбіңе жетер.	Достан сырыңды жа-сырма, дұшпанды ба-сыңнан асыр-ма.	Досыңа ешқашан өтірік айтпа, ал дұшпаныңнан сақ бол, сырыңды көп аша берме.	Досыңа өтірік айтсаң араларың бұзылар - дұшпаныңа сырыңды айтсаң – түбінде жауың

			болар.
Тұзаққа түскен бұлбұлдан, еркін жүрген торғай артық.	Құсқа алтын тордан қу бұтақ қымбат.	Мағынасын былай түсінуге болады. Яғни егер бұлбұл тұзаққа түссе, ән айта алмай қалады және орман тамаша болып тұрмайды. Егер торғай еркін жүрсе, ағаштардағы құрттарды жейді.	Құс талда көп қонақтаса, оққа ұшар, аз қонақтаса еркін жүрер.

Жоғарыдағы көрсетілген кестені іс-тәжірибемен ұштастырып, 9 сыныпта қазақ әдебиеті сабағында оқушыларға тапсырма ретінде ұсынып көрдім. Оқушылар ұсынылған нақыл сөзді оқып тақырыбын анықтап, соның мағынасына сай мақал – мәтелдерді жазды.

Нақыл сөздер	Мақал-мәтелмен үндестігі	Ортақ мағынасы мен тақырыбы
Қарап отырма, бір нәрсеге жарап отыр.	Қарап отырма, бір нәрсеге жарап отыр.	
Кәсіп болмай нәсіп болмас	Кәсіп болмай нәсіп болмас.	Қазақтарда: Еңбек - біздің қанымымыз. Еңбегіңіз арқылы өзіңізді бақытқа жеткізіңіз.

Кесте №2. Тұжырым кестесі.

Нақыл сөздер	Ұқсас мақал-мәтелдер	Ортақ мағынасы, негізгі ойы	Жанрлық стилін сақтап, нақыл сөз жазыңыз
Біліп айтқан сөзге құн жетпейді, тауып айтқан сөзге шын жетпейді.			

Өзің білмесең, білгендерден үйрен. Үйренгеннен ештеңең кетпейді.			
--	--	--	--

Сонымен қатар Азалия мен Айару «Tole play» дидактикалық ойыны мен «Домино» үстел ойынын құрастырды. Бұл дидактикалық ойынды практика жүзінде де 9 сынып оқушыларымен жүргізіп көрді. Дидактикалық ойын өте сәтті өтті. Нәтижесінде оқушылар нақыл сөздер мен мақал-мәтелдерді дауыстап оқи отырып ойнады.

«Tole play» дидактикалық ойыны

«Домино» үстел ойыны

2024 жылдың 12 сәуір күні Қостанай «Тобыл тынысы» телеарнасына Қаби Азалия мен жетекшісі Камалова Гулжанат тікелей эфирге шақырылды.

Сөзімді қорытындылай келсем, Төле би болашақ ұрпаққа аталы сөз үлгі, өсиет, нақыл сөздер қалдырған. Төле би нақыл сөздері арқылы жастарды алауыздықтан аулақ болуға, еңбекті құрметтеуге, достың қадірін білуге бейімдейді [1].

Осы нақыл сөздері дүниетанымдық, тәлім-тәрбиелік мәні зор ұлттық педагогикамыз болады. Төле бидің нақыл сөздері жалпы адамзаттық тәрбие ұлағаттарына үлкен үлес қосады. Дана Төле бидің нақыл сөздерін жас ұрпаққа үйретуші біз ұстаздар қауымы үздіксіз жұмыс жасауымыз керекпіз. Өйткені, ол - этностық тәлім-тәрбиенің алатын бастауы болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тоқтабай А. Төле би туралы тың деректер // Егемен Қазақстан. – 2003. – 31 желтоқсан.
2. Б.Керімбекова, Ж.Мұқанова Қазақ әдебиеті 9 сынып - Алматы «Мектеп» -2019 ж. «Қазақ билері» 33-38 бет.
3. Төле би Әлібекұлы шешендік сөздері - Жаңалықтар (oinet.kz).
4. «Адамның екі көзінің, екі қасының қайсысы кем?»: Төле бидің нақыл сөздері (massaget.kz).

ИНТЕРАКТИВЫ И ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

*Куренова Назгуль Клышбаевна,
учитель математики
КГУ «Гимназия имени А.М. Горького
отдела образования города Костаная»
Управления образования акимата
Костанайской области*

Интерактив в переводе означает «взаимодействие», в нашем случае это взаимодействия: учитель - ученик, ученик – ученик.

Зачем нужны интерактивы? Особенность интерактивов в том, что они, создавая эффект максимального погружения, позволяют учащимся стать полноценным участником процесса обучения, дают возможность активно участвовать в образовательном процессе и облегчить процесс запоминания новой информации.

Применяя интерактивы на своих уроках в гимназии, могу смело сказать, что данный метод помогает ребятам еще больше раскрыть свой потенциал, позволяет свободно высказывать свою точку зрения и анализировать свои решения, получать обратную связь не только от меня, но и от своих одноклассников, принимать самостоятельные решения. На мой взгляд, интерактивные иллюстрации и визуализация являются одними из самых полезных инструментов для преподавания математики. Они помогают учащимся лучше понимать математические понятия и принципы, что позволяет им более эффективно изучать эту дисциплину. На практике было заметно, что это выражается в том, что учащиеся могут наглядно видеть, как они применяют принципы и формулы математики к практическим задачам. Таким образом, использование интерактивов на уроках математики очень полезно и может быть использовано для разных целей: с помощью них можно иллюстрировать алгоритмы решения математических задач, проверять понимание учащимися определенных тем и многое другое [1].

При использовании интерактивных методов роль учителя резко меняется, перестаёт быть центральной, он лишь регулирует процесс и занимается его общей организацией, готовит заранее необходимые задания и формулирует вопросы или темы для обсуждения в группах, даёт консультации, контролирует время и порядок выполнения намеченного плана. Организация интерактивного обучения я осуществляю на любом этапе

изучения темы, в зависимости от содержания учебного материала и уровня подготовки класса [2]. Приведу примеры из своей практики.

1. Так в начале урока математики, например, рекомендуется проводить разминку в виде устного счёта, которая имеет целью привлечь или сконцентрировать внимание учащихся к теме урока. Разминкой может служить любое интересное упражнение или игра. На доске записано равенство на тему «Действия с десятичными дробями», в зависимости от того верное оно или нет ребята выполняют какое-то движение, например, хлопают в ладоши или поднимают руки вверх и тому подобное. Ученики решают задание, находят правильный ответ и выполняют действие. Такой интерактивный устный счёт служит хорошей мотивацией для дальнейшего изучения темы.

2. Синквейн. Составление синквейна требует от ученика в кратких выражениях резюмировать учебный материал, информацию, что позволяет рефлексировать по какому-либо поводу, и возможно на уроках по любому предмету. При первом применении, данный метод гимназистам дался с трудом, лишь на последующих занятиях они уловили суть данного интерактива [3].

Синквейн, составленный учащимися 5 класса на уроках повторения.

Задача.

Сложная, текстовая.

Сравнивает, анализирует, утверждает.

Решать задачи интересно

Ответ.

Дробь

Обыкновенная, десятичная

Делить, умножать, вычитать

Помогает решать

Число

В ходе работы по данной методике учащиеся не только углубляют свои знания по заданной теме, но и совершенствуют умения работать самостоятельно с дополнительными источниками информации.

В процессе мероприятия бывают ситуации, когда не всегда задействованы все ребята, возможно есть ребята, которые мало активны по своей природе и не всегда принимают участие. Случаются ситуации, когда необходимо поднять настроение и взбодрить публику в зале и для этого необходимо использовать интерактивы, которые повысят работоспособность, разрядят эмоциональную обстановку. В зависимости в какой момент необходимо ввести тот или иной интерактив и какую он должен ре-

шить задачу. Если активность введена в начале мероприятия, то она способна увеличить внимание. Есть интерактив, который способен лучше познакомить ребят, сплотить коллектив. Или, наоборот помогает разрядить атмосферу [4].

3. Игра «Пазл». Данную детскую игру по сбору картинок наверняка знают все. Ученикам 5 класса предлагалось потренироваться в составлении формул по уже известным правилам. Моделирование формул происходило в парах. Был выдан конверт карточками, с буквами латинского алфавита, числами и знаками арифметических действий. А также задания, какие формулы надо составить.

- ✓ Составьте формулу периметра прямоугольника.
 - ✓ Составьте формулу периметра квадрата.
 - ✓ Составьте формулу периметра треугольника.
 - ✓ Выразите сторону квадрата через его периметр. Составьте формулу площади прямоугольника.
 - ✓ Выразите сторону прямоугольника через площадь и другую сторону.
- Данный метод способствует формированию внимания, сосредоточенности, умения собирать и анализировать полученную информацию.

4. Игра «Соревнование художников».

Тема: «Прямоугольная система координат на плоскости» (6 класс).

Ребятам необходимо было отметить на координатной плоскости каждую точку, координаты которых записаны на доске и соединить с предыдущим отрезком. Результатом является определенный рисунок. Эта игра проводилась и с обратным заданием: нарисовать самим любой рисунок на тему: «Животные Казахстана», имеющий конфигурацию ломаной и записать координаты вершин.

Гимназистам очень понравилось данный вид интерактива. Подобные задания увлекают детей, интересуют, и многие сами затем с удовольствием составляют рисунки по координатам.

5. Метод проектов

Ученики объединяются в небольшие группы и разрабатывают решение задачи практического характера или схему проведения эксперимента.

Например, тема урока «Буквенные выражения» 6 класс.

Урок проводился накануне Нового года. Используя заданный каталог любимых конфет нашей родной кондитерской фабрики «Баян - Сулу» нужно было составить свой подарочный кулек.

1) Из разных видов конфет составьте алгебраическую сумму. Например,

если вы берете 100г Мега Фундука и 200г Красной Шапочки – $1a+2c$

2) Вычислите стоимость своего кулька

3) В проекте укажите: - Кулек с названием

- Алгебраическое выражение

- Вычисление значения выражения

- Цена подарка

4) Докажите, что ваш проект подарка лучший на рынке Казахстана, выступив в качестве торговых представителей.

Данная аналитическая работа позволяет улучшить навыки логического мышления, максимально раскрывает творческие возможности учеников и стимулирует их к научно-исследовательской работе. Такая деятельность имеет множество преимуществ. Понятно, что в завершении урока нужно проанализировать деятельность учащихся, отметив наиболее яркие озарения, и, подводя итог, подчеркнуть, что теоретические знания о буквенных выражениях помогают решать насущные практические вопросы. Интерактивы требуют большого времени для подготовки, как от учеников, так и от учителя [5]. К данной форме работы необходимо привыкнуть и получить определённый положительный опыт в их использовании, ведь их использование – не самоцель. Это лишь средство к достижению той атмосферы в классе, которая лучше всего способствует поднятию настроения, духа сотрудничества, взаимопонимания и доброжелательности.

Список использованных источников:

1. Ивашова А.Я. Сотрудничество / А.Я. Ивашова. – М., 2004 11.
Кашлев С.С. Современные технологии педагогического процесса / С.С. Кашлев. – Мн., 2000.

2. Букатов В.М., Ершова А.П. Нескучные уроки. Обстоятельное изложение игровых технологий обучения школьников: Пособие для учителей физики, математики, географии, биологии. - Петрозаводск, 2008.

3. Виленкин Н.Я., Жохов В.И., Чесноков А.С., Шварцбург С.И. Математика 5 класс. «Мнемозина» Москва. 2014 г.

4. Еделева Е.И. Интерактивные техники групповой работы / Е.И.Еделева // Школьный психолог. – 2004. – No 15

5. Бугримов И.В. Использование интерактивных технологий на занятиях... / И.В. Бугримов // . – 2005. – No 4.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЛАТФОРМЫ IZI.TRAVEL В ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

*Мегильбаева Аружан Амирхановна,
учитель истории
КГУ «Общеобразовательная школа
имени Әлихана Бөкейхана отдела образования города Костаная»
Управления образования акимата Костанайской области*

В настоящее время казахстанская школа сталкивается с важной задачей - внедрением личностно-ориентированного обучения учащихся. Один из способов решения этой задачи - использование проектного метода обучения, который сочетает в себе информационно-коммуникативные и образовательные технологии.

«Применение современных технологий позволит в краткие сроки и эффективно модернизировать систему образования. Мы должны развивать сферу образования в соответствии с лучшими международными стандартами», - сказал Президент, выступая на Республиканском съезде педагогов [1].

Жажда открытия, стремление проникнуть в самые сокровенные тайны бытия рождаются еще на школьной скамье. Именно в школе важно выявить всех, кто интересуется различными областями науки и техники, помочь претворять в жизнь их планы и мечты, вывести школьников на дорогу поиска в науке, в жизни, помочь наиболее полно раскрыть свои способности.

Метод проектов – педагогическая технология, цель которой ориентирует не на интеграцию фактических знаний, а на их применение и приобретение новых знаний (порой и путем самообразования) для активного включения в освоение новых способов человеческой деятельности.

Основной целью данного метода является развитие умений и качеств человека XXI века, к которым относятся: ответственность и адаптивность, различные коммуникативные умения, креативность и любознательность, критическое и системное мышление, умение работать с информацией и медиа средствами, межличностное взаимодействие и сотрудничество, умение ставить и решать проблемы, направленность на саморазвитие и социальная ответственность [2].

Проект в основе своей имеет идею направленности деятельности школьников на достижение результата, который достигается решением

какой-либо теоретической или практически значимой проблемы. При этом достигается внешний результат, который можно увидеть, осмыслить или применить на практике, а также внутренний результат, выражающийся в приобретении опыта деятельности, где соединяются знания и умения, компетенции и ценности.

Нынешнее поколение детей значительно более активно и развито, чем предыдущее. Оно быстро усваивает разнообразные новые способы передачи информации. Ученики проявляют интерес к различным аспектам, поэтому учитель должен обладать не только глубокими знаниями в своей области, но и обширной компетенцией в различных сферах. Для того чтобы удовлетворить потребности учеников в знаниях, преподаватель должен научить их самостоятельно искать информацию, направлять их в нужное русло, помогать определить интересные области деятельности, вдохновлять своими образовательными идеями.

На сегодняшний день важно активизировать познавательную деятельность на уроках истории. Я считаю, что проектная деятельность представляет собой оптимальный метод обучения, который не только способствует достижению образовательных целей данного предмета, но и позволяет учащимся проявить свою креативность, воображение и талант, развить разносторонние способности и повысить уровень самооценки. При реализации проекта необходимо учитывать возраст школьников.

Одной из находок в области применения ИКТ в преподавательской деятельности стала платформа *izi.travel* – сервис для создания интерактивных мобильных путеводителей и аудиогидов, квестов и музеев. Главная идея создания платформы *izi.travel* принадлежит ряду энтузиастов из Голландии, поставивших цель – дать всем путешественникам новый способ почувствовать себя ближе к историческому и культурному наследию человечества, создав глобальную, открытую и бесплатную систему для всех историй мира.

Для начала работы Онлайн-платформы *izi.TRAVEL* нужно запустить создание «Тура», затем добавить нужные объекты – «Достопримечательности». На данном этапе ученику предстоит работать с географической картой, определять локации, проявлять творческие способности.

Для каждой достопримечательности на карте возможно добавление аудио- и фото-ряда. Здесь обязательно предлагаем ученикам самим сделать фото нужных объектов с определенного ракурса, либо подобрать необходимые картинки с указанием ссылок на используемый ресурс, либо взять фотографии из имеющейся коллекции [3].

Далее, следует добавление аудио-сопровождения. Аудио-истории можно записать, используя внутренний микрофон ноутбука или внешний микрофон компьютера. Также аудио-историю можно записать на телефон и перенести полученный файл на компьютер. После того как достопримечательности «созданы» необходимо связать их так называемой «линией тура» - маршрутом, вдоль которого необходимо пройти туристу. Также, для того, чтобы турист не сбился с пути, школьнику предстоит разработать ряд аудио-подсказок, с указанием конкретным поворотом или смены курса [4].

Остановимся на опыте применения платформы *izi.travel* в проектной и учебной деятельности школьников при изучении темы «Влияние Великого Шелкового пути на экономическое и культурное развитие средневекового Казахстана» в 6 классе на уроке истории Казахстана.

Педагогическая проблема, на решение которой направлена методическая разработка – преимущества в использовании платформы *izi.TRAVEL* для развития у учащихся исследовательских навыков, повышение познавательной активности.

Цель методической разработки - описать опыт применения платформы *izi.travel* в проектной и учебной деятельности школьников.

Ознакомимся с опытом применения платформы *izi.travel* – сервиса для создания интерактивных мобильных путеводителей и аудиогидов, квестов и музеев на уроке истории Казахстана.

При изучении темы «Влияние Великого Шелкового пути на экономическое и культурное развитие средневекового Казахстана» в 6 классе на уроке истории Казахстана

Работа по созданию проекта проходила в несколько этапов:

- I. подготовка (формулирование темы и целей проекта);
- II. планирование (определение объектов маршрута, выбор городов);
- III. сбор информации о городах;
- IV. составление краткого описание каждого объекта маршрута, запись аудиофайлов, загрузка на платформу;
- V. выполнение заданий;
- VI. составление отчета.

В разработке этапов проектов существует разнообразие, но это не меняет сущности проектной деятельности, а именно создание условий для учащихся при которых они смогут самостоятельно приобрести недостающие знания из различных источников, воспользоваться этими знаниями, приобрести коммуникативные умения, работая в группе и так далее.

Идея квеста заключается в том, что для дальнейшего перемещения от объекта к объекту необходимо ответить на вопрос по теме, выполнить предложенные задания в рабочих листах урока. Ознакомиться с готовым проектом «Средневековые города Казахстана на Великом Шелковом пути» можно по ссылке <https://izi.travel/browse/48aaaa93-61e1-4b45-8cbd-7a28a1445757?lang=ru>

Организация обучения на уроках истории по методу проектов создает оптимальные условия превращения учащихся в «субъектов» деятельности.

За счет применения квеста также может быть реализован дифференцированный подход в обучении, основанный на определении у учащихся основного канала восприятия информации – аудиалы, визуалы или кинестетики.

На платформе izi.TRAVEL ученики как совместно с учителем, так и самостоятельно, могут создавать аудио-туры: по городу (поселку и др. населенному пункту), аудиогиды по музеям (библиотекам, выставочным центрам, галереям и т.д.); квесты (разновидность тура, ориентированная на игру, приключение); аудио-истории к фото-произведениям [5].

Платформе izi.TRAVEL позволяет создавать готовый продукт участникам исследовательских конкурсов.

Исходя из моего опыта работы, применение проектного метода обучения дает возможность заинтересовать учащихся предметом, улучшить качество обучения, достичь значимых результатов в формировании разнообразных навыков у каждого ученика, а также вовлечь родителей в роль помощников учителя.

Список использованных источников:

1. <https://www.akorda.kz/ru/glava-gosudarstva-prinyal-uchastie-v-respublikanskom-sezde-pedagogov-594513>
2. Клименко А.В., Подколотина О.А. Проектная деятельность учащихся // Преподавание истории и обществознания в школе. – 2002. - № 9. – С. 35- 42 с.
3. Исследовательский подход к преподаванию и обучению истории, Руководство для учителя, Нур-Султан, 2021
4. Использование платформы izi.TRAVEL в проектной деятельности учащихся. Другие учебные предметы. Учительский журнал (teacherjournal.ru).
5. Аудиогид автомобильно-пешего маршрута по следам педагога-просветителя Ыбрая Алтынсарина | izi travel.

РАЗВИТИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРИ ОБУЧЕНИИ ХИМИИ ПОСРЕДСТВОМ НАУЧНО- ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Нугуманова Карина Ансагановна,

учитель химии

КГУ «Специализированная школа-лицей-

интернат информационных технологий «Озат»

Управления образования акимата Костанайской области

В настоящее время для мирового сообщества одной из главных проблем является ухудшение условий окружающей среды, связанное с бурным развитием химической промышленности, что обуславливает необходимость формировать экологические знания у подрастающего поколения, в том числе и на уроках химии. Одним из наиболее эффективных дидактических инструментов, позволяющих решить данную проблему, является проектирование [1, с. 53].

Противоречия: химия необходима для создания жизненно важных веществ, но и влияние на экологию влечет значительные последствия.

Затруднения: развивать экологические компетенции и научить бережно относиться к природе.

Проблемы, встречающиеся в практике: недостаточная экологическая грамотность, информированность, убежденность и активность в повседневной реализации норм рационального природопользования.

Цели: развитие экологической компетентности при обучении химии через научно-исследовательскую деятельность, используя современные технологии обучения (ИКТ, STEM).

Ведущая идея - развитие экологической компетентности при обучении химии через научно-исследовательскую деятельность, используя современные технологии обучения (ИКТ, STEM) и тьюторство.

Экологические знания эффективно развиваются мной при использовании научно-исследовательской деятельности, так как формируя проблемы, учащийся ставит перед собой определённые задачи по сохранению окружающей среды путем создания и моделирования безвредных материалов для жизни человека.

При развитии данной компетенции используются знания не только химии, биологии, экологии, но и информатики, робототехники, физики и математики. Активно применяется STEM - технология, которая отражает

использование межпредметных компетенций. Развивается тьюторство, где учащиеся, имеющие опыт в создании экологически важных проектов представляют свой опыт учащимся школы и под их руководством происходит формирование рабочих групп по развитию экологического образования посредством проектной деятельности. Экологическое образование является важным компонентом современного образования.

Формирование целей происходит после формулировки проблемы, которую необходимо решить. Организация познавательной деятельности происходит путем просмотров видеороликов, фильмов о загрязнении окружающей среды, после ознакомления с публикациями научных источников, после экскурсии на городские свалки и т.д.

Так, при изучении темы: «12 принципов "зеленой химии", загрязнение атмосферы, гидросферы, литосферы» Хамитов Нуржан, победитель Международного конкурса исследовательских работ имени У.Джолдасбекова с проектом «Исследование теплотворной способности различных материалов для применения их в качестве альтернативного вида топлива или добавки к нему» ознакомил группу учащихся со своим проектом и предложил измерить теплотворную способность различных материалов, проделав эксперименты, учащиеся предложили исследовать теплотворную способность некоторых растительных масел. Также учащиеся смогли провести статистическую обработку полученных данных.

Баймухамбетов Назар, призер республиканских научных соревнований школьников, с проектом «Создание биоразлагаемой пленки из компонентов природного сырья» ознакомил вторую группу учащихся, где учащиеся попытались смоделировать свой новый состав биопленки, а также подготовили для нее необходимые вещества. Учащиеся отметили важность данного проекта, и возможность создания биопленочного материала своими руками.

Абдрашев Нуралы, призер областного этапа республиканских научных соревнований школьников и призер Международного конкурса исследовательских работ «Открываем мир науки», с проектом «Моделирование состава дорожного полотна с включением пластиковых отходов» объяснил важность создания такого покрытия, как долговечного и устойчивого, а также решения проблемы с пластиковыми отходами. Учащиеся заинтересовались данным проектом и предложили рассмотреть еще внедрение наполнителя и рассмотреть пластиковые отходы другой маркировки.

Сулейменова Тэмила, двухкратный призер областного этапа республиканских научных соревнований школьников, победитель Всероссийских чтений им. В.И. Вернадского, с работой «Создание посуды из биоразлагаемого материала» продемонстрировала серию экспериментов и вместе с учащимися определила важность таких проектов. Учащиеся были активно вовлечены в познавательный процесс и рассмотрели другие пищевые отходы для получения биопосуды.

В ходе работы все учащиеся подчеркнули актуальность и практическую значимость проектов учащихся, а также заинтересовались научно-исследовательской деятельностью и отметили экологическую направленность проектов.

Ежегодно в рамках школы проводится конференция и мастер-классы по научно-исследовательской деятельности под моим руководством, где учащиеся имеют возможность ознакомиться с работами юных исследователей, предложить свои наработки, обсуждаются актуальные проблемы современности и пути решения тех или иных проблем.

Развивая экологические знания через научно-исследовательскую деятельность применяемыми инструментами, являются робототехника и информатика в качестве ведущих направлений современности.

Так, следуя программе «Цифровой Казахстан-2050» на сегодняшний день, является актуальным сплетение наук, например, мной был введен лично-ориентированный компонент «Хемоинформатика», на котором мы связываем химию с информатикой и робототехникой, а также с естественными науками.

Например, учащийся Ибрагимов Николай является создателем проекта «Аэропоника», который также построен на работе с платой Arduino. Данная работа актуальна, так как аэропоника на сегодняшний день является неординарным способом выращивания растений. Погодные условия очень переменчивы и нестабильны, что мешает росту растений и уменьшает эффективность земледелия в классическом виде. Кроме того, при обычном выращивании человек должен постоянно участвовать в процессе роста. Именно поэтому мы с Николаем решили изучить этот метод и сделать автономную конструкцию в домашних условиях. Данный проект занял 1 место в областном этапе РНС школьников и 1 место в олимпиаде «Созвездие-2021» в г. Королёв Московской области.

Учащийся Хамитов Нуржан связал не только химию и робототехнику, но и экологию, так как его работа посвящена выбору биологического топлива. В своей работе для выявления теплотворной способности топлива использовал калориметр собственной сборки, конструкция построена с

помощью пеноблока и проведены датчики, запрограммированные на Arduino. Данный проект занял 1 место в Республиканском онлайн-конкурсе «Qazaqstan education science project-2020» среди учащихся 9-11 классов РК в номинации «Лучший проект по химии и биологии», 2 место в областном этапе республиканских научных соревнований школьников, 3 место в республиканском конкурсе «Первый шаг к великому изобретению», 1 место в Международном конкурсе исследовательских работ имени У. Джолдасбекова, 3 место в международных конкурсах «Созвездие-2022» и «Математика и проектирование-2023».

Учащийся Баймухамбетов Назар является автором проекта «Создание биоразлагаемой пленки из компонентов природного сырья», где он объединил химию, физику, математику, биологию и инжиниринг. Данный проект является находкой для экологического образования, работа над ним продолжается. Результатом являются 1, 1 места в областном этапе РНС школьников и 3, 3 места в республиканских научных соревнованиях школьников и 3 место в Международном конкурсе исследовательских работ «Открываем мир науки».

Также примером использования STEM-технологий является проект «Получение биоразлагаемого материала из растительного сырья» Сулейменовой Тэмилы и Глоба Анастасии, направленный на моделирование биоразлагаемой посуды, где учащиеся интегрировали биологию, химию, экологию, инжиниринг. Результатом работы является 3, 3 места на областном этапе РНС, грамота РНС, 1 место Всероссийские чтения им. В.И. Вернадского и грамоты в номинациях «Лучшая презентация», «Лучший эксперимент в домашней лаборатории», «За преданность экологическим ценностям».

Учащимся интересно работать в новом направлении, развиваясь и внося новинки и свой вклад в развитие нового направления.

Таким образом, мы наблюдаем, что проектная деятельность даёт возможность одарённым детям осознать свою значимость, свою принадлежность к науке, развивает познавательный интерес и любознательность, учит общению со сверстниками и единомышленниками. Навыки, полученные в НОУ, помогут выпускниками нашей школы, успешно справляться в дальнейшем в вузах с курсовыми и дипломными работами, уверенно чувствовать себя на семинарах и научных конференциях, не бояться публичных выступлений, отстаивать собственное мнение и позицию [2, с. 14].

Практика показала, что дети, имеющие навыки поисковой деятельности, а также умеющие находить, отбирать, систематизировать и описывать необходимый материал, могут успешно заниматься исследовательской де-

тельностью, что способствует развитию их творческого мышления. Исследовательская деятельность позволяет учащимся сформировать навыки работы с научно-популярной литературой, умение выступать с докладами, рефератами, сообщениями, включая пропаганду материалов своей научной деятельности.

Результативностью и эффективностью моего опыта являются показатели успешности как учеников, так и выпускников, например, выпускники 2014, 2015 гг., Хамзин Балгат и Ноянов Дархан, связали свою жизнь с химией. Балгат окончил ЕНУ им. Л.Н. Гумилева по специальности «Химия», Дархан - Казахский Национальный медицинский университет имени С.Д.Асфендиярова по специальности «Инженер-технолог фармацевтической промышленности», они являются призерами Всероссийских юношеских чтений им. В. Вернадского (1 место, Балгат) и конкурса исследовательских проектов «Созвездие» г. Москва (3 место, Дархан). В данное время работают по специальности.

Сарсембаев Дидар, выпускник 2018 года, работал над разработкой конденсатора из наноматериала, был призером республиканского конкурса научных проектов, окончил Санкт-Петербургский университет по специальности «Нефтегазовое дело», также прошел стажировку в Швеции в 2021 году, работает в Британской компании по нефтеразработкам [3, с. 22].

В последнее время в общественном сознании укрепилась прочная позиция ценности образования. Все понимают, что образование – это сфера долгосрочных инвестиций в развитие. При этом подчёркивается особая роль интеллекта «как фактора первостепенного значения, определяющего темпы экономического роста современных государств», а также делаются попытки «нормативного закрепления понятия одаренности». Данная позиция позволит сфокусировать интересы всех участников образовательного процесса: выпускникам позволит получить качественное образование, родителям – гарантии того, что их ребенок будет социально защищенным и востребованным на рынке труда; работодателям – универсального, высокообразованного, работника, владеющего профессиональными компетенциями и готового к самореализации в условиях рыночной экономики [4, с. 265].

Список использованных источников:

1. И.В. Дружинина, Е.П. Якимович Формирование экологических знаний у учащихся на уроках химии через проектную деятельность// Мир науки, культуры, образования. № 6 (73) 2018 с. 53-54

2. Нугуманова К.А. «Внедрение модели STEM-образования как способа достижения успеха учащимися»// Материалы VII МНПК «Наука и образование в современном мире: вызовы XXI века».-Нур-Султан, 2021.-с.12-16

3. Нугуманова К.А. «Создание условий для поддержки одаренных детей посредством проектной деятельности по химии»// Материалы VI МНПК «Наука и образование в современном мире: вызовы XXI века».- Нур-Султан, 2020.-с. 21-25

4. Горбунов К.А. Структура содержания непрерывного образования и учебные планы общеобразовательной школы. - М.: Вектор, 2013. – 282 с.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ХАЛЫҚ ПЕДАГОГИКАСЫ НЕГІЗІНДЕ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ БӨБЕКЖАЙ МЕН АТА-АНАЛАРДЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ

***Омирбаева Шолпан Омирбаевна,**
«Алмагүл» бөбекжайының КМҚК мұғалім-дефектологы,
Хамитова Наргүль Ержановна,
«Алмагүл» бөбекжайының КМҚК логопеді, Қарағанды қ.*

Ғұлама ғалым, ағартушы Ахмет Байтұрсынов: «Басқадан кем болмас үшін біз білімді, бай һәм күшті болуымыз керек, күшті болуға бірлік керек. Осы керектердің жолында жұмыс істеу керек» деген екен.

«Ақырын жүріп анық бас,

Еңбегің кетпес далаға.

Ұстаздық еткен жалықпас,

Үйретуден балаға» – деп данышпан Абай ақын айтқандай ұстаз - қиындығы да, қызығы да мол өнер өлкесінің көш бастаушысы десек те лайықты. Сол көштің сәні мен сапасы балаға тәрбиемен білім нәрін сіңірген еңбегінің нәтижесінен аңғарылары сөзсіз. Сондықтан өмірге келген жас ұрпақты тәрбиелеу ата-аналар мен балабақша ұстаздарының қасиетті борышы. Дені сау, рухы таза, ана тілін толық меңгерген ұрпақ өсіру қазіргі кездегі ең негізгі маңызды мәселе.

Бала тәрбиесінде отбасы басты орын алады. Ата-аналарға баланың ана тілін толық меңгеруін, ұлттық сана-сезімін қалыптастыруын, денсаулығын түзету, бала тәрбиелеудің әдіс-тәсілін білу жөніндегі дағдыларын арттыру басты міндеттері болып табылады.

Бүгін осы міндеттерді халық педагогикасы негіздеріне сүйене отырып, жүргізу біздің «Алмагүл» бөбекжайында берік дәстүрге айналуға. Мысалы, бөбекжайдағы өткізіліп жүрген «Мектеп жасына дейінгі балалардың ана тіліне сүйіспеншілігін қазақ фольклоры арқылы тәрбиелеу», «Өнер көзі - халықта», «Ерекше білім мұқтаждығы бар балалардың тәрбиесіндегі халық педагогикасының орны» атты арнаулы семинарларда, тренинг-жаттығуларда ата-аналар мен тәрбиешілер ұлтымыздың педагогикасы мен психологиясының ең озық жетістіктерін тәрбие өзегі ретінде пайдалануын үйренуде. Оған дәлел ретінде ата-аналармен бірігіп көру қабілеті бұзылған балалармен түзету-оқыту және тәрбие беру барысында жүргізген өз тәжірибемізбен сіздермен бөліскіміз келеді.

Баланың емдеу, түзету-оқыту жұмыстарында халық педагогикасының маңызы зор. Бұл жұмыс нәтижелі болу үшін қазақтың ауыз әдебиетінің шығармаларын негізгі құрал ретінде кең қолданамыз. Өйткені бала өз халқының рухани байлығын ана тілінде мирас ете ала ма, болашақта заманына лайық азамат болып өсе ме, адамзаттың алдыңғы қатарлы этикалық және эстетикалық мұраттарын бойына сіңіре ала ма, осының бәрі тәрбиешінің ата-анамен бірлесе жүргізген еңбегінің тікелей көрсеткіші болып табылады.

Күнделікті оқыту үрдісінде мақал-мәтел, аңыз әңгімелер, жұмбақ жасыру, ертегілер кеңінен пайдаланудамыз. Осылардың қай-қайсысы болса да баланың сезімін селт еткізіп, ойына оралып, тіліне үйіріліп, сөзге әсерлендіреді.

Мысалы, Ы. Алтынсариннің шығармалары баланы тәрбиелеу, білім беру мәселесін жан-жақты қамтиды. Баланың алғашқы ұстазы – ата-анасы туралы «Бұл кім?», «Аурудан аяған күштірек», еңбек зейнетін білдіретін «Мақта қыз бен мысық», «Бір уыс мақта», «Асыл шөп» шығармаларын балаларға тыңдатып, ауызекі әңгімелеп, шығарма мазмұны бойынша: Неліктен? Неге? Қалай? деген сұрақтарға жауап іздеп, ой қорытындыларын жасауға үйретеміз.

Өз тәжірибемізде балаларға лайықты халық ауыз әдебиетінің ішінен жиі қолданыстағы диалогқа құрылатын өлеңдер, сұрамақтарды қолданамыз. Мысалы: «Бақа, бақа, балпақ...», «Түлкі-түлкі-түлкішек...», «Құмырсқа, құмырсқа...», «Сен неден күшті болдың?» деген сұрақтар арқылы сұрамақтар әрі қарай тізбектеліп келе береді. Сұрамақтарды балалар тіл дамыту сабақтарынан тыс уақытта да, ойын кезінде қолданады.

Мектепке дейінгі баланың тілін дамытуына өтірік өлеңдер де пайдалы. Осыны ата-аналарға түсіндіру жөн. Өтірік өлеңнің мысқылдық сипаты ауыз әдебиетінің басқа жанрларындағы – Қожанасырдың, Алдардың, Жиреншенің күлкісіне ұқсамайтын өзіндік реңімен ерекшеленеді. Өйткені, Тазша бала қырық өтірігімен күлкіге қарық қылып жатса да балаларды тапқырлыққа тәрбиелеуде маңызды рөл атқарады.

Өтірік өлеңнің ерекшелігі - бала психологиясының табиғи ерекшеліктеріне жақындығы. Бала үшін айналадағының бәрі жұмбақ. Ол сол жұмбақ сырдың құпиясын ашуға құмар. Өтірік өлеңде жұмбақ сырдың қандай шешуі бар дерсіз? Бала өтірік өлеңнің өтірік екендігін түсіну үшін алдымен шындықты білуі керек. Бала сол білгенін өлеңдегі өтірікпен салыстыра отырып, ойын бекітеді. Өтірік өлеңдер бала қиялына қанат бітіреді. Өмірдегі күнделікті құбылыстар өтірік өлеңде өзгеше, қызық түрге еніп шыға келеді. Мысалы.

Өтірік өлеңдер:

1. Құдық қазып инемен,
Су әкелдім үйге мен.
2. Ай үстін қыстап,
Бау-бақша ектім.
Араны ұстап, арбаға жектім.

Бала үшін бұдан артық қызық бар ма? Бала өтірікке иланбайды, қайта соның өтірік екендігін білгендіктен де езу тартады, күле отырып – қызығады, қызыға отырып қиялдайды, қиялдай отырып ойша ойнайды. Өз тобымызда өтірік өлеңдерді сабақтардан тыс ойын кезінде қолданамыз. Шеңбер құрып тұрған балалар бір-біріне доп лақтырған кезде, өтірік өлеңнің бір сөйлемін айтады. Қағып алған бала әрі ойынды жалғастырады. Сондай-ақ «Кім көп біледі», «Өтірік өлеңдер сайысы» деген ата-аналардың қатысуымен байқаулар бөбекжайда жүргізіледі.

Бүгінгі күнде жас ұрпақтың сана-сезіміне өз елінің, жерінің тарихы мен мәдениеті туралы алғашқы ұғымдарды кішкентай кезінен бастап қалыптастырамыз. Сондықтан ата-аналардың көмегімен тобымызда қазақтың ұлттық мәдениет бұрышын ұйымдастырдық. Қазақ халқы көшпелі ел болғандықтан күнделікті тұрмыстық өмірінде пайдаланатын заттары сынбайтын, ыңғайлы, өздеріне қолайлы болған. Олар: ыдыс-аяқ салатын аяқ қап, қымыз ашытатын күбі, самаурын, аққұман, сусын құятын торсық, тостағандар, құман, ағаш төсек, бесік, текемет, құрақ көрпелер, түрлі-түсті асықтар, домбыра, қоржын. Осылардың барлығы балаларды күнделікте ұлттық әдет-ғұрыптар мен салт-дәстүрлермен таныстыруда

және сюжетті-рөлдік ойындар кезінде көрнекі құрал ретінде пайдаланамыз.

Дене шынықтыру сабағында халық педагогикасын пайдалану балалардың қозғалыстарын жетілдіреді, қимылдық дағдыларын, дененің икемділік, күштілік, төзімділік қасиеттерін дамытып қалыптастырады. Сабақтар мен серуен кезінде әр түрлі негізгі қозғалыс түрлерін үйретіп, жаттықтырамыз: қазақша күрестің қарапайым түрлерін, арқан бойымен жүру, садақ ату, найза лақтыру, асық ату, теңге алу. Жалпы дамытатын жаттығуларға да ұлттық заттарды көрнекілік ретінде пайдаланамыз: қамшы, орамал, белбеу, асықтар т.б. Сабақтың көңілді, қызықты өтуі үшін көркем сөздерді, мақал-мәтелдерді жиі қолданамыз. «Батыр туса - ел ырысы, жаңбыр жауса – жер ырысы.», «Батыл болсан, батыр да боласын», «Батырға оқ дарымайды, батылға жау жоламайды». Сөйтіп, балалардың қызығушылықтары артып, патриоттық сезімдері оянып, өз халқына, ата-баба дәстүріне деген сүйіспеншіліктері арта түседі.

Жуырда ата-аналардың белсенділіктерін көтеру мақсатымен «Батырлар сайысы» деген ойын-сауықты өткіздік. Ата-аналар мен балалар Исатай ауылы мен Махамбет ауылы болып сайысқа түсті. Қамшымен жалпы дамытатын әр түрлі жаттығулар жасалды. Сайысқа түсер алдында екі ауыл батырлары өздері сәби жүректерімен шығарған ұрандарын айтты:

Махамбет ата ақындай
Мықты батыр боламыз.
Исатайдай ер жүрек
Елін сүйген баламыз.

Ойын-сауықтың негізгі бөлімінде арқан тартып, оттан секіріп, бәйгеде жарысып, «Көкпар» ойынын ойнап өз өнерлерін көрсете білді, ата-аналарымен бірге жарысып, ерекше сезімдерге бөленді.

Бейнелеу өнері мен қол еңбегі сабағына келетін болсақ, балаларды ежелден келе жатқан қолөнер түрлерімен таныстырдық. Олар: киіз басу, кілем тоқу, ағаш өңдеу, өрнек ою, зергерлік шеберлігі. Соның ішінде арнайы сабақтарда және сабақтан тыс уақытта тұрмыстық заттардың, ыдыс аяқтың, ұлттық киімдердің пішіндерін ою-өрнектермен әшекейлеуге, оларды мүсіндеуге, мата қиықтарынан құрақ құрауға үйреттік. Ата-аналарды да осы жұмысқа қатыстырдық. Олардың көмегімен жүннен жасалған бұйымдар көрмесін ұйымдастырып, балабақшаның ұжымына ашық сабақ көрсетілді. Балалар қандай тапсырма болса да оны ерекше қызығушылықпен орындап, жақсы нәтижеге жете білді.

«Әжемнің сандығы», «Атама көмек», «Ғажайып қоржын», «Төрт түлік иелері», «Жайлауда», «Менің жеті атам», «Сиқырлы асықтар», «Бұл ненің үні?» халық педагогикасының негізінде құрастырылған дидактикалық ойындар көру қабілеті бұзылған балалардың ойлау, есте сақтау, зейін қабілеттерін дамытады, көз мөлшерінің өткірлігін, көз алмасының қимыл-қозғалысының нақтылығын, көздің көруін жақсартады. Осындай дидактикалық ойындарды ата-аналар үйде баланы қинамай, мақтай-мадақтай отырып, түзету жұмысына да өз үлестерін қосады.

Үзбей ата-аналармен тығыз байланыста болып атқарған жұмыстардың арқасында осыдан екі жыл бұрын көру өткірлігі 30% болған Шыңғыс пен Әминаны биыл мектепке 100% көру өткірлігімен шығарып саламыз. Топқа келгенде Нұрислам мен Азиза пішіндерді, түстерді ажырата алмайтын, ал Руслан мен Арислан қазақша сөйлей алмайтын. Олардың ата-аналары өз ана тілін дұрыс білмейтін. Біз ол үшін ата-аналарға «Балғын балалық шақты көркем сөзбен көркемдейік», «Ата-баба дәстүрі ұрпаққа өнеге», «Дені саудың жаны сау» жылжымалы кітапшаларын жасадық, көптеген ақыл-кеңестер мен әңгімелер ұйымдастырдық. Осындай жұмыстардың арқасында балалардың сөздік қорын молайтып, қазақ тілінде білімін жетілдіріп, қазақ тіліне тән дыбыстардың дұрыс айтылуын, бір-біріне сұрақ қоя білуге, өз ана тілінде анық, таза сөйлеуге үйренді.

Осылай бөбекжай мен отбасы тәрбиесінде халық педагогикасын тиімді қолдану нәтижесінде көру қабілеті жақсарған, өз елін, жерін, салт-дәстүрін, ана тілін қадірлейтін, ана тілінде ойлау қабілеті қалыптасқан кішкентай азаматтарды мектепке шығарып салып отырмыз. Келешекте одан әрі ізденіп, халық педагогикасын кеңінен, терең танып ата-аналармен бірлесіп қолдануды мақсат тұтамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. М. Жұмабаев. Жалпы педагогика - 2009 ж.
2. А. Құнанбаев. Өлеңдері.
3. Путешествие в страну Балапан. Электрондық ресурс
<https://sxodim.com/almaty/event/puteshestvie-v-strany-balapan-museym/>

ВНЕКЛАССНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ДЕТСКОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

*Орлова Ирина Александровна,
концертмейстер, преподаватель
КГКП «Детская музыкальная школа №1
отдела образования акимата г. Костаная»
Управления образования акимата
Костанайской области*

Важным условием развития современного общества является конкурентоспособность каждого человека. Под конкурентоспособностью мы понимаем проявление не только деловых качеств, а, прежде всего, способность человека вносить в свою деятельность нечто новое, оригинальное. Механизмом реализации этой способности может выступать категория «творческая активность».

На сегодняшний день практической организацией деятельности школьников по развитию творческой активности занимаются социальные педагоги, классные руководители, преподаватели гуманитарных дисциплин в средней школе, педагоги дополнительного образования, в том числе, детских музыкальных школ (ДМШ). Одним из путей решения проблемы формирования и развития творческой активности учащихся является не только учебная деятельность, но и внеклассная воспитательная деятельность.

Внеклассная образовательная деятельность в музыкальной школе – это организация учителями различных видов деятельности школьников во внеурочное время, которая обеспечивает необходимые условия для социализации личности ребенка и имеет широкие возможности воспитательного воздействия на ребенка. Это разнообразные, организованные внеклассные образовательные мероприятия, которые способствуют развитию творческой активности детей и развивают интерес к продуктивной и социально одобряемой обществом деятельности.

Внеклассная деятельность, внеурочная работа – это составная часть учебно-воспитательного процесса в детской музыкальной школе, одна из форм организации свободного времени учащихся. Хотя цели и задачи учебной и внеклассной работы почти полностью совпадают, в содержании, организации и формах проведения последней наблюдаются существенные различия.

Основными различиями между внеклассной и учебно-академической деятельностью являются:

1. Добровольный характер участия учащегося во внеклассных мероприятиях, в отличие от обязательного характера образовательной деятельности. Учащиеся сами решают, участвовать ли им в определенных видах внеклассных мероприятий, хотя бы они узнавали что-то новое, участвовать в музыкальных представлениях, в основном в зависимости от своих интересов.

Этот основной принцип организации внеклассных мероприятий обязывает учителей быстро выявлять интерес учащихся к внеклассным занятиям, вовлекать их во внеурочную деятельность школы и тем самым вызывать интерес к ней. Этот принцип определяет содержание и форму внеклассной деятельности — она всегда должна поддерживать, углублять и развивать творческую активность школьников.

2. Из-за отсутствия строго регламентированных правил по вопросу времени проведения, месте и форме, внеклассный характер проводимого занятия является основополагающим и местом проведения внеклассной работы может быть парк, музейный зал, школьный сад и т.д. Немаловажным фактором также является отсутствие строгого учета знаний, навыков и умений без выставления оценок в баллах. Проверка результатов внеклассных мероприятий проводится в форме вечеров, концертов, посиделок, выпуска стенгазет на темы жизни и творчества композитора и т.д. В то же время учителя могут выражать благодарность в виде письменной записи оценки деятельности ученика. в дневнике

3. В проведении внеклассного занятия наблюдается большая самостоятельность и инициатива учащихся. В отличие от учебно-академической деятельности, где помощь преподавателя играет ведущую роль во внеклассных мероприятиях, учащиеся проявляют больше самостоятельности, изобретательности и креативности в выборе формы работы, отвечающей интересам отдельной возрастной группы учащихся, их склонностям, как в проведении, так и в организации внеклассных мероприятий.

Участие школьников в общественно полезной деятельности с использованием знаний, умений, навыков, приобретенных на школьных занятиях, способствует признанию полезности учебы в школе и формирует ценностное отношение к обучению и получения образования. Ценность внеклассных мероприятий была высоко оценена учителями с самого начала становления советской системы школьного образования.

Следует отметить, что в настоящее время теряется качество воспитательного элемента, когда проводятся эпизодически тематические внеклассные мероприятия, даже с массовым охватом учащихся. Различные мероприятия, выходящие за рамки школьной программы, включая участие в Олимпиадах по знанию музыкального искусства, конкурсах художественной самодеятельности, выставках, должны проводиться с хорошо продуманной организацией с учетом плана работы школы, склонностей учащихся к тому или иному школьному предмету.

Внеклассные мероприятия по музыкальному искусству должны быть спланированы: вперед на учебный год, а более детально - на полгода и четверть. Эта потребность обусловлена не только необходимостью увязать внеклассные занятия с музыкальной программой, но и тем, чтобы учащиеся не были перегружены внеклассными занятиями, такими как музыка. Планы внеклассных мероприятий обсуждаются с школьным активом, утверждаются директором школы и информируются с помощью расписания, специальных плакатов и объявлений. Кроме того, учащихся о некоторых мероприятиях массового характера нужно информировать заранее.

Необходимо учесть единство содержательного компонента урочной и внеурочной работы при организации целостного педагогического процесса в учебном заведении

Музыкальные способности ребенка развиваются только в результате активной музыкальной деятельности, формирования музыкально-слуховой культуры (умение чувствовать характер музыкальных произведений, проявление эмоциональных установок, развитие координации голоса и слуха, развитие простейших навыков певческого и ритмичного исполнения песен и музыки).

В ДМШ традиционной формой массовых внеклассных мероприятий является классный концерт преподавателей по специальности, а по сообщениям кафедры, школьный концерт. Творческие вечера могут быть посвящены календарным праздникам, юбилеям композиторов, певцов и деятелей культуры. Такие мероприятия расширяют кругозор учащихся и способствуют их активному участию в школьной и загородной жизни.

В стенах ДМШ широко используются конкурсы, олимпиады и смотры. Они стимулируют активность ребенка и развивают творческие инициативы. Школьные олимпиады организуются по учебным предметам. Их цель - вовлечь всех детей в выбор самого талантливого человека. Обзоры - наиболее распространенная форма соревнования за массовую работу. Их работа заключается в обобщении и распространении передо-

вого опыта, усилении профориентационной деятельности, организации клубов и воспитании общего стремления к поиску. Формой массовой работы с детьми является классный час. Он проходит в строго отведенное время и является неотъемлемой частью образовательной деятельности. Любая форма внеклассных занятий должна быть наполнена полезным компонентом. Отличительной особенностью внеклассных мероприятий является наиболее полная реализация принципа взаимного обучения, когда старшие и опытные учащиеся передают свой опыт младшим. В этом и состоит один из наиболее эффективных способов реализации воспитательной функции коллектива.

Формирование творческой активности обучающихся - важнейшая задача внеклассной работы, которая обладает широкими возможностями воспитательного воздействия на ребенка. Разнообразная внеучебная деятельность способствует: *во-первых*, более разностороннему раскрытию индивидуальных способностей ребенка, которые не всегда удается развить на уроке.

Во-вторых, обогащает практический жизненный опыт ребенка, расширяя его знания о разнообразии человеческой деятельности.

В-третьих, способствует развитию у детей интереса к различным видам деятельности, желания активно участвовать в продуктивной, одобряемой обществом деятельности. Если у ребенка сформирован устойчивый интерес к труду в совокупности с определенными практическими навыками, обеспечивающими ему успешность в выполнении заданий, тогда он сможет самостоятельно организовать свою собственную деятельность. Это особенно актуально сейчас, когда дети не умеют занять себя в свободное время, в результате чего растут детская преступность, проституция, наркомания и алкоголизм.

Отмечается, что в школах, где хорошо организованы различные внеклассные образовательные мероприятия, меньше "трудных" детей, высок уровень адаптации, "врастания" в общество.

В-четвертых, они учатся жить в команде, то есть сотрудничать друг с другом, заботиться о своих сверстниках, ставить себя на место других и т.д. Кроме того, каждый вид внеучебной деятельности - творческая, познавательная, трудовая, игровая - обогащает опыт коллективного взаимодействия школьников в определенных аспектах и оказывает значительный воспитательный эффект в целом.

Поскольку внеклассная работа является, составной частью воспитательной работы в школе, она направлена на достижение общей цели воспитания - усвоения ребенком необходимого для жизни в обществе соци-

ального опыта и формирования принимаемой обществом системы ценностей.

Внеклассная работа - это, с одной стороны, педагогическая система, обладающая целостными свойствами и закономерностями функционирования, а с другой - неотъемлемая часть отечественной системы образования.

Основные задачи внеклассной работы:

- воспитание интереса к музыкальному искусству;
- развитие и усовершенствование навыков по музыкальному исполнительству;
- развитие творческой активности, инициативы и самостоятельности учащихся;
- подготовка учащихся к практической деятельности;
- организация досуга учащихся в сочетании с их эстетическим и нравственным воспитанием.

Успешность реализации системы воспитания творческой активности учащегося основана на обязательном учете перечисленных особенностей внеурочной деятельности, способствующих развитию психомоторного аппарата подростка, коммуникативных, волевых, интеллектуальных и других качеств, развивающих сферу его социальных интересов, степень вовлеченности в сознание и т.д. Стимулирование творческой активности зависит от полного спектра этих функций. Именно поэтому в данном исследовании мы обратимся к выявлению и характеристике видов и направлений внеклассной деятельности.

Список использованных источников:

1. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей: // Проблемы индивидуальных различий. М.: АМП РСФСР, 1961.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность и личность. Деятельность. Сознание. Личность. М., 1975, 186 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ И СТРАТЕГИЙ В РАБОТЕ ШКОЛЬНОГО ПЕДАГОГА-ПСИХОЛОГА В РАМКАХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Сеитова Елена Геннадьевна,

психолог,

Шагабутдинова Наталья Серафимовна,

директор школы, учитель начальных классов

КГУ «Общеобразовательная школа №21

отдела образования г. Костаная»

Управления образования акимата Костанайской области

Инклюзивное образование — это система, в которой все учащиеся, вне зависимости от их индивидуальных особенностей, имеют право на равные образовательные возможности. Для успешной реализации инклюзивного образования необходимы инновационные стратегии обучения и воспитания, направленные на учёт индивидуальных потребностей каждого учащегося.

Современные технологии играют важную роль в создании равных образовательных возможностей для всех учащихся. Использование интерактивных досок, программного обеспечения для адаптации учебных материалов, онлайн-ресурсов и коммуникационных платформ позволяет индивидуализировать обучение, содействует развитию учебных навыков и адаптации программ под разные потребности учащихся [1].

Инновационные методики дифференцированного обучения позволяют учителям адаптировать учебный материал и методику обучения под индивидуальные особенности каждого ученика. Создание гибкого образовательного процесса, который учитывает разные уровни способностей, стилей обучения и потребностей учащихся, способствует эффективному включению всех участников образовательного процесса.

Обучение в инклюзивной среде требует от педагогов высокой компетентности, эмпатии и гибкости. Важно предоставлять педагогам возможности для профессионального развития, в том числе обучение новым методикам, психологическим и педагогическим стратегиям, а также развитие навыков работы с разнообразными категориями учащихся.

Инновационные стратегии обучения и воспитания включают в себя не только методики и технологии, но и создание поддерживающей образовательной среды. Это включает в себя построение толерантной атмосферы,

стимулирование позитивного восприятия разнообразия, формирование дружелюбного и доступного окружения для всех учащихся.

Современный мир образования требует от школьных педагогов-психологов гибкости и глубокого понимания психологических аспектов обучения. Инновационные стратегии включают в себя использование специализированных программ и онлайн-инструментов для проведения психологической диагностики учащихся, а также для консультирования родителей. Это позволяет более точно выявлять особенности развития и потребности учащихся, обеспечивая индивидуализированный подход к каждому ребёнку [2].

Инновационные стратегии включают использование игровых и интерактивных методик для проведения психологических тренингов, уроков самопомощи и обучения навыкам социальной адаптации. Это способствует более эффективной работе с детьми, особенно с учётом их возрастных и индивидуальных особенностей.

Вот несколько интересных психологических тренингов, которые мной используются в своей практике:

1. "Остров безопасности". В этом тренинге педагог-психолог приглашает детей построить "остров безопасности" в их воображении, на котором они могут чувствовать себя защищёнными и комфортно. Затем они могут рассказать о своём острове, что символизирует их чувства и потребности.

2. "Эмоциональный калейдоскоп". Этот тренинг направлен на развитие эмоционального интеллекта у детей. Дети могут создавать "эмоциональные картины" с использованием различных цветов, форм и текстур, отражая свои эмоции и чувства.

3. "Сокровищница достижений". Педагог-психолог приглашает детей составить "сокровищницу" своих достижений, маленьких побед и успехов. Это помогает детям увидеть свои сильные стороны и развивать самооценку.

4. "Путешествие в мир фантазии". Этот тренинг включает в себя воображаемое "путешествие" детей в мир фантазии, где они могут встретить своих героев, преодолеть трудности и научиться решать проблемы.

5. "Круг общения". Педагог-психолог организует игровой тренинг, в ходе которого дети могут обсудить и решить проблемные ситуации, возникающие в общении с другими детьми, а также научиться эффективному взаимодействию в группе.

Эти тренинги помогут детям развивать свои эмоциональные навыки, самосознание, умение управлять своими эмоциями и развивать позитивное отношение к себе и окружающим.

Также инновационные стратегии включают в себя активное участие педагога-психолога в сетевом взаимодействии и сотрудничестве с коллегами по образовательной программе, педагогическими психологами и родителями. Это позволяет обеспечить комплексный подход к решению проблем учащихся, обмен опытом и знаниями, а также создание благоприятной образовательной среды.

Провожу родительские собрания и тренинги по вопросам развития детей, воспитания, семейных отношений и прочим важным темам, предоставляя родителям информацию, навыки и инструменты для успешного развития детей. Умение строить плодотворные отношения, предоставлять качественную поддержку и проводить профессиональную консультацию становится незаменимым инструментом в создании здоровой и поддерживающей образовательной среды.

Предоставляю консультации и поддержку не только учителям, но и родителям по вопросам воспитания, образования и психологической поддержки детей. Это позволяет создать единую методическую базу и согласованный подход к работе с учащимися.

Инновационные стратегии также включают в себя использование мультимедийных и онлайн-ресурсов для проведения образовательных занятий, которые могут быть направлены на развитие навыков саморегуляции, социальных навыков, а также могут служить средством психологической разгрузки и поддержки. Современные технологии становятся все более важным инструментом в работе школьных педагогов-психологов. Онлайн-ресурсы и информационно-коммуникационные технологии открывают новые возможности для проведения психологической поддержки обучающихся, облегчают доступ к материалам и инструментам для работы с различными возрастными группами [3].

В своей практике активно используем презентации, аудио и информационно-коммуникационные технологии в работе с детьми, родителями и коллегами.

1. "Основы эмоционального регулирования". Во время этого тренинга можно использовать презентацию с графиками, диаграммами и схемами, чтобы наглядно объяснить детям, как управлять своими эмоциями. Кроме того, аудиофайлы с медитативной музыкой или аудиогидами для дыхательных упражнений могут использоваться для помощи детям в процессе расслабления.

2. "Развитие навыков коммуникации". Можно подготовить интерактивную презентацию, которая включает в себя ролевые игры и кейс-стадии, чтобы показать примеры успешной коммуникации. Аудиофайлы с звуковыми эффектами или диалогами могут быть использованы для демонстрации эффективных вариантов общения.

3. "Самопознание и саморазвитие". Также можно использовать ИКТ для создания интерактивной презентации, показывающей методы самопознания и развития личности. Аудиофайлы с голосовыми упражнениями саморелаксации или гипноза могут использоваться для углубления практических навыков саморегуляции.

4. "Управление стрессом и тревогой". Можно использовать презентацию, чтобы показать факторы стресса и возможные стратегии управления им. Аудиозаписи с аудиокнигами или аудиогидами по медитации и релаксации также могут использоваться для помощи детям в снятии напряжения. Данные примеры демонстрируют, как мы используем презентации, аудио в различные тренинги, обеспечивая учащимся более понятное и интерактивное обучение психологическим навыкам.

Практические примеры применения инновационных стратегий и приёмов в работе школьного педагога-психолога свидетельствуют о необходимости активной адаптации методов психологической поддержки и консультирования к современным требованиям образования. Использование информационных технологий, разнообразных методик и укрепление сетевых связей создают основу для успешной работы педагога-психолога в современной образовательной среде.

Работая с учащимися, часто сталкиваюсь с необходимостью привлечения их внимания и участия, чтобы успешно донести ключевые психологические концепции, поэтому часто используем психологические игры. Игра важна для развития ребёнка. Она помогает детям развивать социальные навыки, улучшать когнитивные способности и выражать свои эмоции [4]. Для школьного психолога игры представляют собой мощный инструмент, который позволяет выстраивать доверительные отношения с учениками, помогать им преодолевать трудности и развивать здоровую самооценку. Школьные психологи могут использовать на занятиях такие игры:

1. "Игра в чувства". Создайте набор карточек с изображениями различных эмоций (радость, грусть, страх, удивление и т.д.). Дети по очереди выбирают карточку и показывают свою эмоцию, а затем рассказывают, когда они почувствовали подобную эмоцию в реальной жизни. Эта игра помогает детям осознавать и выражать свои чувства, а также развивает их эмоциональный интеллект.

2. "Игра в ролевую игру". Здесь можно предложить детям представиться кем-то другим на короткое время. Например, они могут поиграть в роли учителя, родителя или другого ученика. Это помогает развивать эмпатию, улучшать коммуникативные навыки и понимание окружающего мира.

3. "Игра в конструктивное разрешение конфликтов". Можно проводить с детьми игры, в которых они решают ситуации конфликта вместе. Например, ролевая игра, где дети играют разные роли в конфликтной ситуации и пытаются найти варианты конструктивного разрешения конфликта. Это позволяет детям развивать навыки сотрудничества, управления эмоциями и поиска альтернативных решений.

4. "Игры на развитие внимания и памяти". Использование различных игр, например, мозаик, кроссвордов, игр с картами и пазлов, помогает улучшать когнитивные функции детей. Эти игры не только поддерживают развитие внимания, памяти, логического мышления, но также могут быть использованы для детей с особыми образовательными потребностями.

Использование игр в своей работе обогащает практику, делает занятия более интересными и эффективными. Они позволяют проводить деятельность, сочетающую психологическую помощь и радость от общения с детьми.

Инновационные стратегии обучения и воспитания в инклюзивном образовании не только создают равные возможности для всех, но и способствуют развитию толерантности, эмпатии и уважения к различиям. Правильное использование технологий, дифференцированный подход, профессиональное развитие педагогов и создание поддерживающей среды помогают обеспечить всестороннее развитие и благополучие каждого учащегося в инклюзивной образовательной среде.

Список использованных источников:

1. Сунцова А.С. Теория и технологии инклюзивного образования: учеб. пособие / А.С. Сунцова. Ижевск: Изд-во «Удмуртский университет», 2013. 110с.

2. Инклюзивное образование. Настольная книга педагога, работающего с детьми с ОВЗ: Методическое пособие. М.: Гуманитарный изд. центр ВЛАДОС, 2011. 167с.

3. Сунцова А.С. Адаптивные технологии в инклюзивной школе//Инклюзивное образование: теория и практика: сборник материалов международной научно-практической конференции /отв. ред. О.Ю.Бухаренкова, И.А. Телина, Т.В. Тимохина. Орехово-Зуево: Редакционно-издательский отдел ГГТУ, 2016. С. 686-693.

4. Карпенкова И.В. Тьютор в инклюзивной школе: сопровождение ребёнка с особенностями развития. Из опыта работы», М., ЦППРиК «Тверской», 2010. 88 с.

БІЛІМ БЕРУДІ ӨЗГЕРТУ: МЕКТЕП ЖАҒДАЙЫНДА КАЙДЗЕН ПРИНЦИПТЕРІН ҚОЛДАНУ

*Смагулова Гульжазира Гинятовна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Рудный қаласы білім бөлімінің
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы
жалпы білім беретін мектебі» КММ
мектеп директоры*

Кайдзеннің шығу тегі Жапониядан және оның Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі экономикасын қалпына келтіруден шыққан. Жапон тілінен аударғанда «үздіксіз жақсарту» немесе «жақсы жаққа өзгерту» [1, 10-б.] дегенді білдіретін Кайдзен өндіріс процестеріндегі тиімділік пен сапаны үздіксіз жақсартуға бағытталған басқару тұжырымдамасы ретінде әзірленген.

Кайдзеннің дамуының негізі АҚШ-та жасалған және соғыстан кейінгі қайта құру бағдарламасын жүзеге асыру кезінде қолданылған басқару әдістемесінен қабылданған идеялар болды. Жапондық компаниялар бұл әдістемелерді мұқият зерттеп, мәдениет ерекшеліктері мен нарық талаптарын ескере отырып, олардың жағдайына бейімдеді.

20-ғасырдың ортасында жапон компаниялары өндіріс жүйелерін тез арада қайта құру және жаңарту қажеттілігіне тап болды. Осы кезде олар өздерінің процестерін үздіксіз жетілдіруге және еңбек өнімділігін арттыруға ұмтылып, кайдзен принциптерін белсенді түрде қолдана бастады.

Кайдзеннің дамуына негізгі үлес қосқандар Toyota сияқты жапондық компаниялар болды, олар осы принциптерді Toyota Production System (TPS) деп аталатын өндіріс жүйесіне қолданды [2,18-б.]. TPS тиімді басқару мен өндірістің озық үлгісіне айналды және оның әдістерін Жапониядағы және дүние жүзіндегі басқа компаниялар кеңінен қабылдады, өздеріне бейімдеді.

Уақыт өте келе, кайдзен концепциясы өндірістен тыс тарады және білім беру, денсаулық сақтау, жобаларды басқару және т.б. қоса алғанда,

эртүрлі салалар мен қызмет салаларында қолданыла бастады. Ол жапон мәдениетінің және жұмысқа деген көзқарасының ажырамас бөлігіне айналды. Басқа елдердегі басқару мен ұйымдастыру тәжірибесіне айтарлықтай әсер етті.

Кайдзен - бұл бизнес пен менеджментте кең қолданыс тапқан жапондық үздіксіз жетілдіру философиясы. Кайдзеннің негізгі принциптеріне мыналар жатады:

1. **Үздіксіз жетілдіру (Кайдзен):** Кайдзеннің негізгі қағидасы – процестерді, өнімдерді және қызметтерді үздіксіз жақсартуға ұмтылу. Бұл тіпті кішігірім өзгерістер уақыт өте келе жинақталған жақсартуларға әкелетінін білдіреді.

2. **Сыйластық:** Кайдзен ұйымдағы әрбір адамға құрмет көрсетуге баса мән береді. Бұл қызметкерлердің тәжірибесі мен пікірлерін құрметтеуді, сондай-ақ олардың жеке және кәсіби дамуына қолдау көрсетуді қамтиды.

3. **Қатысу:** Ұйымның әрбір мүшесі жетілдіру процесіне қатысуы керек. Бұл әркімнің басқаруды ғана емес, жақсартуға арналған идеяларды ұсынуға құқығы бар дегенді білдіреді.

4. **Стандарттау:** Кайдзеннің маңызды аспектісі жұмыс процестеріне стандарттарды орнату болып табылады. Бұл тапсырмаларды орындауда тұрақтылық пен болжамдылыққа мүмкіндік береді.

5. **Тұлғалық өсу:** Кайдзен сонымен қатар қызметкерлердің жеке дамуын қолдайды және ынталандырады. Оқыту және дамыту дағдылар мен құзыреттерді жақсартуға көмектеседі, бұл өз кезегінде жұмыстың тиімдірек болуына әкеледі.

Бұл кайдзен принциптері ұйымдарға үздіксіз жетілдіру мәдениетін құруға көмектеседі, бұл сайып келгенде өнім немесе қызмет сапасын жақсартуға және өнімділікті арттыруға әкеледі.

Кайдзен қағидасы оқыту үдерістері мен әдістерін үздіксіз жетілдіруге бағытталған. Кайдзенді білім беруде қолдану білім алушылардың білім беру тәжірибесінің сапасын арттыруға, оқу нәтижелерін жақсартуға және оқу жағдайлары мен оқу ортасын жақсартуға ықпал етеді.

Кайдзен принципі үздіксіз жетілдіру мен өсуді ынталандыруды білдіреді. Бұл принципті білім беруде қолдану оқушылардың оқуға деген ынтасын дамытуға көмектеседі, өйткені олардың күш-жігері нәтижені үнемі жақсартуға әкелетінін көреді.

Үздіксіз білім алу, өзін-өзі талдау және оңтайлы шешімдерді іздеу сияқты Кайдзен принциптері заманауи әлемнің өзгермелі жағдайлары мен талаптарына сәтті бейімделу үшін қажетті дағдыларды дамытуға ықпал

етеді, мысалы сыни ойлау, рефлексия, өзін-өзі реттеу және өзін-өзі ұйымдастыру ретінде.

Қайдзен қағидаттарын білім беруде қолдану үздіксіз жетілдіру мен дамытуға негізделген оқу ортасын құруға көмектеседі. Бұл сыныпта жағымды атмосфераны қалыптастыруға, оқушылар мен мұғалімдердің ынтасын арттыруға, сондай-ақ ынтымақтастық пен өзара көмекті дамытуға ықпал етеді.

Қайдзен принципі икемділік пен өзгермелі жағдайларға бейімделу мүмкіндігін білдіреді. Бұл қағиданы білім беруде қолдану білім сапасының жоғары деңгейін сақтай отырып, білім беру ортасындағы өзгерістерге, жаңа талаптар мен міндеттерге тиімді жауап беруге мүмкіндік береді.

Жалпы, білім беруде кайдзенді қолдану қазіргі заман талабына және оқушылардың қажеттіліктеріне жауап беретін неғұрлым тиімді, ынталандырушы және бейімделген білім беру жүйесін құруға ықпал етеді.

Мектептерде кайдзенді енгізу жаңа тәсілдер мен принциптерді тиімді қабылдау мен игеруді қамтамасыз ету үшін кезең-кезеңімен жүзеге асырылуы керек. Кайдзенді мектепте енгізудің күтілетін кезеңдері:

1. Ағымдағы жағдайды бағалау:

- оқу-тәрбие процесінің қазіргі жағдайына оның күшті және әлсіз жақтарын, сонымен қатар оқушылардың қажеттіліктері мен ата-аналардың үміттерін ескере отырып талдау жүргізу;

- мәліметтерді жинау, білім беру бағдарламаларының аудиті, оқыту әдістері, ұйымдастыру процестері мен ресурстары.

2. Жоспарлау және мақсат қою:

- анықталған проблемалар мен қажеттіліктер негізінде кайдзенді мектепте енгізудің мақсаттары мен басымдықтарын анықтау;

- іске асыру стратегиясын әзірлеу, оның ішінде кайдзен әдістері мен құралдарын таңдау, сондай-ақ ресурстар мен уақыт шеңберлерін анықтау.

3. Кадрларды оқыту және дайындау:

- мұғалімдерге, әкімшілік қызметкерлерге және мектеп қоғамдастығының басқа да мүшелеріне кайдзен қағидалары мен әдістері бойынша тренингтер өткізу;

- өзгеріс процесін басқаратын және оны жүзеге асыруды үйлестіретін негізгі персоналды дайындау.

4. Өзгерістерді енгізу:

- белгіленген мақсаттар мен жоспарлар негізінде оқу процесінде немесе ұйымдастыру процедураларында басым өзгерістерді жүзеге асыру;

- процестерді жүйелі түрде жақсарту үшін PDCA, Kaizen Blitz, 5S және басқалары сияқты кайдзен құралдарын енгізу.

5. Кері байланыс жинау және нәтижелерді талдау:

- білім беру үдерісіне қатысушылардан, соның ішінде мұғалімдерден, оқушылардан және ата-аналардан үнемі кері байланыс жинау;

- енгізілген өзгерістердің тиімділігін бағалау және одан әрі жетілдіру бағыттарын анықтау үшін алынған кері байланыс пен деректерді талдау.

6. Жүйелі жақсарту және масштабтау:

- нәтижелерді талдау және кері байланыс негізінде үздіксіз жетілдіру процесін жалғастыру;

- табысты тәжірибелерді кеңейту және мектеп қызметінің басқа салаларына немесе білім беру жүйесіндегі басқа мектептерге өзгерістер енгізу.

7. Кайдзен мәдениетін нығайту:

- үздіксіз жетілдіру мектеп өмірінің бір бөлігіне және оған қатысушылардың кәсіби тұлғасына айналатын мәдениетті қалыптастыру,

- жетістіктерді тану, оқыту және бастамашылық мүмкіндіктер арқылы қызметкерлерді ұдайы жетілдіру процесіне ынталандыруды және тартуды қолдау.

Мектепте кайдзенді енгізу – білім беру қоғамдастығына қатысушылардың барлығының күш-жігерін және мектеп әкімшілігі мен басшылығының қолдауын талап ететін ұзақ және дәйекті процесс.

Мектеп директорына кайдзенді енгізу бойынша нұсқаулар:

1. өзгерістердің маңыздылығын білу:

- мектептің қазіргі жағдайына және оқу-тәрбие үрдісіне талдау жүргізу;

- өзгерістердің қажеттілігін және оның білім сапасына оң ықпал етуін растау.

2. Кадрларды даярлау және тәрбиелеу:

- мектептің негізгі қызметкерлерін (мұғалімдер, әкімшілік қызметкерлер) кайдзен қағидалары мен әдістеріне оқытуды ұйымдастыру;

- кайдзенді енгізу үдерісіне жетекшілік ететін және оның орындалуын үйлестіретін топты құру.

3. Мақсат қою және жоспарлау:

- кайдзенді мектепте енгізуден нақты мақсаттар мен күтілетін нәтижелерді анықтау;

- кайдзен әдістері мен құралдарын таңдауды, ресурстарды бөлуді және уақыт шеңберін белгілеуді қамтитын егжей-тегжейлі іс-қимыл жоспарын әзірлеу.

4. Қатысушыларды тарту:

- кайдзенді енгізу процесіне мұғалімдерді, әкімшілік қызметкерлерді, оқушыларды және ата-аналарды тарту;

- ашық қарым-қатынасты сақтау және мектеп қауымдастығы мүшелерінің пікірлері мен ұсыныстарын жинау механизмдерін құру.

5. Жоспарлау өзгерістері:

- жақсартуды қажет ететін нақты аймақтарды немесе процестерді анықтау;

- PDCA, Kaizen Blitz немесе 5S сияқты кайзен әдістерін қолдана отырып, өзгерістерді кезең-кезеңімен жүзеге асыру жоспарларын әзірлеу.

6. Өзгерістерді енгізу:

- жоспарланғандай өзгерістерді енгізуді бастау, соның ішінде Кайдзен іс-шараларын өткізу және қызметкерлерді жаңа әдістер мен процедураларға оқыту;

- өзгерістерді сәтті енгізу үшін қажетті қолдау мен ресурстарды қамтамасыз ету.

7. Кері байланыс жинау және нәтижелерді бағалау:

- өзгерістерді енгізу нәтижелері туралы мектеп қауымдастығы мүшелерінің пікірлерін үнемі жинап отыру;

- алынған мәліметтерді талдау және қойылған мақсаттарға қол жеткізу тұрғысынан енгізілген өзгерістердің тиімділігін бағалау.

8. Үздіксіз жақсарту және масштабтау:

- алған білімі мен тәжірибесін оқу процесін одан әрі жетілдіру үшін пайдалану;

- табысты тәжірибелерді мектеп қызметінің басқа салаларына немесе білім беру жүйесіндегі басқа мектептерге тарату.

9. Кайдзен мәдениетін құру:

- үздіксіз жетілдіру мектеп өмірінің бір бөлігіне және оған қатысушылардың кәсіби тұлғасына айналатын мәдениетті қалыптастыру;

- жетістіктерді, оқытуды және бастама мүмкіндіктерін мойындау арқылы қызметкерлердің уәждемесін және жұмысқа қатысуын қолдау.

10. Стратегияны бағалау және түзету:

- кайдзенді енгізу барысын жүйелі түрде бағалау және өзгертін шарттар мен қажеттіліктерге сәйкес стратегияны түзету.

Осы нұсқауларды орындай отырып, мектеп директоры кайдзен қағидаларын мектеп ортасына тиімді енгізіп, білім сапасын үздіксіз арттыруға жағдай жасайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Масаки Имаи. «Кайдзен: Жапонияның бәсекеге қабілетті табысының кілті», 1986 жыл - 360 б.

2. Джеффри Лайкер. «Тойота жолы: әлемдегі ең ұлы өндірушінің 14 басқару қағидасы», 1980 жыл -288 б.
3. Джеймс П. Вомак пен Дэниел Т. Джонс. «Үнемді ойлау: «Қалдықты жою және корпорацияңызда байлық жасау» - Free Press, 1990, 352 б.
4. Майкл Л. Джордж «The Lean Six Sigma Pocket Toolbook: A Quick Reference Guide for Nearly 100 for Art and Speed Tools»
5. Маурер Р. Метод кайдзен. Шаг за шагом к достижению цели.
6. Кайдзен элементтері. Кайдзен жүйесі және философиясы.

ВОСПРИЯТИЕ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ЦЕННОСТИ НЕНАСИЛИЕ СОВРЕМЕННЫМИ ПОДРОСТКАМИ

*Форицова Татьяна Леонидовна,
воспитатель, социальный педагог
КГУ «Боровская областная
санаторная школа-интернат»
Управления образования акимата
Костанайской области*

Общечеловеческая ценность ненасилие занимает значительное место в мировоззрении современных подростков, формируя их поведение и взаимодействие с окружающим миром. По мере созревания и приобретения опыта подростки накапливают знания и формируют ценности, одной из которых является ненасилие.

Воспитывая подростков в духе ненасилия, родители и педагоги играют ключевую роль. Объясняя принципы ненасилия, уважения к себе и другим, они прививают детям правильное мировоззрение. Школьные программы, посвященные ненасилию, межличностному общению и разрешению конфликтов, способствуют формированию этических взглядов подростков.

Современные подростки имеют беспрецедентный доступ к информации и коммуникации благодаря интернету и социальным сетям. Просматривая новости, общаясь с людьми из разных культур, они знакомятся с различными перспективами и убеждениями. Это расширяет их понимание ненасилия и его роли в решении конфликтов и создании гармоничного общества.

Современные подростки быстро понимают, что насилие не является эффективным способом решения проблем. Насилие, как физическое, так и вербальное, негативно сказывается на отношениях, усугубляет конфликты и наносит вред здоровью и благополучию. Подростки осознают, что ненасильственные методы, такие как диалог, переговоры и компромисс, приводят к более конструктивным и долгосрочным решениям.

Ненасилие проявляется не только в отказе от физической агрессии. Подростки понимают, что ненасилие распространяется и на вербальное общение. Они учатся выражать свои мысли и чувства с уважением и, не прибегая к оскорблениям или угрозам. Ненасильственное общение поддерживает положительные отношения между подростками, создавая благоприятную среду для сотрудничества и взаимной поддержки. Понимание ненасилия тесно связано с развитием эмпатии у подростков. Они начинают сознавать, что их действия влияют на окружающих, и стремятся свести к минимуму негативные последствия для других. Эмпатия побуждает подростков проявлять сострадание, понимание и готовность помочь тем, кто нуждается.

Молодежные движения и организации, выступающие против насилия и продвигающие мир, играют важную роль в формировании взглядов подростков на ненасилие. Участие в таких движениях даёт подросткам возможность общаться с единомышленниками, обмениваться идеями и участвовать в совместных действиях, что укрепляет их приверженность ненасилию.

Однако важно признать, что восприятие ненасилия подростками может формироваться и под влиянием негативных факторов. Жестокие видеоигры, фильмы и телепередачи, прославляющие насилие, а также негативное влияние социальных сетей на психическое здоровье подростков могут подорвать их приверженность ненасилию.

Общество и семья имеют постоянную обязанность по воспитанию и поддержке подростков в духе ненасилия. Необходимо предоставлять качественное образование, которое включает в себя уроки ненасилия, а также создавать среду, в которой молодежь чувствует себя в безопасности и уважаемой.

Подростки, осознавшие ценность ненасилия, обладают огромным потенциалом для создания более мирного и гармоничного общества. Они могут стать активными участниками социальных движений, лидерами в своих сообществах и послами ненасилия в различных сферах жизни.

Приверженность современных подростков ненасилию имеет далеко идущие последствия для будущего. Воспитывая поколение, которое ценит

мир, уважение и ненасилие, мы создаем фундамент для более справедливого, миролюбивого и процветающего мира для всех.

Ненасилие, обладая статусом общечеловеческой ценности, является краеугольным камнем воспитания и общественного развития современных подростков. В условиях бурного социального окружения, где насилие находит свое проявление, как в реальности, так и в виртуальном пространстве, значение ненасилия приобретает особую актуальность. В эпоху информационного взрыва подростки подвергаются интенсивному воздействию различных источников, нередко преподносящих насилие как допустимый метод решения проблем. В подобном контексте задача формирования ценности ненасилия возводится в ранг первостепенной. Становится важным не только акцентирование внимания на источниках информации, формирующих мировоззрение подростков, но и обеспечение доступа к альтернативным, пропагандирующим мирные способы урегулирования конфликтов. Комплексная работа с молодежью, включающая обучение эмпатии, толерантности, уважению других культур, содействует формированию позитивного отношения к ненасилию. Подтверждая необходимость ненасильственного подхода, взрослые и общественные деятели должны служить примером мирного разрешения конфликтов, диалога и взаимопонимания. Только наглядно демонстрируя эффективность этих методов, можно донести до подростков их истинную силу и результативность. В современных условиях процесс привития ценности ненасилия подросткам выходит за рамки узких образовательных программ. Необходима разработка и реализация комплексных мер, охватывающих следующие направления:

- просветительская деятельность - распространение материалов, пропагандирующих ценности ненасилия, организация лекций, семинаров и дискуссий с участием экспертов в области воспитания и молодежной политики.

- образовательные программы - внедрение в школьную и вузовские программы отдельных курсов и модулей, посвященных ненасилию, разрешению конфликтов и правам человека.

- тренинги и мастер-классы - проведение практико-ориентированных занятий, направленных на формирование необходимых навыков ненасильственной коммуникации, медиации и конструктивного взаимодействия в конфликтных ситуациях.

- личный пример - наиболее действенным средством привития ценности ненасилия является личный пример родителей, педагогов, общественных деятелей и лидеров мнений. Демонстрируя в своем поведении прин-

ципы ненасилия, взрослые становятся образцом для подражания и формируют у подростков правильные нравственные ориентиры. Помимо указанных мер, следует уделять особое внимание созданию безопасного пространства для обсуждения этических и моральных вопросов, в котором подростки смогут осознать важность принятия ненасилия, как в личной жизни, так и в обществе целом. Важно задействовать потенциал молодежных организаций, сверстнических групп и социальных сетей для распространения идеи ненасилия и привлечения подрастающего поколения к активному участию в ее реализации. Формирование ценности ненасилия у подростков – это долгосрочный процесс, требующий постоянной поддержки со стороны семьи, образовательных учреждений, общественных организации и государства. Только объединенные усилия всех заинтересованных сторон позволят создать в обществе атмосферу терпимости, взаимоуважения и ненасилия, в которой подростки смогут полноценно развивать свой личностный потенциал и строить гармоничные отношения с окружающим миром.

Ненасилие как общечеловеческая ценность играет первостепенную роль в воспитании нравственно зрелых и ответственных подростков. В условиях современного мира, где царит напряженность и различного рода конфликты, жизненно важно привить подрастающему поколению стремление к миру и гармонии. Подростки, осознающие и разделяющие принципы ненасилия, строят здоровые и уважительные отношения с ровесниками, семьей и обществом в целом. Воспитание, основанное на принципах ненасилия, развивает у подростков эмпатию, понимание и терпимость к окружающим. Необходимо создавать благоприятную среду, в которой подростки могут, открыто обсуждать вопросы насилия, разрешать конфликты мирным путем и находить конструктивные способы выражения своих эмоций. Современные подростки сталкиваются с многочисленными вызовами и стрессами. Умение решать конфликты без применения насилия – незаменимый навык, который поможет им успешно интегрироваться в общество и конструктивно справляться с трудностями. Поэтому внедрение в образовательный процесс программ по развитию конфликтологической компетентности, тренингов по коммуникации и формированию навыков урегулирования конфликтов становится все более актуальным. Подростки, глубоко понимающие ценность ненасилия, преобразуются в активных участников социальной жизни, защитников прав и свобод других людей, способных строить гармоничные отношения и активно участвовать в создании мирного общества. Нравственное воспитание, направленное на развитие этих принципов, играет в этом процессе определяющую

щую роль, вдохновляя подростков на позитивные поступки и побуждая их к самосовершенствованию. Помимо образовательных программ, важную роль в становлении личности подростка играет семья. Родительский пример, открытые и доверительные отношения, демонстрация мирных способов разрешения конфликтов формирует у детей устойчивые убеждения и моральные ориентиры. Подкрепление принципов ненасилия средствами массовой информации и искусством также оказывает существенное влияние на формирование мировоззрения подростков. Конструктивные сюжеты фильмов, сериалов и художественных произведений, в которых герои наглядно демонстрируют ненасильственное поведение в конфликтных ситуациях, способствуют закреплению этого ценностного ориентира в сознании подрастающего поколения. Воспитание ненасилия у подростков требует комплексного подхода, который включает в себя педагогические усилия, пример родителей, общественного поощрения и воздействие культурной среды. Только таким образом можно сформировать у подростков устойчивое убеждение в том, что насилие – это неприемлемый путь решения какой – либо проблемы, и что мир, гармония и взаимоуважение – единственно возможная основа для здорового и благополучного общества.

В дополнение к вышеизложенному важно отметить, что воспитание ненасилия должно быть подкреплено правовыми механизмами, защищающими подростков от насилия и эксплуатации со стороны взрослых. Государство должно разработать и реализовывать законы и программы, направленные на искоренение всех форм насилия против детей, и гарантировать, что подростки имеют доступ к справедливости и защите своих прав.

В заключение следует подчеркнуть, что формирование ценности ненасилия у подростков – это многогранная и долгосрочная задача, требующая постоянных усилий со стороны всех заинтересованных сторон. Только объединив усилия семьи, школы, общества и государства, мы сможем создать поколение подростков, которые будут строить более мирное и гуманное будущее для всех.

Список использованных источников:

1. «Ненасилие: Опыт философии и действия» Махатма Ганди.
2. «Практика ненасилия: Путеводитель по духовным основам гражданского сопротивления» Арина Вукобратович.
3. «Обучение ненасилию: Инструкция для учителей» Джена Кример.
4. «Ненасилие в образовании» Айлот Седгуик.

ІС ӘРЕКЕТТІ ЗЕРТТЕУ - БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ КЕШІЛІ

*Хамзина Айман Жумагазовна,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің
Ахмет Бірімжанов атындағы
жалпы білім беретін мектебі» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі*

Өз тәжірибеңізді бағалау, тиімдірек жұмыс істеу үшін қызметті зерттеу, кәсіби даму стратегияларын таңдау – осының барлығын «Action research» («іс-әрекеттегі зерттеу») стратегиясы береді. Қазіргі мұғалім, егер ол өз іс-әрекетіне рефлексия жасамаса, жетістіктерге терең талдау жасамаса және керісінше, білім алушылармен жұмыс жасауда, жүйеде сабақтарды жоспарлау мен өткізуде тежегіш факторларды жүргізбесе, кәсіби жетілдіру мүмкін емес. «Іс-әрекеттегі зерттеу» мақсаты білім алушылардың негізгі сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал ететін мұғалімнің жұмыс әдістері мен тәсілдері болып табылады.

Қостанай облысы бойынша «Өрлеу» АҚ «Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» пәні педагогтерінің базалық және пәндік құзыреттіліктерін дамыту (5-9 сынып) курсынан кейін әдістемелік бірлестікте, жетекші мектеп аясындағы аймақтық семинарында «Action research» («Іс-әрекеттегі зерттеу») әдісімен қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерін таныстырдым.

Қазақ тілі сабағында тілдік дағды мәтінмен жұмыс барысында дамиды. Осы зерттеудің басында рефлексиялық мұғалімнің жұмысындағы нәтижелерді, тәсілдерді, әдістерді жүргізудің және қадағалаудың негізгі құралдары зерттеледі.

1. Іс-әрекетті зерттеу кезеңдері [2].

2. Аймақтық қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің семинары.

Зерттеуді үш бөлімде жүргіздім: кіріспе (рефлексия, жоспар), негізгі (іс-әрекет, қадағалау), қорытынды (рефлексия, ұсыныс).

I. Кіріспе.

1. Мектеп психологымен бірлескен сауалнама жүргізу.
2. Оқу сапасының мониторингі.
3. Алынған нәтижелердің талдамасы.
4. Зерттеу сұрақтарын құрастыру.
5. Зерттеу стратегиялары мен құралдарын іріктеу.

II. Негізгі бөлім. Білім алушылардың оқуға қызығушылығын арттыратын факторларды анықтау.

1. Сабақты ойын элементтерімен құрастыру.
2. «4 К» әдісін үнемі қолдану.
3. Сандық технологияларды қолдану.
4. Тапсырма орындау барысында уақытты үнемдеуге жұмылдыру.
5. Кері байланыс жасату.

III. Қорытынды.

1. Сауалнама.
2. Бақылау.
3. Әңгімелесу.
4. Нәтижелер талдамасы.

Зерттеу үшін жетінші сыныпты алдым. Алдымен білім алушылардың оқу мотивациясының деңгейлерін анықтау үшін мектеп психологымен бірлесіп зерттеу жұмысын жүргіздім.

Кіріспе бөлімінде мектеп психологымен бірлескен сауалнама, пән мұғалімдерімен кеңес нәтижесінде төмендегідей нәтиже шықты:

Білім алушылар саны: 19

Сыныптың жетекші мотивтегі білім алушылар: 7

Басым мотивтегі білім алушылар: 10

Төмен мотивтегі білім алушылар: 2

Сыныптың оқуға қызығушылығының басым көпшілігі жақсы баға алу үшін, ата-анасынан ұрыс естімеу үшін оқитыны алаңдатты. Білім алушылардың көбі командалық тапсырмаларды орындағанды ұнататынын белгілеген. Барлық пәндерді жақсы көремін деген жолды ешкім таңдамаған. Ауызша сұхбаттасу барысында оқу материалдарының өте көп және олардың барлығын есте сақтау қиын екенін айтты. Басқа пән мұғалімдерімен әңгіме барысында білім алушылардың кейбір олқылықтары анықталды және осы зерттеудің қажеттілігін анықтайтын сұраулар тұжырымдалды. Білім алушылар аз сөйлейді, ақпаратты таңдау кезінде олар әрқашан негізгі және кіші ақпаратты тұжырымдай алмайды. Бұл жұмыс көбінесе өз бастамасымен емес, пән мұғалімінің басшылығымен жүзеге асырылады.

Іс әрекетімнің нәтижесін көру мақсатында зерттеу нысанына төмен және басым мотивациядағы үш білім алушыны таңдап алдым.

Мәселені анықтау мақсатында мынадай стратегиялық сұрақ құрастырып, зерттеу нәтижесінде қандай картина көргім келетінін болжадым:

Мен нені өзгерткім келеді?

Менің тәжірибем оқудың тиімділігін арттыру арқылы жақсартылуы мүмкін.

Менің білім алушыларыма мәтіндік және графиктік мәтіндерден ақпаратты алу және оны интерпретациялауды меңгеруі қажет.

Оқытудың ең маңыздысы – бұл білім.

Білім алушылар үшін ең қолайлы оқыту ортасы топтық жұмыс болып табылады.

Менің тәжірибемде кездесетін проблемалар тізбегі:

1. Уақытты тиімді пайдалану (кейбір тапсырмаларды орындау кезінде уақыт жетпей, тапсырмаға кері байланыс жасалмай қалады);
2. Топтық жұмыс (уақыттың тиімді пайдаланбауынан топ мүшелерінің білімдері толық қадағаланбай қалатын жағдайлар).
3. Кері байланыс (әр тапсырма сайын алынатын кері байланыстар тек эמודилермен беріледі.)

Бұл проблемаларды шешу бойынша берілген ұсыныстар: білім алушыларды уақытты тиімді пайдалануға жұмылдыру және тапсырмаларды білім алушылардың шамаларына қарай беру қажет.

Осы стратегиялармен жұмыс жүргізген соң, жоғары қызығушылық типі бар дарынды және қабілеті төмен білім алушылармен жұмыс істеудің

үлкен тәжірибесін ескере отырып, зерттеу мәселесі мен тақырыбы тұжырымдалды: «7-сынып білім алушыларының сөйлеу дағдыларын дамыту үшін қазақ тілі сабақтарында мәтіндік және графиктік ақпараттарды интерпретациялауды қалай үйретуге болады?». Бұл тақырып білім алушылардың негізгі сөйлеу, зерттеу дағдыларын дамытуға, сыни ойлау дағдыларын дамытуға, осы тапсырмада оқудың мақсаттары мен міндеттерін анықтау, алынған ақпаратты алу және синтездеу, негізгі және қосымша ақпаратты ажырату, қазіргі заманғы ақпараттық кеңістіктің үлкен ағынына бағдарлау қабілетін дамыту үшін ізденіс оқу әдістерінің әсерін зерттеу жұмысында негізгі болды. Талантты, дарынды білім алушылар оқу процесінде өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі реттеуге дағдыландыру және олар үшін зерттеу және шығармашылық тәсілдері оқытылады. Ерекше білімді қажет ететін білім алушы үшін білім деңгейін көтеру, әлеуметтік ортада білімін қолдана алуын дамытатын сипаттағы инновациялық тапсырмалар құрастырылады. Инновациялық тәсілдердің білім алушылардың білім сапасын арттыруға тиімділігін көрсетеді. Е.Майхнердің педагогикалық тәжірибесіндегі деректері инновациялық әдістердің оқу үдерісіндегі басым жақтарын, білім алушылардың оқығанының 10 пайызын; естігенінің 20 пайызын; көргенінің 30 пайызын; естіген мен көргенінің қосындысынан 50 пайызын; өздерінің түсінгенін айтудан 80 пайызын, қолмен істегендерінің 90 пайызын естерінде сақтайтынын растайды. Баланың белсенділігін арттыруды, ұжыммен жұмыс жасау және сөйлеу дағдыларын жетілдіруде СТО «сыни тұрғыдан ойлау мен жазу» технологиясын қолдандым. Қызығушылықты ояту мақсатында тақырып болжауда сурет, сөзжұмбақ, шартты белгілер қоданылса, мағынаны тануда графиктік мәтіндегі ақпараттарды анықтау болса, мәтіндік ақпараттарды графиктік мәтінге айналдыру тапсырмалары орындалды.

Негізгі жұмыс кезеңінде оқу процесінде білім алушылардың дағдылары мен оқу мотивациясына, сұрақтарға жауап табуға және таңдалған ақпаратты тұжырымдауға белгілі бір әсер етуі мүмкін факторлар анықталды.

Оқу тақырыптарын талқылау кезінде білім алушылар бұл ақпаратты неге негізгі немесе кіші ақпарат ретінде таңдағанын дәлелдей алуы қажет болды. Білім алушылардың өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі жеткізу үрдісіне әсер ететін факторлар сабақта қолданылған оқытудың ойын түрлері, мәтіндік және графиктік мәтіндерді түсіндіру барысында шығармашылық жұмыстар, білім алушылардың оқу іс-әрекетінің міндеттерін түсінуге арналған қадамдық нұсқаулықтары бар әр түрлі кезендердегі шағын зерттеу жұмыстары болды.

Ауа райы және климаттық өзгерістер бөліміндегі «Тұманның пайда болуы» тақырыбы бойынша оқу бағдарламасына сай оқу мақсаты: 7.2.1.1 мәтіндік және графиктік (кесте, диаграмма, сурет, шартты белгілер) ақпаратты интерпретациялау.

Сабаққа ену барысында әртүрлі суреттердің бетіне пленка жауып, не байқағандарын сұрадым. Балалардың жауабынан соң, тақтадағы суреттерге назарларын аударып, тұман туралы қосымша ақпараттар бердім.

Тұман ауадағы ұсақ тамшылардан құралған атмосфералық құбылыс. Тұман әртүрлі болады. Тұман жердің бетінде ғана емес, жалпы барлық жердің түтін алып кетуі мүмкін. Тұман кезінде көру мүмкіндігі азаяды. Тіпті тұман түрлі- түсті де болады екен. Ол тұман ішіндегі су тамшыларының көлемі мен күн сәулесіне байланысты. Осы іспеттес ақпараттарды қосымша дайындадым. Қосымша ақпараттарды ChatGPT арқылы жасанды интеллект көмегімен алдым.

3. Тұманның түстері.

Мақсатқа жеткізу үшін тапсырмалар жеке, жұптық, топтық жұмыстар арқылы ұйымдастырылды. Сабақ құрастыруда білім алушыға жайлы орта қалыптастыру және кері байланыс жасауға жағдай келтіруге тырыстым.

Тапсырмаларды орындау және өз жұмысын сыныпта ұсыну үшін уақытты үнемдеу және санау тәсілдерін мұқият ойластыруға тырыстым. Білім алушының еңбек процесін тиімді қалыптастыру бағытында «Қоңырау» әдісін қолдандым. Әр тапсырманың алдында дескриптор мен уақыт көрсетілген таныстырылым экраннан көрсетіліп тұрды. Уақыт аяқталғанда «Қолда қалам қате» сөзін қолдану арқылы жинақылыққа, шапшандыққа, адалдыққа қалыптасады. Уақыттың жетіспеушілігімен ұсынылған өнім «шикі», аяқталмаған болып шығады. Сол себепті балалар әр минутын бағалауға дағдыланады.

Оқу тапсырмасының сапалы орындалуы білім алушының нені қалай оқу және не үшін оқу керек екенін түсінуіне байланысты. Әр оқылым алдында баланың алдында тиімді оқудың тәсілдері жадынамасы жатқаны абзал.

Білім алушыларды тиімді оқудың тәсілдері жадынамасы.

А. Білімді мәтіннен алыңыз.

- Ақпарат көздеріне ұқсайтын негізгі сөздердің астын сызыңыз (бөлім, тақырып т.б).
- Тақырыптың мазмұнын сұрақ түрінде жазыңыз.
- Дәйексөздерді дәптерге жазыңыз.
- Жадыңызға байланысты біліміңізді бекітіңіз. (көру жадыңыз жақсы болса, тақырыпқа байланысты суреттер, сызбаларды көз алдыңызға елестетіңіз, ал есту жадыңыз жақсы болса, мұғалімнің түсіндіруін, сыныптастырыңыздың талқылауын есіңізге түсіріңіз).

Ә. Оқулық мәтінін оқу тапсырмасымен салыстырыңыз.

- Оқу тапсырмаларын оқып шығыңыз. Оқу тапсырмасын орындау үшін өзіңіздің не білетініңізді және жаңадан нені меңгергеніңізді анықтаңыз.

Б. Білімді қолдану.

- Оқу тапсырмаларын орындау үшін жадыңызда жаңғырған ақпараттан қажетті мәліметтерді белгілеңіз.
- Тақырыптағы оқу тапсырмаларын ретімен сабақтастыра орындаңыз. Алған білімді оқу тапсырмаларымен салыстырыңыз. Мәтіндегі алғашқы 2-3 тапсырманы оқып шығыңыз. Егер ол тапсырмаларға жауабыңыз толық болмаса, сабақтың мәтінін қайта оқып шығу қажет.

Әр сабақта анықтама бұрышында терминдер, ережелер қарастырылды.

Интерпретация - бұл жақсырақ түсіну үшін қандай да бір құбылыстың мәнін түсіндіру, қайталау, түсіндіру процесі.

Ақпарат - объектілер қасиеттерінің (жағдайларының) сигналды бейнеленуі немесе сигналға жасанды енгізілген қабылдана, жаңара алатын хабар.

Негізгі сөз-мәтін талдаудағы мәтіннің мазмұнын білдіретін сөздер жиынтығы.

Негізгі сөздер - мәтінде жиі ұшырайтын сөздер.

Негізгі сөздер көбінесе мәтіннің тақырыбы болып келеді.

Әдетте, негізгі сөздер (тіркестер) бір бетте (мәтіндегі) кем дегенде 3-4 рет кездеседі [2].

Үздіксіз кері байланыс беру білім алушының ішкі рефлексиясын, өз бетімен еңбектену, бәсекеге қабілетті болу, алғырлық қабілеттерін дамытады.

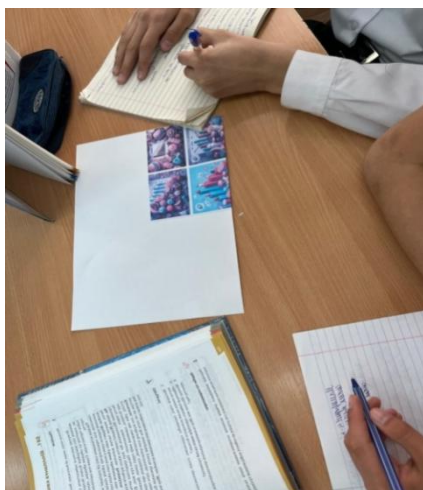
Оқу мақсатына сәйкес алған екінші сабағым «Денсаулық-зор байлық» бөлімі бойынша «Денсаулыққа пайдалы тағамдар» тақырыбында болды. Бұл сабақта аралас мәтін берілді. Топтарда суреттерден мәтін құрады, мәтіннен пайдалы тағамдар тізбесі кестесін жасайды, мәтіндегі ақпаратты кластер арқылы түсіндіреді. Әр баланың қолына берілген жеміс, көгөніс, тағамдардың суреті жеке үлестіріп, олардың ағзаға пайдасын анықтау және графиктік мәтіндегі тағамдардың суретінен пайдалы, зияныдысын сұрыптау тапсырмаларын қызығушылақпен орындады.

Оқулықтағы берілген кесте арқылы «Дәрумендер-денсаулығымыздың дәнекері» деген тақырыпта мәтін құрастырды.

2-сурет. Кесте.

Дәрумендер	Кездесетін жерлері
А	Бауырда, сүтте, балықтың уылдырығында, жұмыртқада, қызыл сары жемістерде
В	Күріште, ашытқыда, бидайда, картопта, бауырда, сүтте, етте, жұмыртқада, салаттарда
С	Көгөністерде, жемістерде, сүтте, бүйректе
Д	Балық майында, бауырда, бүйректе, жұмыртқа сарысында, сүтте, сары майда
Е	Көгөністерде, астық дәндерінде, сүтте, өсімдік майында, жұмыртқада

Топтаса, жұптаса отырып жасанды интеллект арқылы құрастырылған графиктік мәтіндерден тақырыпқа байланысты ақпараттарды түсіндірді.

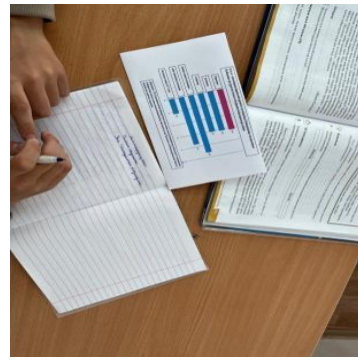

3-сурет. Екінші зерттеу сабағында қол жеткізген нәтижелерім:

	Бірінші сабақ	Екінші сабақ
Уақыт	Тапсырмаға уақыт қосылды.	Сабақ қоңыраудан кейін бір минутқа созылып кетті.
Топтық жұмыс	Міндеттерін өзім бөліп бердім	Өздері міндеттерін бөліп алды.
Кері байланыс	Жеке жұмысқа кері байланыс берілмеді.	Барлық тапсырмаға кері байланыс алынды.
Сапа	Барлығына баға қойылып үлгерілмеді.	Балалардың барлығы бағаланды.
Рефлексия	Орындалды	Орындалды

Үшінші зерттеу сабағым «Әлеуметтік желілер» тақырыбында болды.

Білім алушыларға оқулықтағы тапсырмадан бөлек жеке тапсырма берілді. Берілген графиктік мәтінді «Джигсо» әдісі арқылы түсіндіруді талап еттім. Білім алушылардың топпен жұмыс және уақытпен жұмыс жасауға және бағалау критерийлері арқылы кері байланыс жасауға қалыптасқандарын және алған білімдерін жазылымда қолдануға машықтанғаны байқалды.

Бірінші топ білім алушыларының түсіндірілімі:

Интернетке қосылу.

Қазіргі кезде әлеуметтік желілер жоғары ұсынысқа ие. Оны қанша адам қолданады?

Бұрынғы заманнан бері интернет әлі күнге дейін дамып жатыр және де ХХІ ғасырға дейін танымастай өзгерістер болды. Қазірдің өзінде әлемнің 80% интернет немесе телефон тұтынады. Адамдар әлемнің түкпірінен ғаламторды қолданып келеді. Мысалға, 1997 жылы интернет қосылған қолданушылар саны 68,7 миллион болды. Ал 1998 жылы 97,3%, 1999 жылы 131,14 2001 жылы 170 миллион, ал 2001 жылы 230 миллион адам екен. Қазіргі жылға дейін өсе береді.

Интернет өмірдің ажырамас бөлігі болып саналады.

Кері байланысты топтар бірі-біріне «Анықтама» әдісі арқылы берді.

Екінші топтың берген анықтамасы.

Орындаған: I топ.

Бағалаған: II топ

1. Мәтіннің тезисінде қателік бар. Тезисте әлеуметтік желілер туралы да, мәтін ғаламтор туралы.
2. Негізгі бөлімде графикті жалпы суреттеу байқалады. Графиктегі ғаламторды пайдалану үш мемлекет арасындағы салыстырмалы көрсеткіш анықтау керек еді.
3. Қорытынды бөлімі дұрыс.

Ұсыныс: әлеуметтік желілер мен ғаламтордың анықтамасын қайталаған жөн.

«Интернет» сөзі қазақша «ғаламтор» деп айту керек. «Телефон» дегеннен гөрі «смартфон» деген дұрыс.

Екінші топтың түсіндірілімі:

Әлеуметтік желілер.

Елімізде әлеуметтік желіні қолданбайтын адам жоқ. Ең танымал әлеуметтік желіні білесің бе?

Берілген суретке сүйенсек, ең танымал әлеуметтік желі атағы «Facebook», оның соңынан «В Контакте», «Instagram», «Watsapp» «Twitter» ге бұйырыпты. Бірақ ғаламтордағы 2021 жылғы деректер бойынша елімізде ең танымал әлеуметтік Pinterest (32,7%) болып шықты. Одан кейін тізімде үздік бесікке YouTube (20,4%), «ВКонтакте» (14,9%), Facebook (13,5%) және Twitter (11,3%) екені анықталды. Бұл желілер жеке адамдар, органдар мен компаниялардың сұраныстарына ие. Қазіргі кезде ғаламтор арқылы жеке адам,

мемлекеттік орган, кәсіпкерлер үйде отырып жұмыстарын атқара береді. Әлеуметтік желі арқылы пікір алмасу, хабарласу, жаңа дос табу үшін де мүмкіндіктер бар.

Әлеуметтік желі - ақпарат алмасу, уақыт үнемдеу үшін қажет құрал.

Екінші топтың берген анықтамасы.

Орындаған: II топ.

Бағалаған: I топ

Мәтіннің тезисінде қателік бар. Тезисте әлеуметтік желілер туралы да, мәтін ғаламтор туралы.

Негізгі бөлімде графикті жалпы суреттеу байқалады. Графиктегі ғаламторды пайдалану үш мемлекет арасындағы салыстырмалы көрсеткіш анықтау керек еді.

Қорытынды бөлімі дұрыс.

Ұсыныс: әлеуметтік желілер мен ғаламтордың анықтамасын қайталаған жөн.

«Интернет» сөзі қазақша «ғаламтор» деп айту керек. «Телефон» дегеннен гөрі «смартфон» деген дұрыс.

Бірінші топтан гөрі екінші топ суреттегі ақпаратты толық баяндады. Зерттеуші балалар осы топта отырды.

Үшінші тоқсанның аяғында тағы да бір сабақты зерттедім. Зерттеудің бұл кезеңінде «Шолпанға көшкен ауыл» тақырыбындағы мәтінді интерпретацияланды. Мәтіндік ақпаратты анықтауда сурет арқылы ауызекі сөйлеу стилінде түсіндіру керек болды. Бұл тапсырманы екі топ та нәтижелі орындады. Кері байланыс «Еркін микрофон» әдісі арқылы берілді. Мәтін Жүніс Сахиевтің «Айдағы жасырынбақ» фантастикалық шығармасынан болғандықтан, балалар қиялға беріліп, тапсырманы қызығушылықпен орындап шықты. Мәтіннен Шолпан планетасының климаты мер Жердің климатын салыстыра отырып, Шолпан планетасына салынатын киіз үйдің ерекшеліктерін суретке салып түсіндіріп берді.

Зерттеу сауалнама, бақылау, әңгімелесу құралдары арқылы қорытындыланды. Білім алушылардың қызығушылық деңгейіне әсер ететін факторларды алдын-ала талдау, зерттеу барысында пысықталған стратегиялар мен әдістер оң нәтиже береді. Бірлескен, алқалы талқылау және оқыту кезінде стратегияларды қолдану білім мониторингінде және тест алу барысында оң динамика береді.

Білім мониторингі І тоқсанда 63,16 пайызды құраса, үшінші тоқсанның аяғында 68,42 пайызды құрап, 5,26 пайызға өсіп отыр. Зерттеуге алынған балалардың динамикасының өсуі сыныптың білім сапасына әсерін тигізді.

Білім алушы	І тоқсан бойынша ІЖБ нәтижесі	І тоқсан қорытындысы	ІІ тоқсан бойынша ІЖБ нәтижесі	ІІ тоқсан қорытындысы	ІІІ тоқсан бойынша ІЖБ нәтижесі	ІІІ тоқсан қорытындысы
1-білім алушы	21	4	23	4	28	5
2-білім алушы	20	4	23	4	25	5
3-білім алушы	14	3	17	3	20	4

Қорытындылай келе, «Іс-әрекетті зерттеу» арқылы білім алушылардың сабаққа қызығушылығы артты. Қолдауды қажет ететін балаларың белсенділігі артты. Білім алушылар өзін өзі бағалау арқылы бойларында сенімділік пайда болды. Сабақта өздерін еркін ұстап, айтылым дағдылары жақсарды, сөздік қорлары да айтарлықтай арта түсті. Шығармашылық қабілеттері дамып, кері байланыс жасау және уақытты тиімді пайдалануы қалыптасты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әдістемелік оқу құралы «Іс-әрекетті зерттеу» - Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы. 2015-98 бет.
2. «Ой еңбегі мәдениеті немесе оқудың 101 техникасы» оқу құралы.- Қостанай: Рудик Г.А., профессор, педагогика ғылымдарының докторы.

(Монреаль, Канада). Қостанай облысы әкімдігінің білім қызметкерлерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлау «Шекарасыз оқу» заманауи білім беру орталығы». 2010. 29.01. КСТ 1041.

ИГРЫ С АСЫКАМИ - СРЕДСТВО ВСЕСТОРОННЕГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ

*Юркова Елена Анатольевна,
преподаватель спецдисциплин
ЧУ «Колледж ЗЕРЕК»,
г. Костанай*

Игры с асыками имеют многовековую историю являются традиционными для казахского народа, Игры с асыками сохранились до наших дней из глубокой старины, передавались из поколения в поколение, вбирая в себя лучшие национальные традиции.

Игры с асыками несут в себе символическую информацию о прошлом культуры, обеспечивают трансляцию из поколения в поколение исторических черт национального менталитета и этноспецифических ценностей [1].

Асыки – это коленная кость в суставе у баранов и овец. Ее специально вываривали в растворе соли. Среди всего набора асыков выбирали самый большой «сака» - биток. Он и выполнял в игре роль «хана» или самого главного трофея, если участник сумеет с помощью своей ловкости его выиграть. Иногда в такую кость заливали свинец для большей устойчивости и пробивной силы. А раньше ханским и султанским детям «сака» заливали даже золотом. Простые асыки красились в разные цвета, и в зависимости от размера и цвета они имели свои имена и разную цену, например, самые дешевые – маленькие «простушки» никогда не красили. Хорошо сделанный «сака» был предметом не только гордости, но и примером самобытного искусства.

В 2014 г на территории Абайского района Восточно-Казахстанской области погребениях, относящихся к бронзовому веку и предварительно датированных II тысячелетием до н. э., были найдены 140 асыков. Асыки были обнаружены у ног погребенного в каменном ящике. Все асыки были выкрашены красной охрой, что очень четко фиксируется, несмотря на

значительную стертость краски, что асыки — это не просто детская игра, а часть культурного наследия тюркских народов [2].

Как и большинство игр Средней Азии, асыки напрямую связаны с животноводством. Маленькие косточки из бараньих коленок бросал каждый мальчишка и передавалась эта игра из поколения в поколение. Насчитывается примерно 30 видов игр в асыки. Раньше хороший сака можно было обменять на 300 асыков, но никто его не менял. Сака считался талисманом и семейной реликвией, передавался от отца и деда. Перед игрой на него дули, чтобы сака принес удачу. Потерять сака считалось плохой приметой- потерять удачу.

В играх сасыками могут принять участие все желающие, нет ограничений по половому и возрастному признаку, социальному и общественному статусу - что имеет глубокое социальное значение. Кроме этого не требуется особого оборудования и места. В игре «Бес асык» достаточно пять асыков и маленького коврика. В игру «Үш асык» я учу играть дошкольников старшего возраста, а в игру «Бес асык» учу играть уже студентов колледжа.

Игра – первая деятельность, которой принадлежит особенно значительная роль в развитии личности, в формировании ее свойств и обогащении ее внутреннего содержания. Наряду с развитием физическим, игры с асыками вырабатывают скорость принятия правильных решений, навыки взаимодействия с другими участниками

В соревнованиях «Асық ату» между группами студентов колледжа в играх «Омпы», «Тасқала» предлагаю каждому игроку команды выполнить всего по три броска асыком –сака в цель. Участие обучающихся в командных соревнованиях с асыками «Асық ату», показывают, что победы можно достичь совместными усилиями, через слаженность командных действий и взаимоуважения друг к другу. Так «Асық ату» объединяет представителей разных национальностей и профессий. Приоритетом является взаимоуважение, основанное на понимании культуры и духовного мира представителей другого этноса.

В играх с асыками создаются предпосылки для проявления взаимодействия, сотрудничества, сопереживания, соучастия. Такие способности, которые имеют значение в любых других видах деятельности. Более того формирование социально-ценных качеств личности напрямую связаны с формированием и совершенствованием социокультурного опыта личности, перенесения его на широкую сферу социальной деятельности.

Проводя игровой практикум со студентами колледжа, я нацеливаю их на применение игр с асыками на практике в детских садах. Акценти-

рую внимание, что для педагога самое главное дать детям возможность раскрыть себя, реализовать свои силы, проявить самостоятельность в действиях и поступках, познать преимущества совместной деятельности. В ходе знакомства дошкольников с асыками, педагоги смогут развивать речь детей. Ведь каждый асык имеет свое название в зависимости от принадлежности к животному.

Кеней, кентай - мелкие асыки овцы или козы.

Ешкімер - асык козы.

Қойлақ - асык барана

Құлжаз - асык самца архара.

Топай, сомпай - асык коровы.

Шүкейт - асык газели.

Каждое основное положение асыка имеет название, соответствующее четырем граням кости и цифровую значимость.

Алшы - положение асыка на одном из ребер, при котором вогнутая грань асыка с углублением смотрит вверх. Первая по значимости позиция (5).

Тэйке - положение противоположное алшы. Более ровная грань асыка смотрит вверх. Вторая по значимости позиция (4).

Бүк - положение асыка плашмя, при котором выпуклая сторона смотрит вверх. Третья по значимости позиция (3).

Шік - положение асыка плашмя, при котором вогнутая сторона смотрит вверх. Четвертая по значимости позиция (2).

Для дошкольников я разработала задания с применением асыков по обучению математики.

Составление чисел в парах посредством соединения сторон ($10=5+5$ - «Алшы» + «Алшы»; $9=5+4$ «Алшы» + «Тэйке»; $8=4+4$ «Тэйке» + «Тэйке»). Упражнения можно выполнять по показу цифры, по словесному указанию.

Эти задания студенты смогут применить во время прохождения практики в детском саду.

Для развития моторики пальцев я предлагаю выполнить следующие упражнения:

- подбрасывание и ловля асыка одной рукой (правой, левой) из исходного положения стоя;
- подбрасывание и ловля асыка одной рукой (правой, левой) из исходного положения «сед – по-турецки»;
- подбрасывание и ловля асыка двумя руками с переворачиванием ладоней из исходного положения «сед – по-турецки».

Эти игровые упражнения с асыками также помогут при подготовке руки дошкольников к письму.

Для активизации взаимодействия анализаторных систем организма разработала задания для развития межполушарного взаимодействия: предлагаю определить положения асыков закрытыми глазами, определить положение асыка наощупь под тканью разной плотности, ставить асыки разными положениями правой и левой рукой одновременно. Эти упражнения я провожу со студентами колледжа.

Любой вид игры в асыки задевает самолюбие, будь то ребёнка, будь то подростка, пробуждает в нём желание выйти из игры победителем, воспитывает в нём самоуважение. Кроме того, игра в асыки требует от игрока быть всегда в движении. Игры «Омпы», «Шеңбер жасап ату», «Үш табан», «Тас қала» учат точности и меткости. В каждой игре разное расположение асыков на кону, разные правила, следовательно, и разная тактика игры, и способ выбивания асыка. В игре «Омпы», достаточно сдвинуть асыки линии кона или попасть в вертикальный асык (положение «Омпы»). Особенность игры - засчитываются только те асыки, которые будут за пределами кона, при попадании асыков в «омпы» победа игрокам присуждается досрочно.

В игре «Тас қала» мощным и метким ударом можно выбить сразу всю башню из асыков. В игре «Шеңбер жасап ату» игроки сражаются до тех пор, пока не выбьют все 16 асыков из круга диаметром один метр. Особенность игры - засчитываются асыки за пределами круга. Если асык остался на линии круга, то этот асык считается в кругу.

В игре «Үш табан» игрокам требуется особый расчет и целенаправленность удара - расстояние между сака игрока и выбитым асыком должно быть больше, чем три стопы игрока (игра так и называется «Үш табан - три стопы»).

В этих играх развивается не только ловкость и меткость, но и критическое мышление. Игроку надо как решить, как попасть в асык, куда следует ударить, какой силы должен быть удар. Все эти вопросы игрок должен пропустить через свое сознание, а затем прицельно и точно ударить по асыку. Разные правила игр с асыками позволяют игроку самому решать, как действовать в той или иной ситуации, делать свой выбор для достижения цели. Такая тренировка имеет большое значение для обучающихся, так как поможет навыки критического мышления в будущем перенести в другие жизненные ситуации. Любой вид игры в асыки задевает самолюбие, будь то ребёнка, будь то подростка, пробуждает в нём жела-

ние выйти из игры победителем, воспитывает в нём самоуважение. Кроме того, игра в асыки требует от игрока быть всегда в движении.

Для развития предметной ловкости лучше всего подходит игра «Бес асык». В основе этой игры лежит подбрасывание и ловля асыков одной рукой, во время полета асыка быстро взять с пола другой асык - таким образом в руке будет два асыка. Так поочередно нужно поднять с пола все четыре асыка. При этом нельзя сдвигаться с места и прижимать асыки к телу. Затем необходимо поднять два раза по два асыка. В третий раз во время подбрасывания сака необходимо собрать с пола три асыка, затем один. Четвертый раз необходимо проявить еще больше ловкости и собрать все четыре асыка. И это только начало игры - задания постепенно усложняются. что бы выиграть необходимо пройти все восемь заданий, в каждом задании свои особенности. Нужны многие часы тренировки для развития особой ловкости и согласованной работы всех анализаторных систем организма. Важно определять на какую высоту подбрасывать асык-сака в задании, как распределить асыки при вбрасывании, мгновенно ориентироваться и анализировать с какого асыка начать сбор. Каждое действие игрока ориентировано на определенный результат, а достижение победы предполагает активизацию мыслительных процессов, воли для достижения результата, особой выдержки и организованности.

Асык можно смело назвать общим национальным наследием всего казахского народа. Целевым приоритетом игр является обогащение духовного мира современного человека, содержания различных форм его деятельности в целях воспитания уважительного отношения к культуре предков, как своего народа, так и других народов, проживающих в Казахстане [3].

В декабре 2017 года казахская игра в асык вошла в репрезентативный список нематериального культурного наследия человечества ЮНЕСКО.

Список использованных источников:

1. stud.kzreferat/show/32396 «Традиционные игры в культуре казахов прошлое и настоящее Материалы LV Российской археолого - этнографической конференции студентов и молодых ученых. С 27

2. Умиткалиев У.У., Тлеугабулов Д.Т. Асыки и их роль в мировоззрении кочевников

// Народы и религии Евразии. 2017. Вып. 1–2 (10–11). С. 39

3. Семенкова Л.Б., Воинов В.Э. Казахские национальные подвижные игры (учебное пособие) Издательство «Қыздар университеті» Алматы 2015

4. Таникеев, М. Т. Казахские национальные виды спорта и игры. Казгосиздат, Алма-Ата 1957

5. Абилова, Г. Казахские детские игры: научно-популярная литература: Пер с каз. / Г. Абилова. - Алматы: Аруна Ltd, 2001. 11 с.

6. Узакбаева С., Айтпаева А. Казахские народные детские игры. — Алматы: Республ. издат. кабинет Казахской академии образования им. И.Алтынсарина, 2000.